

L. V. B.

In.

247654

6309084230

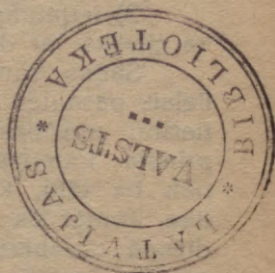
pārē 1960

„Augstskola Mājā“ Nr. 71.

Tiesību zinātņu nodaļa.

34

695

Starptautiskās publiskās tiesības.

(Pēc lekcijām lasītām Latvijas Universitātē 4. māc. gadā.)

1. lekcija.

Ievads: starptautisko publisko tiesību dēfinīcija, jēdziens, avoti, kodifikācija.

Definīcija.

Internacionālās publiskās tiesības — tā tiesību zinātnes nozare, kuļa nodarbojas ar normām, regulējošām attiecībām starp valstīm, kā tiesību subjektiem.

Jēdziens.

Internacionālās publiskās tiesības ir internacionālās valsts un pārvaldes tiesības. Ir izteiktas šaubas, vaj tās ir maz tiesības aiz sekošiem iemesliem:

Le 8899

1) valstis ar viņām bieži nerēķinājas, it sevišķi sadursmes gadījumos, jo nav varas, kas spētu piespiest viņas izpildīt;

2) viņas nav sakopotas, līdzīgi tiesībām valsts iekšējā dzīvē; ir tikai kādi privātā ceļā radīti kodeksi;

3) ir ļaudis (Kropotkins, Recls un citi), kas domāja, ka cilvēks var dzīvot pavisam bez valsts.

Šādas šaubas pastāvēja jau agrāk, bet jāatzīmē, ka lielais pasaules kaņš, kad pat mērenākās starptautiskās tiesību prasības bieži tika ignorētas, tās vēl vairāk pastiprināja. Internacionālo publisko tiesību noliedzēji pat nonāk tik tālu, ka sāk apgalvot — pēdējās esot tikai politika. Tomēr šis spriedums nav pamatots. Ja arī kara gadījumā tās bieži tiek pārkāptas un vēl vairāk — tās pagaidām nespēj kaņus novērst, tad tas vēl nemazina viņu tiesību normu nozīmi. Še vēl jāatzīmē, ka kaņš ir tikai viens no faktiem, par ko runā starptautiskās tiesības, un ka tās galvenā kārtā regulē valstu (kā internacionālo tiesību subjektu) attiecības miera laikā. Tā tad paredz normālās attiecības (parasti).

Jāatzīmē, ka vispārēja tendence ir no starptautiskās patvaļības uz starptautisko likumību un starptautiskās tiesības, sākot no Vestfales miera līguma laika 1648. g. ir vienu otru kaņu novērsušas. Vēl lielāka nozīme tam ir bijusi valstu, kā tiesību subjektu vispārējo tiesību noķārtošanā.

Avoti.

A. Galvenie:

1) **starptautiskie līgumi** — ir internacionālo publisko tiesību pamats; caur ratifikāciju iegūst starptautisku spēku;

2) **likumi, tāpat rīkojumi**, kas izdoti no starptautiskiem orgāniem (piem. starptautiskās tiesas) viņu kompetenču apjomā;

3) **Ierašas vai tradīcijas** — kas nereti ņem pat pārsvaru par likumiem;

4) **precedenti**.

B. Papildu:

- 1) **doktrīna** — ievērojamu rakstnieku-juristu domas;
- 2) **comitas gentium** (courtoisie internationale) — starptautiskā laipnība, kas izteicās privilēģijās, ko viena valsts piešķir otras valsts pārstāvjiem.

Kodifikācija.

Šis jautājums ir diezgan vecs. Jau sākot ar 18. g. s. vesela rinda rakstnieku ir likuši priekšā starptautisko tiesību kodifikāciju. Še minami:

- 1) Bentams — pirmais teorētiskis kodifikators;
- 2) Mančini (Mancini) — bij. Starptautisko tiesību institūta prezidents, rakstījis kodifikācijas labā;
- 3) Bluntschli — mēģinājis dot starptautiskās tiesības kodeksa veidā;

To pašu mēģinājuši vēl:

- 4) Dudli-Filds (Dudley Field),
- 5) Fiore un
- 6) Hüllers.

Ar starptautisko tiesību kodifikāciju ir nodarbojušās, bez jau minētām privātām personām — zinātniekiem, sekošas konferences:

- 1) Ženevas 1864. g. un 1906. g. — attiecībā speciāli uz Sarkanu Krustu.
- 2) Hagas 1899. g. un 1907. g., par kuņas rezultātiem tiks runāts vēlāk.
- 3) Londonas 1909. g. attiecībā uz jūras tiesībām.
- 4) Ari T. S. (Tautu Savienība) 1924. g. ir nodibinājusī sevišķu komisiju ar uzdevumu stāties pie starptautisko tiesību kodifikācijas darba.

Vēsturisks pārskats par starptautisko publisko tiesību attīstību. Viņu literatūras vēsture.

Vēsture.

Starptautisko tiesību normu elements sastopams jau dziļā senātnē; to mums rāda seno gara pieminekļu izra-

kumi; piem. Hamurabi likumi. Saprotams, no atrastiem fragmentiem mēs nevaram vēl konstruēt zinātni; arī atrastos izrakumos civil-tiesiskas normas dominē pār publiskām. Viss tas saprotams vērā ņemot to, ka toreiz starptautiskās, starpvalstiskās attiecības pastāvēja vairāk de facto, nav juridiskas noteiktības. Tomēr arī ir sastopami starptautiski akti šī vārda īstā nozīmē, piem. tirdznieciskie līgumi starp Kartagu un Romu. Arī Justiniāna likumos mēs sastopam diezgan daudz starptautisko tiesību elementus; tos savā laikā izcēla glosatori. Viņiem seko kanonisti, kuŗu sevišķi iemīļots jautājienijs bija kaŗa tiesības. Še jāatzīmē, ka baznīca līdz ar krusta kaŗiem stiprā mērā veicināja internacionālo kaŗa tiesību attīstību.

Īsta starptautisko tiesību attīstības gaita sākās ar 30 g kaŗu, kad zem vispārēja miera sauciena iespaids Hugo Grotius sarakstīja savu darbu „De jure belli ac pacis libri tres” (1625. g.). Šis darbs satur daudz tādu normu, ko tagad skaita par mūslaiku ieguvumu. H. Grotius ņemot par pamatu romiešu un kanoniskās tiesības ir pratis laimīgi tos apvienot ar ierašām. Viņš arī pirmais dod sadalījumu: „Kaŗa tiesības” un „Miera tiesības”. Līdz ar „neitrālītātes” jēdziena izcelšanos rodas arī trešais sadalījums.

Aizrādīsim še, ka kongresi un vispār sekojošie laika spriži pēc lieliem kaŗiem un citām perturbācijām starptautiskā dzīvē ir bijuši ļoti raŗīgi starptautisko tiesību attīstības gaitā. Apskatīsim tad nu īsumā galvenos šīs disciplīnas attīstības posmus:

I Vestfāles miers — 1648. g. Pēc 30 g. kaŗa noslēgtais Vestfāles miers ir viens no starptautisko tiesību pamatakmeņiem. Minsteres pilsētā, kur viņu noslēdza, tika likti (nodibinājās) sekoši starptautisko tiesību pamati:

- 1) uzskats, ka valsts ir publisku tiesību subjekts (sui generis);
- 2) satiksmes līdzekļi (valstu starpā);
  - a) konferences, kuŗām precedents bija baznīcas konciliji;
  - b) pārstāvības-vēstniecības, sūtniecības u. t. t.

II Utrichtes kongress — 1714. g., kuņā līdzšinējais hēgemonijas (vienas valsts valdīšanas pār citām) princips tiek apmainīts uz līdzsvara principu (justum potentiae equilibrium) — līdzsvaru valstu spēka samēros. Šis princips, kas radās valstu pašai aizsargāšanās motīvos, izvērtās par tīri dēмократisku. Līdzsvārs valstu starpā panākams caur to, ka mazākās, vājākās valstis apvienojas, nodibina zināmas saites, kopdarbību, lai radītu pretspāru valstij jeb valstīm, kas cenšas pēc hēgemonijas. Vienīgā līdzsvara principa jaunā puse ir „apbruņotais miers“ t. i. valstis slepeni pastiprinātā veidā bruņojas varbūtējā kara gadījumā.

III Vīnes kongress — 1814.—1815. g.:

- 1) apstiprina iepriekšējo kongresu principus;
- 2) fiksē sūtņu (pārstāvniecības) tiesības reglamentu;
- 3) principā atzīst brīvu kuņniecību pa visām starptautiskām upēm.

IV Achenas kongress — 1818. g. Viņā galīgi nodibinājas leģitimitātes princips. Šī principa sākums meklējams jau 1815. g. starp Krieviju, Austriju un Prūsiju, kam vēlāk pievienojās citas valstis, noslēgtā „Švētā Aliancē“. Praktiskā šis princips tika izvests tikai pēc Achenas kongresa, kad nodibinājās tā sauktā „lielo valstu pentarchia“ starp Krieviju, Austriju, Prūsiju, Angliju un Franciju. Šis princips tad izteicās iekš tam, ka augšminētā pentarchia likumības vārdā piesavinājās tiesības lemt par Eiropas likteni:

- a) uzturēt spēkā pastāvošās terrioriālās robežas,
- b) monarchistisko iekārtu monarchistiskās valstis, t. i. pasargāt pēdējās no revolūcijas mēģinājumiem.

Šini nolūkā (t. i. lai pasargātu likumīgo karaļa varu) tad arī 1821. g. Austrijas kara spēki ielauzās Neapolē un Gardinijā, bet Francijas — 1823. g. Spānijā. Tagad turpretim lejaukšanos (sevišķi bruņotu) citas valsts iekšējās darīšanās atzīst vienīgi tānis gadījumos, kad kaimiņzemes apstākļi apdraud pašu mieru.

V Monro doktrīna — 1823. g. Atzīmējama, kā ievērojams solis uz priekšu tānī virzienā, kas neatzīst valstu tieksmes iejaukties citas valsts iekšējās darīšanās. 1823. g. viņa tika celta no toreizējā Z. A. S. V. prezidenta Džemsa Monro (James Monroe) Tautas vietnieku namam priekšā, deklarācijas veidā, kuŗas saturs galvenos vilcienos ir sekošs:

- 1) Amerikas kontinents brīvs un neatkarīgs, kālab nevar būt par kolonizācijas objektu Eiropas valstīm;
- 2) Eiropa neiejaucas Amerikas lietās;
- 3) Ameriķa solas neiejaukties Eiropas lietās.

Saprotams, toreiz tas radās kā Z. A. S. V. nespēka sajūtas sekas, bet starptautisku tiesību attīstības gaitā viņa ir spēlējusi zināmu lomu, jo pilnīgi sakrīt ar tagad dominējošo uzskatu par neiejaukšanos citas valsts iekšējās lietās.

VI Parizes miers — 1856. g., ar kuŗu nobeidzās Krimas karš, ienesa sekošas pārmaiņas:

- 1) Turcija tika uzņemta civilizēto valstu Saeimā;
- 2) Melnā jūra tiek neitrālizēta;
- 3) uz vienošanās pamata starp Angliju un Franciju rodās 16. aprīļa 1856. g. „deklarācija par jūras tiesībām“, kas:

- a) atceļ kaperēšanu;
- b) privātas mantas neaizskaramība jūras karā (izņemot kara kontrabandu);
- c) deklarē par saistošu tikai tādu blokādi, kas faktiski tiek izvesta ar pīetiekošiem (jūras) spēkiem.

VII Ženevas kongress — 1864. g., kuŗā no vairākām valstīm tika parakstīta konvencija par slimu un ievainoto ienaidnieku apgādi. Ideja, ka gādība par slimiem un ievainotiem ir rēgulējama ar starptautiska kongresa palīdzību, pieder Šveices pilsonim Ģinan'am. Rodās „Sarkanais Krusts.“

Ženevas konference 1906. g. padziļina iepriekšējas konferences darbu. Sarkanā Krusta darbību attiecina tagad arī uz miera laiku.

VIII Berlīnes kongress — 1878. g.:

1) samierina no vienas puses Krievijas un no otras puses Anglijas un Austrijas viedokļus sakarā ar St. Stefanas miera līgumu attiecībā uz Turcijas teritoriāliem zaudējumiem;

2) dod nacionālu patstāvību Rumanijai, Bulgārijai un Serbijai (gan ar zināmiem ierobežojumiem).

Pēc Berlīnes kongresa sākās „apbruņotais miers“ un līdz ar to militārsavienību slēgšana; tādas noslēdz:

a) 1879. g. Vācija—Austrija, kuņām 1884. g. pievienojās Itālija; tā bija tā sauktā „Tripple aliancē“;

b) 1891. g. Krievija—Francija; šī savienība izliekas mums nenormāla, jo tika noslēgta starp republiku un monarhiju. Viņas izcelšanās izskaidrojama ar Vācijas varenības augšanu un franču bailēm no tās. Anglija pagaidām nepievienojās, jo galvenā kārtā interesējās par Austrumu politiku.

IX Sekojošais Berlīnes kongressm laikmets zīmīgs ar daudziem kaņiem. Līdzsvars nedrošs, jo hēģemonijas princips cīnās ar līdzsvara principu.

1895. g. izceļas kašs starp Ķīnu un Japanu. Lielvalstis no tā smeļ labumus: Anglija, Krievija — ostas; Vācija, Francija — koncesijas; lielvalstis iegūst misionāriem privilēģijas.

1900. g. notiek ķīniešu sacelšanās, t. s. „bokseru dumpiss, nacionālā kustība no ķīniešu viedokļa, kas beidzās visai nelabvēlīgi priekš pēdējiem. Šī sacelšanās bija vērsta pret eiropiešu netaisnīgām privilēģijām. 1895. g. kašs un boksiēru dumpiss, tā apspiešana ir vispār uzskatāma, kā morālisks trieciēns līdzsvara principam, jo pēdējais atzīst un pamatojas uz valstu, kā tiesību subjektu vienvērtību.

2) 1897. g. Grieķijas-Turcijas kašs. Lielvalstis izturējās šini gadījumā vienaldzīgi. Grieķija kaņu zaudēja. Turcija tanīs laikos bija „slimais vīrs“ — maksāt nespējīga, tā kā viņas finanses pārzināja seviška lielvalstu komisija. Izmanojot toreizējos priekš Turcijas nelabvēlīgos apstākļus,

lielvalstis izdabū priekš ārzemniekiem sevišķas tiesas, kas atkal runā pretim līdzsvara principam.

3) 1898. g. kaŗš starp Z. A. S. V. un Spāniju.
Sekas:

a) S. V. pievieno sev 1) Kubu, 2) Filipinu un 3) Portariko;

b) S. V. atkāpjas no Monró doktrīnas;

c) piedalās savienībā dēļ „Tājiem Austrumiem“.

4) 1899—1901. g. angļu-būru kaŗš. Šis kaŗš, kā viss augšā sacītais, norāda, ka līdzsvara principam ir bijis jā-
iztur nemītīgas ciņās ar valstu hēgemonijas tieksmēm
(resp. būru kaŗā izpaudās Anglijas hēgemonijas tieksmes
Afrikā) un ka līdzsvars vienmēr ir bijis nedrošs.

X Hagas konferences un konvencijas, 1899. un 1907. g. g. Pirmā 1899. g.:

1) mēģina pirmo reizi ierobežot lielo bruņošanos;

2) sākumā spraustā programa bija jāsašaurina, tomēr sekas tai bija lielas:

a) konvencija par starptautisko sadursmju izšķiršanu miera ceļā,

b) konvencija par sauszemes kaŗa likumiem un ier-
šām;

c) konvencija par Žeņevas konvencijas piemērošanu jūras kaŗā.

Otrā 1907. g.: ir plašāka programmas ziņā; tās rezultāti — 13 konvencijas, bez deklarācijām.

XI Lielais pasaules kaŗš 1914.—1918. g. un viņam sekojošās pārmaiņas ienesa daudz jauna starptautiskā dzīvē. Viņš izbeidza Vācijas hēgemonijas tieksmes. Valstis sāk atkal censties pēc līdzsvara. Izvirzās jauns „valstu kopdarbības“ princips. Šinī virzienā darbojas arī Tautu Savienība, ir slēgti līgumi. Nodibinājas vesela rinda t. s. „jaunās valstis“ (jauni faktori starptautiskā dzīvē). Teorētiski valstu klases (lielvalstis u. t. t.) tiek iznīcinātas.

Svarīgākie lēmumi pēc lielā kaŗa ir sekoši:

1) Versaļas noslēgts starp sabiedrotiem un Vāciju, 28. jūnijā 1919. g. (stājies spēkā 10. jūnijā 1920. g.)

2) Sen-Žermenas — starp sabiedrotiem un Austriju, 10. septembrī 1919. g.

3) Neiji (Neuilly) — starp sabiedrotiem un Bulgariju, 27. novembrī 1919. g.

4) Trianones — starp sabiedrotiem un Ungāriju, 4. jūnijā 1920. g.

5) Sevras — starp sabiedrotiem un Turciju, 10. augustā 1920. g., revidēts Lozannā 24. jūlijā 1923. g.

Atskatoties uz starptautisko tiesību attīstības gaitu mēs redzam, ka vēsturiski izvirzās sekoši 3 principi valstu attiecību sfairā:

I Hēgemonijas princips — vienas valsts cenšanās valdīt par citām, jo spilgti izvirzās jau senatnē, kā t. s. „pux romana“. Vidus laikos hēgemoniju sagrābj Spānija savās rokās, vēlāk — Ludviga XIV valdīšanas laikā — Francija. Priekš lielā pasaules kara stipras hēgemonijas tieksmes (uz Eiropas kontinenta) bija Vācijai. Šī principa vājā puse: hēgemonija nav domājama uz ilgāku laiku un tādējādi nerada ilgstošu mieru.

II Līdzsvara princips — spēka samēra uzturēšanu starp valstīm, izejot no valstu, kā tiesību subjektu, vienvērtības un apvienojoties mazākām, defensīvos nolūkos, savā starpā. Še vājā puse: sacenšanās bruņošanā, t. s. „bronotais miers“ (kad viena valsts uzrauga otru).

III Valstu kopdarbības princips meklējams abu augšminēto principu sintezē; tas iziet uz valstu saprašanos solidaritāti starptautiskā apmērā. Jāatzīst, ka šis princips (viņa pilnā vārda nozīmē) ir pagaidām tikai nākotnes vēlēšanās, cerības.

Starptautisko tiesību literatūras vēsture.

Aprobežosimies te ar redzamāko zinātnieku un viņu darbu īsu pārskatu.

1) **Belli** — „De re militari“ (1563. g.) — pirmais zinātniskais darbs par kara tiesībām. Tagad tam tikai vēsturiska nozīme.

2) **Gentilis**: a) „De legationibus“ (1585. g.) — ap-

skata jautājumu par sūtniecībām, kas toreiz izvirzījās starptautiskā satiksmē, kā jauns institūts, b) „De jure belli libri tres“ (1589. g.) — par kara tiesībām:

3) **Hugo Grotius** (1583. g.—1645. g.). Šis zinātnieks uzskatams par pirmo starptautisko tiesību klasiķi, jo ar savu slaveno darbu „De jure belli ac pacis libri tres“ (1625. g.) viņš ir licis pirmos starptautisko tiesību pamatus. Otrs viņa darbs runā par starptautiskām jūras tiesībām — „De mare libero“. Hugo Grotius pamato starptautiskās tiesības no vienas puses uz it kā dabiskām (iedzimtām) tiesībām, „jus naturale“, kuņas kā individiem, tā viņu kopībai piešķirtas no Dieva līdz ar cilvēka radīšanu (salīdzini Фр. Лист „Международное право“ I. p. 21), no otras puses pozitīvām tiesībām, „jus voluntarium“ — cilvēku gribas radītiem likumiem. H. Grotius'am sekojošie zinātnieki jau sadalās 2 skolās: dabiskās skolas piekritējos un pozitivistos, kas pamatojas uz pozitīva likuma pamata. Pie pirmiem pieder:

4) **Pufendorfs** († 1694. g.). Viņa ievērojamākais darbs — „De jure naturae et gentium“.

5) **Volfs** († 1754. g.); viņa darbs saucas „Jus gentium“. Viņa skolnieks.

6) **Vattels** († 1767. g.), kas ar savu darbu „Droit de gens“ (1758. g.) ieguva uz vairākiem gadu desmitiem izšķirošu iespaidu to laiku politisko darbinieku starpā.

No pozitivistiem minams, ka šīs skolas nodibinātājs

7) **Jouch** († 1660. g.) — pirmais lieto apzīmējumu „jus gentium“.

8) **Bynkershoek** († 1743. g.). Viņa darbi: „De dominio maris“, „De foro legatorum“ un „Questionem juris publicis“; pateicoties šī zinātnieka darbiem pozitīvisms starptautiskā zinātnē ņēma galīgu virsroku.

9) **Moser's** († 1785. g.) — arī pozitivists. Viņa darbi: „Grundsätze der jetzt üblichen Völkerrechte in Friedenszeiten“, „Grundsätze der jetzt üblichen Völkerrechte in Kriegszeiten“ un vēl citi.

Martens, Georgs (†1821. g.) — savos darbos arī

pieslienās pozitīvistu skolai (virzienam). Viņa ievērojamākie darbi:

a) „Principes de droit Europe moderne“.

b) „Recueil des traites“ — internacionālu dokumentu kopojums, kuru tas bija sācis izdot; šo dokumentu izdošana vēl tagad tiek turpināta.

No jaunākā laika rakstniekiem un viņu darbiem būtu minami:

Angļu:

1) **Oppenheim** — „International Law“ (1905.—6. g.)

2) **Westlake** „International Law“ (1907. g.).

Franču:

1) **Nus** — „Le droit international“ (1904.—6. g.), 3 sējumi:

2) **Bonfils** († 1897. g.) — „Manuel de droit public“, pēdējais izdevums, apstrādāts no **Fauchille**, iznācis 1908. gadā.

Vēl mināmi:

3) **Renaults**,

4) **Rolain's**,

3) **Pillet**.

Itaļu:

1) **Diena** — „Dritto internazionale publiques“ (1908. gadā).

2) **Fiore** „Trattato di dritto internazionale publico“ 1904. g.

Vācu:

1) **Liszt's**,

2) **Ullmanns's**,

3) **Holtzendorff's** († 1889. g.),

4) **Kohler's**,

5) **Zorn's**.

Krievu:

1) **Каченовский** († 1872. g.) — „Курс международного права“.

2) **Ф. Ф. Мартенс** († 1909. g.) — „Современное международное право цивилизованных государств“.

- 3) Скоропадский,
- 4) Яценко,
- 5) Циммерман no jaunākiem.

Starptautisko publisko tiesību subjekti.

A. **Pilntiesīgie** Par tādiem varam saukt tos, kam piemīt spēja uzņemties internacionāli-tiesiskus pienākumus un iegūt tiesības. Šādas tiesības un pienākumus savstarpējās attiecībās uzņemas valstis. Valstu, kā starptautisko tiesību subjektu, noteicošie pamatelementi — pazīmes ir: 1) vara, 2) teritorija un 3) tauta. Formāla atzišana no citām valstīm nespēlē noteicošo lomu, tā kā valsts arī bez tādas ir uzskatāma, kā tiesību subjekts. Sākot no Vīnes kongresa (1814.—15. g.) izšķir divējādas valsts atzišanas:

1) *de facto* — kad citas valstis uzsāk faktiskus sakarus, rēķinājas ar valsti, kā ar zināmu faktoru, bet jūridiski to vēl neatzīst;

2) *de jure* — kad valsts tiek atzīta no pārējām ar formālu juridisku aktu par pilntiesīgu.

Šāda dalīšana ir atzīstama par mākslotu, par tīri juridisku formalitāti. Pēc būtības robežu novilkst starp šiem diviem atzišanas veidiem ir grūti. Nereti arī ar *de facto* atzītām valstīm tiek siēgti līgumi, kā ar pilntiesīgu pusi; piem. Anglija slēdza līgumus ar Krieviju, lai gan pēdējā „*de jure*“ vēl nav atzīta. Tā tad arī „*de facto*“ atzīta valsts ir jāuzskata kā pilntiesīgs subjekts.

B. **Nepilntiesīgie**. Tie ir subjekti ar aprobežotu varu, valstis:

1) politiski padotās citām valstīm (autonomijas, protektorāti); tā piem., Tunisa ir zem Francijas protektorāta;

2) atkarīgās no citām valstīm, (vasa|valstis); piem., Ēģipte bija agrāk Turcijas vasa|valsts, tagad zem Anglijas protektorāta;

3) apvienotās, ietilpstošās unijās vai federācijās; piem. Austro Ungārija, Vācijas ķeizārvalsts agrāk;

4) SSSR sastāva (sastāvošās) republikas, piem., Hiva, Buchara u. c.

Par starptautisko tiesību subjektiem sui generis varētu uzskatīt:

1) **Pāvestu**, katoļu baznīcas augstāko varu, kā tiesības subjektu ar aprobežojumiem. Pāvests var slēgt līgumus un tam ir jus legationum; nav teritorijas un jus belli ac pacis.

2) **Tautu Savienība**. Patiesībā jautājieni par viņas būtību ir grūti atrisināms. Ir gadījieni kur viņa uzstājas kā tiesību subjekts. Tā var pat iejaukties valstu iekšējās darīšanās, ko citas valstis de jure nevar. T. S. statūti uz šo jautājieni atbildi nedod, tā kā viņa drīzāki uzskatama par tautu kopdarbības organu. Ar vēl lielākas autoritātes iegūšanu tā gan var izvērsties par īpatnēju tiesību subjektu, kas būtu vēlams.

3) **Sacēlušos pilsoņus** (pilsoņu karā). Pēdējie ir uzskatāmi par kaņojošu pusi, nevis dumpiniekiem un tādējādi tiem piemīt zināmas tiesību subjekta raksturīgās īpašības.

Valstu (internacionālo tiesību subjektu) nodibināšanās faktori.

Valstu izcelšanās iespējama tikai tādā gadījumā, ja ir vajadzīgie 3 elementi: vara, teritorija un pilsoņi. Tā dibinās uz pilsoņu lēmuma pamata un iespējama pateicoties:

1) neapdzīvotu apgabalu kolonizācijai; tā piem., ir izcēlusies Liberija;

2) zināmas valsts daļas sekmīgai revolūcijai; piem., Bulgārijas, Grieķijas, Serbijas un Rumanijas izcelšanās;

3) jauna valsts var rasties arī caur dažu valstu savienošanās vienā, tā savā laikā izcēlās Vācijas ķeizars valsts.

Saprotams, faktiskam nodibināšanās procesam (tiesība, izcīnīšanai u. t. t.) seko atzišana (reconnaissance)

no citām valstīm, kas tiesiski apstiprina ieguvumus, teritoriālās robežas. Atzišana notiek:

a) ar kongresa lēmumu; piem., Versaļas kongresā tika atzītas Polija un Čekoslovāķija;

b) arī pateicoties līgumiem un diplomātisku sakaru uzsākšanai ar atzīstamo valsti; piem., Kongo.

Tagad visas valstis principā juridiski tiek skaitītas par vienvērtīgiem tiesību subjektiem. Pa daļai kā vēsturisks atlikums, — pa daļai kā spēka (nozīmes) vērtējuma sekas, vēl faktiski pastāv valstu sadalījums vienkāršās un lielvalstīs. Par lielvalstīm tagad loģiski būtu uzskatīt:

- 1) Angliju,
- 2) Franciju,
- 3) Itāliju,
- 4) Vāciju,
- 5) Z. A. V. un
- 6) Japānu.

Varbūt vēl par tādu, uz tradīciju pamata, varētu uzskatīt Spāniju. Francija ir atzinusi par lielvalsti arī Poliju, bet Polijas, kā arī Krievijas (kuŗa nemaz nav T. S. biedrs) ierindošana lielvalstīs pašreiz ir apšaubama.

Valstu savienības.

Iekams mēs pārejam uz valstu, kā tiesību subjektu, sastāvelementu apskatīšanu, īsumā apstāsimies pie valstu savienībām, t. i. ko krieviski sauc par „сложные государства”. Atzīmēsim še:

1) **Staatenbund** — neatkarīgu valstu savienība zināmam mērķim. Še katra no valstīm ir starptautisko tiesību subjekts, bet par tādu līdztekus zināmās attiecībās var figurēt arī savienība. Šādas savienības raksturojošā pazīme ir tā, ka trūkst centrālās varas, kas stāvētu virs atsevišķām sastāvvalstīm; pēdējās patur pilnā apmērā savu suverēnītāti. Tāda bija, piem., Vācu valstu savienība (1815.—1866. g.).

2) **Bundesstaat** — apvienota valsts, kas arī ir starptautisks tiesību subjekts, lai gan starptautiskā tiesību

spēja var tikt atstāta atsevišķām sastāvvalstīm aprobežotā apmērā. Tāda valsts ir Z. A. S. V., kuŗas sastāvvalstis saistītas savā starpā ar federālo konstitūciju.

3) **Personālā Ūnija** — valstu apvienība caur kopīgu valsts galvu. Starptautisku tiesību subjekts šē ir katra atsevišķa (ūniju sastādošā) valsts, bet ne ūnija kā tāda. Piem. Dānija—Islande līdz 1918. g.

4) **Reālā Ūnija** — valstu apvienība uz līdzības pamatiem, Starptautisko tiesību subjekts šē ir ūnija kā tāda, ne atsevišķas viņu sastādošās valstis. Piem. Austro-Ungārija agrāk.

Atsevišķi stāv apvienības vai pievienības uz padotības pamatiem:

1) **Protektorāts** — šē kāda lielāka valsts uzņēmās apsargāt kādu mazāku, caur ko iegūst suprema potestas. Zināmās starptautiskās attiecībās viņa atvieto apsargājamo valsti. Pārējās attiecībās pēdējā uzglabā starptautiska subjekta nozīmi.

2) **Mandāts** — jauns jēdziens. T. S. pēc Versajas miera līguma pieder zināma virsvara par bijušām Vācijas un Turcijas kolonijām. Viņa delegē to kādam savam biedrim par zināmu apgabalu, t. i. piešķir tam mandāta tiesības zināmā apgabalā.

Tā piēm. Mesopotāmija un Palestina atrodas zem Anglijas virsvaldības, Sirija zem Francijas u. t. t. Patiesībā mandātu sadalīšana notikusi ārpus T. S.; pēdējai ir tikai dekoratīva aizkara nozīme, un zināms mandāts pēc savas būtības nozīmē lielvalstu interešu sfairas iedalījumu. Skat. tuvāki: M. A. Циммерман: „Очерки нового международного права“ lpp. 228—235.

Valstu, kā starptautisko tiesību subjektu, pamatelementi.

I Valsts vara (no starptautisko tiesību viedokļa).

Valsts vara uz āru izteicas valsts tiesībās prasīt no citām valstīm savu, kā pilntiesīgu starptautiska subjekta, atzīšanu. Pie valsts varas apskatīšanas mūs galvenā

kārtā no starptautisko tiesību viedokļa interesē šīs suverēnās varas pārstāvji, par ko tiks runāts vēlāk.

II Territorija. Šinī jēdzienā ietilpst:

- 1) zeme,
- 2) ūdeņi un
- 3) pēdējā laikā arī gaiss.

1) **Zeme.** Še pieskaitama arī apakšzeme, kas piem. spēlē svarīgu lomu pie tuneļu un kabeļu ierīkošanas. Tikai jautājieni par apakšzemes bagātībām un ūdeņiem nav vēl norēgulēts konvenciju ceļā. Apakšzemes bagātību jautājumā vissvarīgāko vietu ieņem nafta, ko samērā viegli var izvilkt iz blakus teritorijas. Kā uz apakšzemes ūdeņiem varam aizrādīt uz Donavu pie Ulmas.

Pie teritorijas pieder arī:

- a) kolonijas un pat
- b) apgabali, kas no visām pusēm apņemti no citas valsts teritorijas; piem, Gibraltars.

Nav samainami ar juridiski parasto teritoriju:

- a) protektorāts — teritorija sui generis;
  - b) mandāts — zināmas valsts interešu sfaira;
- Okupācija (teritorijas) skaitās iestājusies, ja tā no otras puses ir atzīta; tas tā nav ar Viļņas apgabalu.

2) **Ūdeņi.** Tie dalās:

- a) nacionālos — iekšējos, kas atrodas valsts teritorijā un padoti valsts varai;
- b) internacionālos — ārējos, kas ietilpst vairāku zemju teritorijā. Pie internacionāliem ūdeņiem pieder arī kuģojamās upes, kas tek caur vairākām zemēm un atzītas ar līgumu par internacionālām. Vispār, internacionālo ūdeņu jautājieni ir ļoti vecs; tas ir ticis apspriests daudzos kongresos, konferencēs un attiecībā uz viņu ir slēgti daudzi līgumi.

25 APR 1932

„Augstskola Mājā“ Nr. 72.
Tiesību zinātņu nodaļa.

Starptautiskās publiskās tiesības.

(Pēc lekcijām lasītām Latvijas Universitātē 4. māc. gadā.)

2. lekcija.

Upes.

Jautājieni par internacionālo upju rēgulēšanu ir apspriesti:

a) **Vīnes kongresā** (1814.—15. g.), kas principā atzina kuģošanas brīvību uz visām starptautiskām upēm. Šī kongresa beigu akta (заключительного акта) 16. pielikums satur kuģošanas reglamentus attiecībā uz Reinas, Nekkara, Mozeles, Maines, Maasas un Šeldas upēm.

b) **Parīzes kongresā** (1856. g.) tika atzīta, izsludināta kuģošanas brīvība pa Donavu un radīta komisija šīs upes kuģošanas reglamentēšanai. Šīs komisijas izstrādātais reglaments gan netika parakstīts, bet kāds cits 1866. g.

c) **Berlīnes kongresā** (1878. g.) savukārt tika izdarīts grozījums papildinājums 1866. g. aktā, pateicoties kam Donava tika izsludināta par neitrālu līdz tā sauktiem

Dzelzu Vārtiem, t. i. neitralitāte tika attiecināta arī uz Donavas vidus baseinu

d) **Berlīnes konferencē** (1885. g.) tika parakstīts Longo un Nīgeras upju reglaments, ar kuru tiek garantēta brīva kuģošana uz šīm upēm.

c) **Versaļas miera līguma** (1919. g.) 331. un daži citi panti satur sevišķus noteikumus attiecībā uz Elbu, Oderu, Ņemanu un Donavu. Tās tiek izsludinātas par internacionālām un kuģošana pa viņām brīva. Tiek noteikts šo upju komisiju sastāvs, pie kam Ņemanas komisijas konstruēšana tiek atstāta T. S.

Bez tam tiek grozīts vēl Reinas upes līdzšinējais režīms (uzvarētājas Francijas labā), bet tādējādi, ka tas ne-traucē brīvu kuģošanu pa šo upi. Tiek noteikts Reinas komisijas sastāvs.

f) **Barselonas satiksmes kongresā** (1922. g.) tika sastādīta konvencija par internacionāliem ūdeņiem un ostām. Konvenciju sevišķi dedzīgi aizstāvēja Anglija, kura gribēja padarīt par neitrālu katru internacionālu upi.

g) **Zēņevas kongresā** (1923. g.) augšminēto Barselonas konvenciju pārstrādāja.

Kanāļi.

Neitralizācijas tendenci mēs novērojam arī attiecībā uz kanāļiem.

Ir 3 ievērojamākie internacionālie kanāļi:

a) **Panamas**, kurš tika neitralizēts 1850. g. ar Clayton-Bulwer'a līgumu starp Z. A. S. V. un Angliju; šī neitralitāte tika no jauna apliecināta 1900. g. Hay Paunacefote's līgumā starp Z. A. S. V. un Angliju; un 1903. g. Hau-Warilla's līgumā starp Z. A. S. V. un Panamu, pateicoties kuram kanālis galīgi pāriet Z. A. S. V. pārziņāšanā.

b) **Suecas** (franču inženiera Le Sepsa darbs) — neitralizēts ar līgumu starp lielvalstīm, Turciju, Spāniju un Holandi 1838. g. Konstantinopolē. Vēlāk tam pievienojās arī citas valstis. Neitralitāte no jauna garantēta ar Versaļas miera līguma 282. pantu; kara kuģiem, flotēm aizliegts staigāt caur to.

c) **Kiles** — neitrālizēts ar Versaļas miera līguma (1919. g.) 380. pantu.

Jūra sadalās:

a) **teritoriālos ūdeņos** (mare clausum) un

b) **brīvos** (mare liberum)

Tikai pirmie ietilpst valsts teritorijā un tamdēļ apskatīsim tos tuvāki.

Territoriālie ūdeņi ir tā jūras daļa, kuŗa apskalo ziņāmas valsts krastus noteiktā attālumā no tiem (agrāk par tādu skaitļa lielgabala šāviena sniedzieni, tagad 6 un 12 anġļu jūdzes, skatoties pēc katras valsts likumiem). Uz šiem ūdeņiem tad arī sniedzās, kaut gan nepilnīgos apmēros, valsts vara. Piemēram;

1) svešas valsts kuŗa kuģi nevar šajos ūdeņos bez attiecīgas atļaujas ienākt;

2) ievest aizliegtās preces teritoriālos ūdeņos skaitas par kontrabandu un tiek atņemtas, ko brīvā jūrā vis ne var darīt.

Jūras šaurumi ir vienmēr darijuši daudz raizes starptautiskās attiecībās. Sevišķi Bosfors Dardaneļļi. Pieminēsim šē galvenos:

a) **Bosfors Dardaneļļi**. Pirmā konvencija par šiem šaurumiem tika slēgta 1841. g. Londonā; tā tika vēlāk pārstrādāta-grozīta 1856. g. Parīzē un beidzot 1878. g. Berlīnē. Šī konvencija tika atcelta sakarā ar lielo pasaules kuŗu. Pēc kuŗa, 1923 g. Lozannā jautājiens izšķirts ar šo jūras šaurumu neitrālizāciju, kuŗu parakstījusi arī Francija un SSSR.

b) **Gibraltars** (Ziemeļu) atrodas Anglijas pārzināšanā, jo Eiropas pusē atrodās stiprs anġļu cietoksnis.

c) **Ziemeļjūras** šauruma jautājiens vēl nav nokārtots. Tā nokārtošana nākamībā ir T. S. uzdevums.

Zvejniecība un kabotāža.

Runājot par ūdeņiem, atzīmēsim, ka **jūras** zvejniecības jautājiēnā, kuŗā arī nereti krustojas valstu intereses, ir slēgtas sekošas konvencijas:

a) Hagas 1882. g. attiecībā uz Ziemeļjūru,

b) Anglijas Amerikas 1893. g. attiecībā uz Beringa līci.

Kas attiecās uz **piekrastes** zvejniecību un kuģniecību (cabotage maritime), tad katrai valstij ir tiesība tās paturēt vienīgi priekš saviem pilsoņiem. Zem kabotāžas mēs saprotam tādu kuģniecību, kas uzturēta starp zināmām valsts ostām (ja kuģim jāiet caur citas valsts teritoriāliem ūdeņiem, tad kabotāžu mēdz apzīmēt par „plašo kabotāžu“). No kabotāžas vajaga atšķirt tā saucamo Staffelfahrt, t. i. tos gadījumus, kad no ārzemēm atvestās preces tiek izlādētas pēc kārtas vairākās (vienas valsts) ostās, jeb arī notiek līdzīga lādiņa uzņemšana, kas iet uz ārzemēm. Tomēr jāaižrāda, ka daudzas valstis savas tiesības neizlieto un kabotāžu atļauj visiem; piem. Beļģija, Bulgārija, Rumanija u. c. Tā tiek nereti vēl atļauta uz savstarpēja līguma pamata starp zināmām valstīm.

3) **Gaiss.** Bez šaubām visā drīzumā izvirzīsies jautājums par teritoriālā gaisa apmēriem. Pirmais solis vispār gaisa jautājiņā ir 1919. g. 13 oktobra konvencija par gaisa kuģniecību. Ar šo konvenciju brīvās gaisa kuģniecības princips tiek attiecināts uz kaŗu zaudējošām valstīm. Jādomā, ka šis princips tuvākā nākotnē tiks vispār atzīts. 1919. g. konvenciju nav parakstījušas daudzas valstis, jo viņas 5. pants vērsts pret Vāciju: līgumu slēdzējas valstis apņēmas savā teritorijā neielaiest vācu lidmašīnas. Arī mēs to neparakstījām, jo šāds pants mums nav izdevīgs. Ir notikuši vēl daži kongresi gaisa tiesību regulēšanai, bet tālāk par projektiem tie nav tikuši. Ir nepieciešami katrai valstij gaisa kuģniecību (satiksmi) regulēt ar likumu. Arī pie mums šis jautājums tika vairākus gadus pārspriests, līdz beidzot valdības izstrādāts likumprojekts tika iesniegts Saeimā. Šis jautājums vēl jo vairāk no svara tamdēļ, ka viņš aizķer dezinfekcijas un kontrabandas jautājumus.

Pabeidzot teritorijas, kā valsts sastāvelementa pazīmes apskatīšanu, apstāsimies vēl pie pāris institūtiem.

a) Condominium's (coimperiums), kopvaldība — divu valstu kopīpašuma tiesības uz zināmu teritoriju; piem. zināmu salu. Arī Latvija robežu sarunās ar Igauniju savā laikā lika priekšā strīdus jautājumu ap Roņu salu izšķirt

tādējādi, ka pēdējā lai būtu abu valstu kondominium's. Šis jēdziens vairāk teorētisks dabas un, domājams, izmirs. Pašlaik kautkas tamlīdzīgs ir attiecībā uz Tanzeru, kuŗa atrodas zem angļu, franču un italiešu varas.

b) Internacionālie servitūti Kautkas līdzīgs šim jēdzienam ir Polijas koridors, uz kuŗu Vācijai pēc Versajas miera līguma ir piešķirtas neaprobežotas lietāšanas tiesības. Jāatzīmē tomēr, ka pēdējā laikā tiesību zinātnē tiecās neatzīt servitūtus internacionālā nozīmē. Starpvalstiskās attiecībās var būt tikai runa par imperium'a (ne dominium'a) ierobežošanu, t. i., kad kāda valsts uz zināmas teritorijas daļas ierobežo savu varu kādai citai par labu. (Salīdzini: Фр. Лист „Международное право“ лр. 206). Tamdēļ tad arī Alandu salas strīdus jautājiēnā tika noraidīts servitūta priekšlikums.

c) Territorija un valsts parādi. Mantošana no valsts uz valsti ir atzīta internacionālās publiskās tiesībās, tamdēļ pie zināmas teritorijas daļas pārejas citai valstij, uz pēdējo pāriet arī daļa bijušo valsts parādu. Līgumos turpretim mēs bieži redzam citu ko; tā piemēram:

1) Elzas-Lotringa 1871. g. pārgāja Vācijai, tāpat 1918. g. Francijai bez jebkādiem parādiem;

2) Latvijas Krievijas līgumā ir teikts, ka Latvija neatbild par Krievijas parādiem. Ja nebūtu ieviests augšminētais līgumā, mēs no zināmas bijušās krievijas parādu daļas netiktu vajā. Piem., no bijušās Austro Ungarijas izcēlušās valstis visas mantoja attiecīgu parāda daļu.

III Tauta. Tauta (народ, Staatsvolk) ir zināmas valsts pavalstnieku kopums. Pēdējie, pateicoties savai piederībai pie zināmas valsts, padoti tās varai, likumiem, kaut arī atrastos svešumā. No otras puses tiem svešumā ir tiesības prasīt no savas tēvijas aizsardzību. Attiecīgas valsts pavalstniecības iegūšanu, kā arī zaudēšanu nosaka valsts likumi. Mēdz atšķirt 2 sistēmas pavalstniecības iegūšanā: a) **angļu amerikāņu** un b) **kontinentālo**. (Tuvāki par šo jautājumu skat. valsts tiesībās). Še tikai atzīmēsim, ka Anglijā pavalstnieki dalās uz a) citoyens, kam pieder visas pilsoņu tiesības un b) sujets — kam visas

nepieder. Latvija ir no tām valstīm, kur minētā dališana nepastāv, kas arī no starptautisko tiesību viedokļa ir pareizi. Aizrādīsim vēl uz 2 institūtiem pavalstniecības jautājumā:

a) **Sujets mixtes** dubulpavalstniecība — kad pilsonis, pāriedams citā pavalstniecībā, nezaudē savas tēvijas pavalstniecību, izņemot gadījenu, kad tas expressis verbis no tās atteicas. Šāda dubulpavalstniecība tika ieviesta Vācijā ar 1913. g. likumu. To Vācija ieveda ar ziņu, lai viņas pavalstnieki citās valstīs iegūtu tās priekšrocības, kuŗas katrs attiecīga valsts piešķir tikai saviem pilsoņiem. Jāatzīst, ka Vācijai viņas aprēķins spidoši izdevās.

b) **Apolids**, pilsonis bez pavalstniecības — kad pilsonis zaudē pavalstniecību savā tēvijā, neiegūstot to citā valstī. Jāatzīst, ka tāds stāvoklis juridiski ir ļoti nenoteikts. Apolīdi ir tagad Krievijas ēmigranti, t. s. „nansenisti“. Vācija, Francija un T. S. ir izdevušas rīkojumus par viņu tiesībām un pienākumiem.

Vispār jāsaka, ka ir nepieciešami starptautiski noteikumi, kas rēgulētu:

a) pāriešanu no vienas pavalstniecības otrā.

b) dubulpavalstniecības jautājumu, jo pret to ceļ iebildumus daudzas valstis.

Jau priekš kara Anglija, Amerika un Vācija noslēdza tā sauktos bankrofta līgumus, ar kuŗiem rēgulēja pilsoņu tiesības un pienākumus.

Optācijas tiesības — tiesības pārskaitīties no vienas pavalstniecības otrā. Šādas tiesības tiek piešķirtas zināmas teritorijas iedzīvotājiem pie tās pārejas citai valstij, kā arī jaunai valstis dibināšanas gadījumā (caur atdalīšanos) uz līguma pamata, kuŗā tiek noteikts arī termiņš šo tiesību izlietāšanai. Tā piem. optācijas līgumi ir noslēgti:

a) starp Latviju un Krieviju,

b) Latviju un Poliju,

c) Vāciju un Franciju un vēl citi.

Ieceļošanas tiesības. Pamatojoties uz savu suverēnitāti valsts var aizliegt ieceļošanu savā teritorijā. Faktiski kultūrtautu starpā pastāv ieceļošanas brīvība, kas pamato-

jas uz starptautisko tiesību pamatidejas veicināt starptautisko satiksmi (uz jus commercium). Salīdzini Фр. Лист „Международное право“ лр. 244 un sekojošās.

Saprotams, nevēlamas personas aizdibinātiem lēmumiem, kā slimojušus ar lipīgu slimību, notiesātus par noziegumiem un tamlīdzīgus, katrai valstij ir neapstrīdama tiesība neielaiest. Kas attiecas uz pašas valsts pilsoņiem, kas nav ielaisti citā valstī jeb no tās izsūtīti, tad tos valstij ir jāņem atpakaļ; pat tādā gadījumā, ja pilsonis par šo laiku ir zaudējis savas vecās pilsoņu tiesības un nav jaunā iespējis iegūt. Līdzīgos gadījumos gan valstis ir daudz grēkojušas. Bet ja kādas valsts pilsonis ir iestājies jaunā pavalstniecībā un zaudējis to, tad viņam ir darīšana vienīgi ar šo pēdējo valsti.

Izraidišanas tiesības attiecībā uz ārzemniekiem iz savas teritorijas pieder katrai valstij, kas pamatojas uz viņas suverēnitāti. Šis princips vispār atzīts un pat nav vajadzīga motivācija. Tā Turcija izraidīja no Konstantīnopolis grieķu patriarchy Konstantīnu. Grieķijas protests šē neko nelīdzēja, pat tas apstākļis nē, ka patriarchy Konstantīns ir austrumu ortodoksās baznīcas galva. Turcijas viedokli vēl pastiprina noslēgtais 20. janvāri 1923. g. līgums ar Grieķiju (par turku un grieķu tautības tirgotāju massu apmaiņu). No juridiskās puses Turcijas viedoklis nav apstrīdams, kālab tie arī atteicās lietu nodot Tautu Savienībai.

Izdošanas tiesības (sakarā ar to patversmes tiesības). Pamatojoties uz savu suverēnitāti katrai valstij ir tiesība izdot atbēgušo noziedznieku; piespiest viņu to darīt var tikai tajos gadījumos, ja tā ir noslēgusi ar valstī pieprasītāju attiecīgu konvenciju. Izdošana, viņas kārtība ta tad tiek regulēta caur līgumiem, konvencijām valstu starpā. Konvencijās tiek noteikti noziegumi, kuŗu gadījumos valsts apņēmas noziedzniekus izdot.

Parasti netiek izdoti kapaklausības pienākumus pārkāpušie, reliģiskie, politiskie u. t. t. noziedznieki. Pēdējo neizdošana pirmo reizi tika noteikta ar likumu 1833. g.

Beļģijā, kuŗas piemēram sekoja arī citas valstis. Ar šo politisko noziedznieku aziļu (patversmes) tiesības galīgi nostiprinājās. Sevišķi konsekventi tās ievēroja Šveice, Anglija un Amerika. Romas kongresā 1898. g. (kas tika sa-saukts, lai apspriestu cīņu ar anarchismu) nāca pie slēdziena, ka gadījumos, kur uz politiskiem pamatiem izdarīti cietsirdīgi, smagi noziegumi (crimes atroce), politiskie noziedznieki izdodami. Sākot no tā laika politiskos noziegumus daļa: a) tīri politiskos un b) jauktos, kas saistīti ar vispārijiem noziegumiem (piem. slepkavība aiz politi-skim motīviem). Pirmā gadījumā politiskie noziedznieki netiek izdoti, otrā — tiek izdoti, ja vispāriģais noziegums smags (crimes atroce).

25. APR. 1932

„Augstskola Mājā“ Nr. 73.

Tiesību zinātņu nodaļa.

Starptautiskās publiskās tiesības.

(Pēc lekcijām lasītām Latvijas Universitātē 4. māc. gadā.)

3. lekcija.

Kas attiecas uz pašu pilsoņu izdošanu, tad kontinentālās valstis pieturas pie principa pašu pilsoņus neizdot, neskatoties uz to, vai noziegums vispārīga jeb politiska rakstura. Anglija un Amerika, izejot no tur valdoša teritoriālā principa pie tādas izšķirības (t. i. starp saviem pilsoņiem un svešzemniekiem) nepieturās. Še mums jāatzīmē, ka savējo pilsoņu neizdošana attaisnojama vienīgi par tik, par cik tēvijas likumi un tiesas garantē labāki „taisnu tiesu“.

Kas attiecās uz Latviju, tad Latvija konvencijās ar citām valstīm pieturas pie principa, tīri politiskos noziedzniekus neizdot un pie fakultātīvas izdošanas tā saucāmos jauktos noziedzības gadījumos. Konvencijās ar Igauniju, Somiju un Angliju nav izslēgta arī savu pilsoņu izdošana.

Ārzemnieku tiesības

Raugoties no valstu vienvērtības principa, liekas pareizi būtu ārzemniekus pielīdzināt pavalstniekiem. Saprotais, tas neattiecas uz publiskām tiesībām. Bet arī civiltiesību un processuālā laukā, lai gan valstis visā visumā iziet uz ārzemnieku pielīdzināšanu pavalstniekiem, tomēr pirmie tāju vēl nebauda visas tiesības. Tā, daudzas valstis savās interesēs aizliedz ārzemniekiem nodarboties a) zināmās profesijās, b) ar kabotāžu, c) ar piekrastes zvejniecību; civiltiesību laukā ievērojams ierobežojums, kas pastāv vēl dažās valstīs, piem. Rumānijā, ir nekustama īpašuma iegūšanas aizliegums ārzemniekiem. Arī mūsu priekškaņa likumos to aizliedza. Ja nekustams īpašums pārgāja ārzemniekiem mantošanas ceļā, tad tas bija 3 gadu laikā jālikvidē. (Ja nekustams īpašums pieder ārzemniekiem, tad tos sauc par forenžiem). Processuālā ziņā no ārzemniekiem tiek prasīta t. s. cautio iudicatum solvi, tiesas izdevumu nodrošināšana, piem. mūsu Civīlprocesa 570., 577. un 578. p. p.; viņiem netiek, līdzīgi pavalstniekiem, piešķirtas nabadzības tiesības u. t. t. Še gan jāaizrāda, ka minētās 2 processuālās nevienlīdzības valstis, parakstījušās 1896. g. un 1905. g. Hagas konvencijās, ir savstarpīgi strīpojušas; tāpat tās atceltas daudzos gadījumos uz valstu savstarpīga līguma pamata.

Starptautiskas, starpvalstiskas satiksmes orgāni: diplomātiskie pārstāvji, kongresi un konferences, līgumi un konvencijas, Tautu Savienība, Starptautiskais Darba Birojs, pārējie (ūnijas un citi).

I Diplomātiskie pārstāvji (agens diplomatiques).

Jau no veciem laikiem valsts galva — vienības un neatkarības simbols. Viņš arī jau senatnē sūta sūtņus (viņa personīgos pārstāvjus), bet tikai uz īsu laiku un zi-

nāmam konkrētam uzdevumam. Tagadējais pastāvīgo sūtņu institūts sāk izveidoties ap Vestfales miera līguma laiku (1648. g.). Trijos gadu simtešos līdz mūsu dienām tas paspējis pilnīgi izveidoties ar zināmām noteiktām tradīcijām. Sūtņu tiesības, reglaments pirmo reizi fiksēts 1815. g. Viēnes kongresā. Achenes kongresā 1818. g. tas papildināts un grozīts. Ar to rēķinājas mūsu dienās visas valstis. (Valstīm, kas savā ziņā ir gribējušas to lauzt ir vēlāk tomēr bijis jāpiekāpjas: kādreiz Z. A. S. V., nesen atpakaļ SSSR. Pēdējā savus pirmos pārstāvjus sauca par „торговые представители“, vēlāk „полномочные представители“. Rezultātā bija tas, ka ārzemnieki tos ierindoja tā sakot „ārpus“ sētas“ un SSSR bija spiesta paziņot, ka viņas sūtņi uz āru uzskatāmi līdzīgi citu valstu sūtņiem, tā tad bija spiesta iziet uz kompromisu).

Sūtnis, šī vārda plašā nozīmē, ir vienas valsts pastāvīgais pārstāvis visos viņas starptautiskos sakaros ar otru valsti, resp. to, pie kuņas sūtnis iecelts. Tiesības sūtīt sūtņus un pieņemt tos iziet iz valsts suverēnitātes. Še jāpiezīmē, ka arī pāvestam ir tiesība sūtīt un pieņemt sūtņus, kas pamatojas uz tradīciju un sevišķiem līgumiem ar atsevišķām valstīm. Sākot no Achenas kongresa 1818. g. sūtņi vārda plašā nozīmē sadalās pēc rangiem 4 klasēs:

1. **Vēstnieks** (ambassadeur). Agrāk vēstnieks skaitījās kā valsts galvas pārstāvis no viena monarha pie otra. Tagad tas tiek uzskatīts, kā suverēnas valsts varas pārstāvis, lai gan de jure tas skaitās arī vēl par valsts galvas personīgo pārstāvi (kāds uzskats neatbilst vairs mūsu laiku zinātnei) Vēstnieks ir lielvalstu privilēģija: tos iecel lielvalstis pie lielvalstīm. Tomēr še nav noteiktības; piem. dažas lielvalstis iecel vēstniekus Beļģijā, arī dažas Dienvid-Amerikas valstis iecel vēstniekus, tājāk — Francija iecēlusi vēstnieku Polijā. Kā mēs redzam, tad še vispār paceļās jautājieni par lielvalstu jēdzienu.

Vēstniekam piekrīt valsts suverēnas varas gods un tiesības:

a) neaprobežotas exterritorialitātes un

b) **immunitātes** tiesības;

c) **sevišķas privilēģijas** diplomātiskā korpusā, kam demokrātiskā valstī gan maz nozīmes.

Vēstniekiem tiesību ziņā ir pielīdzināti pastāvīgie pāvesta pārstāvji — **legāti** un **nunciji**.

2. **Sūtnis** vārda tiešā nozīmē, **pilnvarotais ministrs** (ministre plenipotentiaire). Pilnvarotie ministri ir parastie valsts diplomātiskie pārstāvji otrā valstī. Viņu uzdevums

a) aizstāvēt savas valsts intereses visos starptautiskos jautājumos,

b) iegūt vajadzīgo informāciju.

Latvijai ir sūtni Igaunijā, Lietuvā, Somijā, Polijā, Vācijā, Itālijā, Francijā, Anglijā un Krievijā

Vīnes reglaments, kas noteic sūtņu tiesības, pašreiz novecojies, kālab būtu vēlams no jauna to caurskatīt un vienkāršot pārstāvniecības institūtu, apvienojot diplomātisko pārstāvniecību ar konsulāro.

Sūtniem tiesību ziņā ir pielīdzināti pāvesta pārstāvji uz īsu laiku — **internunciji**.

3. **Rezidējošais ministrs** (ministre resident) — pārējošs rangs (intermediaire); tiek iecelts valstī, kam piešķir mazāku nozīmi.

4. **Pilnvarotais darīšanu vedējs** (chargée d'affaires) — tiek iecelts tikai uz laiku darīšanu vešanai; nebauda pilnas sūtņu tiesības, lai gan citādi no pēdējā neatšķirās. Galvenā starpība starp darīšanu vedēju un minētām pirmām 3 sūtņu klasēm (vēstniekiem, sūtniem vārda tiešā nozīmē un rezidējošiem ministriem) gan ir tā, ka pēdējie tiek akreditēti no viena valsts galvas pie otra, kamēr darīšanu vedēji — no viena ārlietu ministra pie otra. (Ārpus minētām klasēm stāv **sevišķi delegāti**, kuŗi izpilda zināmā mērā sūtņa funkcijas, kamēr vēl sūtniecība kādā valstī nav nodibināta. Viņi nebauda sūtņu tiesības.)

Sūtniecības sastāvs. Sūtnim padoti ir:

1) sūtniecības padomnieki, atašeji — attachés (militārie u. c.);

2) dienesta personāls: sekretārs, kanclejas ierēdņi, garīdznieki u. t. t.;

3) apkalpotāji.

Visiem 1. un 2. punktā minētiem pieder, līdzīgi sūtnim, exterritoriālītātes tiesības. Exterritoriālītāte attiecas arī uz sūtņa un pie sūtniecības sastāva piederošo ģimenēm. Strīdīgs vienīgi jautājums par apkalpotājiem (no pašu valsts).

Sūtņu savienību zināmā valstī mēdz saukt par **diplo-**
mātisko korpusu; viņa priekšgalā atrodās diplomātiskā korpusa vecākais — dekāns (doyen). Par dekāniem parasti ir pāvesta nuncijs, kuŗi tradicionālā kārtā ir uzglabājuši sev to tiesību (jo tie parasti tika ilgāki uz vietas akreditēti kā citi). Ja nuncijs tanī valstī nav, tad dekāns ir vecākais pēc ranga pārstāvis. Rangs savukārt tiek noteikts pēc klases, un katrā klasē pēc akreditēšanās ilguma uz vietas (t. i. kuŗš pirmais akreditējies pie zināmas valsts).

Sūtņu iecelšana un akreditēšanās.

1) Vispirms zināma sūtņa iecelšanai no attiecīgas valsts tiek pieprasīta piekrišana (demande d'agréation). Ja valstij, pie kuŗas sūtnis tiek iecelts nozīmētais kandidāts patik, ir pieņemams, tā dod atbildi, ka pēdējais būs viņai **persona gretissima**, ja nav pieņemams — **persona ingrata**. Pēdējā gadījumā pat motivācija nav vajadzīga; motivāciju prasa tikai Z. A. S. V. un Anglija. Ja atbilde pozitīva, tad tai seko iecelšana, kas ir valsts iekšējs (ne starptautisks) akts. Tad valsts galva izraksta ieceltam sūtnim pilnvaru un pavadvēstuli (lettres de créance). Sūtnis dodās uz valsti, pie kuŗas tas iecelts; no tā momenta, kad viņš ir pārbraucis šīs valsts robežas, tas atrodās jau zem starptautisko tiesību apsardzības.

2) atbraucis sūtnis lūdz pieņemšanas laiku. Tas tiek dots. Tad notiek t. s. **akreditēšanās**, kas notiek pēc zināma ceremoniāla visās valstīs (pēdējais pamatojas uz ierašām, tradīcijām, nav nekur fiksēts). Visumā ceremoniāla kārtība sekoša. Sūtnim tiek pretim sūtīts kāds no valsts augstākiem ierēdņiem, kā ceremoniālmeisters

līdz ar kareivju pavadeskadronu. Sūtis, nobraucis pie valsts galvas, pats nolasa pavadvēstuli un pilnvaru. Ja pilnvaru pieņem, seko valsts galvas uzruna — atbilde, un sūtis ierindojas diplomātiskā korpusā kā pilntiesīgs biedris.

3) **Atsaukšanas** gadījumā jādabū pilnvara atpakaļ vaj jāiesniedz atsaukšanas vēstule, grāmata (lettres de rappel). Pēdējā gadījumā valsts, pie kuņas sūtis ir bijis akreditēts, atbild ar lettres de récréance. Diplomātiskās tiesības (starptautisko tiesību nozare) starp citu analizē sūtņu stāvokli, privilēģijas. Lai sūtis varētu veikt viņam uzliktos starptautiski-tiesiskos uzdevumus:

1) tas tiek nostādīts ārpus tās valsts varas, pie kuņas tas akreditēts, t. i. viņam piešķirtas exterritoriālītātes tiesības. Ārī sūtniecības ēka tiek uzskatīta kā ārvalsts teritorija. Viņā nevar bez sevišķas atļaujas ieiet policija; uz viņu neguļas valsts nodokļi. Uz viņu tikai attiecas, t. i. viņai jāievēro:

- a) mājas apkurināšanas noteikumi,
- b) kārtības noteikumi.

2) Bez tam sūtis, savu uzdevumu veikšanas labā, bauda immunitātes tiesības; šē ietilpst:

a) personīgā, dzīvokļa un visu dzīvokļa priekšmetu neaizskaramība;

b) apcietināt to var tikai in flagranti;

c) to nevar izsūdzēt par parādiem;

d) tas atsvabināts no visiem valsts un sabiedrības nodokļiem un nodevām (izņemot zemes, netiešos un muiņas nodokļus);

e) viņam tiek garantēta satiksmes, depešu neaizskaramība un vēl dažas citas priekšrocības.

Mūsaiķu prasības no sūtņiem:

a) jāpārziņ diplomātiskā — franču valoda;

b) jāprot reprezentēties, uzstāties;

c) jāpārziņ oikonomiskie jautājieni starptautiskā masštabā un juridiskie, kas saistīti ar diplomātiju; tāpat arī — zināmas valsts kultūrālie un politiskie apstākļi;

d) viss augšā minētais prasa speciālu izglītību.

Daudzas agrākās prasības, kā piem., prast spēlēt bridžu, zināt ordeņus u. t. t. ir atkritušas, bet vēl ļoti daudz kas, kā novecojies, būtu reformējams. Reformu vislabāk varētu ierosināt T. S., jo pie tās izvešanas ir paredzamas lielas grūtības.

Konsuli ir zināmas valsts pārstāvji viņas saimnieciskās un tirdznieciskās attiecībās ar tām valstīm, pie kurām tie iecelti. Tiem vairāk tirdzniecisks, nekā juridisks raksturs. Tā tad viņi nav diplomātiskie pārstāvji (izņemot gadījumus, kad tiem no valsts tiek uzticēta pārstāvniecība viņas starptautiskos sakaros ar otru valsti; tie ir t. s. *consuls generaux chargés d'affaires*).

Mēdz atšķirt divas konsulu katēgorijas:

a) **karjeras** (*consules missi, consuls de carrière*) un

b) **goda** (*consules electi*).

Pēdējie, atšķirībā no pirmiem, tiek ievēlēti no attiecīgas valsts vietējiem iedzīvotājiem, darbojās goda pēc, bez atlīdzības. Starpība no starptautisko tiesību viedokļa starp šīm abām katēgorijām ir tā, ka pirmiem līgumos bieži tiek piešķirtas plašākas tiesības, nekā pēdējiem, t. i. goda konsuļiem.

Skatoties pēc rangiem konsuļi dalās:

a) ģenerālkonsuļos,

b) konsuļos,

c) vicekonsuļos un

d) konsulāros aģentos.

Šai dalīšanai no starptautisko tiesību viedokļa ir vienīgi tā nozīme, ka konsulāros līgumos pirmām 2 klasēm daudzreiz mēdz piešķirt lielākas tiesības.

Ņemot vērā, ka konsuļi nav diplomātiskie pārstāvji, tie tad arī netiek akreditēti pie otras valsts. Konsuļu starptautiski-tiesiskais stāvoklis dibinās uz viņu iecelšanu (*lettres de provision*), priekš kurās vajadzīga no attiecīgas ārvalsts piekrišanas atļauja („*exequatur*“).

Konsuļu uzdevumi, pienākumi:

- 1) savas valsts saimniecisko interešu aizstāvēšana;
- 3) savas valsts pilsoņu un viņai uzticēto personu

(Schutzgenossen, лиц, вверенных защите) interešu aizstāvēšana;

3) savas valsts varas funkciju realizēšana konsulārā līgumā paredzētā apjomā. Tā juridiskās lietās tie ir savu pilsoņu notāri, dzimstssarakstu nodaļas ierēdņi, bāriņu aizstāvji-aizgādņi, advokāti. Bez tam tiem vēl pieder jūras policijas funkcijas, kā piem. uzturēt kārtību uz nacionāliem tirdznieciskiem kuģiem, arestēt izbēgušos matrožus, kontrolēt kuģu izlabošanu u. t. t.

II Starptautiskie kongresi un konferences.

Starp šiem augšminētiem diviem jēdzieniem faktiski robežu nav. Parasti runājot par **kongresu** zem tā mēdz saprast sapulci lielā mērogā ar daudzu tiesību subjektu piedalīšanos, kurā spriež par svarīgiem (pasaules) politikas jautājumiem. Par **konferenci** turpretim mēdz apzīmēt sapulci, kas spriež sīkākus, tehniskas dabas, jautājumus, neskatoties uz to, ka dalībnieku skaita ziņā tā var būt grandiozāka par kongresu. Kongresu un konferenču **gaita**, kas arī dibinās uz zināmām tradīcijām, ir īsumā sekoša:

1) Kongress vai konference tiek **sasaukti uz ierosinājuma pamata**. Šāds ierosinājums var iziet no vairākām valstīm vai arī vienas atsevišķas valsts. Tā piem., pan-amerikaniskais kongress Vašingtonā (1889.—1890. g.) tika sasaukts uz Z. A. S. V. ierosinājuma; Hagas (1899. g.) uz Krievijas, resp. Krievijas cara. Jāatzīmē, ka pēdējā laikā iniciatīve kongresu un konferenču sasaukšanā, t. i. zināmas „pirmtiesības“ pāriet T. S. rokās, kas ļoti apsveicams, un garantē kongresu un konferenšu tehniskās puses uzlabošanos.

2) Kongress vai konference sanāk tikai pēc **pamatīgas sagatavošanās**. Sagatavošanas darbi dažreiz velkās stipri ilgi; tā piem. Hagas konferences sagatavošanas darbi vilkās vairāk kā gadu. Sagatavošanas darbos ietilpst:

- a) materiālu savākšana un sistematizēšana;
- b) priekšlikumu sagatavošana (rezolūciju veidā);

c) materiālu un priekšlikumu, projektu izsūtīšana iepazīšanai;

d) termiņa nolemšana — noteikšana.

3) **Laiks un vieta.** Sanāksšanas laiks var būt periodisks; piem., panamerikaniski kongresi sanāca periodiski, sākot ar 1901. g. ik par 5 gadiem, tāpat arī T. S. kārtības konferences notiek ik pa 2 gadiem. Ārkārtējos, speciālos gadījumos kongresi vai konferences sanāk **ad hoc**; tāds bija, piem., Berlīnes 1878. g. kongress, kas sanāca, lai norēgulētu sarežģīto Balkānu jautājieni (kurā pēc St.-Stefano miera līguma sadūrās Krievijas no vienas puses un Austrijas, Anglijas intereses no otras puses).

Kas attiecās uz sanāksšanas vietu, tad zināmu monopōlu, ja mēs varam tā izteikties, šinī ziņā ir piesavinājusās Beļģija, Holande, bet it sevišķi Šveice. Attiecībā uz pēdējo sacītais kļūst saprotams, ja mēs ievērosim, ka Šveice ir t. s. neitrālā valsts. Konferences zināmos speciālos jautājumos, piem., sanitāros, satiksmes un t. t., kurās vairāk ieinteresēta kāda zināma valsts, būtu ieteicams noturēt attiecīgā valstī, kur iespējams iepazīties uz vietas ar minēto jautājieni (t. t. faktiskiem apstākļiem). Vispār jāatzīmē, ka no tautu tuvināšanās viedokļa konferenču sasaukšana dažādās valstīs, vietas un laika maiņa attiecībā uz periodiskām konferencēm nāktu tikai cilvēcei par labu, tomēr tas nav praksē izvedams, it sevišķi tamdēļ, ka vietu maiņa saistīta ar lieliem izdevumiem.

4) **Techniskā puse.** Technisko personālu gādā valsts, kurā kongress vai konference notiek. Darba technisko pusi pārzin ievēlēts sekretārs. Konferenci atklāj tās valsts valdība (resp. viņas priekšstāvis), kurā konference notiek, ar apsveikšanas runu. Pēc tās seko prezidija un sekretāriāta vēlēšana un dienas kārtības noteikšana; parasti prezidē loceklis no tās valsts, kurā kongress sanāk (prezidijs un sekretāriāts dažos gadījumos tiek vēlēts pastāvīgs, t. i. uz zināmu laika sprīdi, piem. T. S.). Tiek nodibinātas komisijas un subkomisijas atsevišķiem jautājumiem; komisijas savus darbus veikušas, ceļ tos priekšā plenarsēdei lēmuma veidā; pēdējos plenarsēde apstiprina vai

noraida. Gala rezultātā. — līgumi, konvencijas. Tiek vesti protokoli, stenogrammas. Noslēdzās kongresi vai konference ar beigu protokolu (protocole de cloture), kurā atzīmē konferences sākuma un slēgšanas datumus, dalībniekus-delegātus, iebildumus, ar kādiem kuŗš no dalībniekiem pievienojās. To paraksta visi dalībnieki un tas tiek uzglabāts kā dokuments par konferences gaitu, valsti, kurā konference notikusi. Tā tad šim protokolam ir nozīme arī tad, ja kongress vai konference nebūtu līgumus jeb konvencijas parakstījuši. Kongresu un konferenču nozīme, starptautiskai satiksmei paplašinoties arvien pieaug. Strauji vairojās to skaits.

III Starptautiskie līgumi un konvencijas.

Starptautiskie līgumi, konvencijas ir starptautiski likumi; tiem tāds pat spēks, kā likumiem valsts iekšējā dzīvē. Tos ratificējot valsts sevi (t. i. savu suverenitāti) ierobežo. Tagad mēdz atšķirt sekošas līgumu kategorijas:

- 1) miera,
- 2) aizsardzības,
- 3) tirdznieciskos un saimnieciskos,
- 4) juridiska rakstura (par Hesas sprieduma izpildīšanu, par palīdzību civilās un kriminālās lietās, arbitrāžas),
- 5) konsulāros,
- 6) sanitāros,
- 7) satiksmes (dzelzceļa, pasta, telegrafa) un
- 8) literātūras un rūpniecības ražojumu aizsardzības līgumus.

Saprotams, agrāk šādas dalīšanas nepazina. Visvecākie ir **miera līgumi**. Viņos tad arī senāk ietilpināja dažādas materijas, kas sastopams vēl pat XIX g. s. Līgumu diferenciacija (dažādās kategorijās) ir jaunāko laiku auglis un precizitātes labad vēlama. Agrāk miera līgumus slēdza „uz mūžīgiem laikiem”. Tagad šī formula atmesta. Reti kāds miera līgums pilnā mērā ir ticis izpildīts. Lai to no-

vērstu, T. S. pakta 18. p. nosaka, ka visi līgumi, kuŗus slēdz T. S. locekļi, ir reģistrējami viņas sekretāriātā un publicējami. Vispār garantijas, ko T. S. var dot, ir sekošas:

a) T. S. pakta 10. p., kuŗš nosaka, ka T. S. locekļi aņņemas respektēt un apsargāt pret jebkādu ārēju uzbrukumu katra atsevišķa locekļa terriāriālo neaizkaramību un pastāvošo politisko neatkarību;

b) saskaņā ar T. S. pakta 11. p. katram T. S. loceklim ir tiesība darīt to uzmanīgu uz faktiem, kas apdraud mieru un tādā gadījumā padomei ir tiesības spert visus vajadzīgos soļus, lai tos novērstu;

c) līguma tulkošana no Pastāvīgās Starptautiskās Tiesas; līguma laužēja valsts tiek uzskatīta par internacionāles delikta darītāju (tuvāki skat. M. Циммерман „Очерки нового международного права“, l. p. 313 un sek.)

Domājams, ka uz priekšu garantijas ideja arvien plašināsies pastiprināsies, tiks noslēgts vispārējais garantijas līgums, kad visas valstis vienā otrai garantē neaizskaramības un suverēnitātes tiesības.

Ja senāk slēdza vai vienīgi miera līgumus, tad tagad vissastopamākie ir dažādi **saimnieciski līgumi**, kuŗiem bieži ne tikai liela saimnieciska nozīme, bet arī politiska. Kā jau vispār, tā it sevišķi pie saimniecisku līgumu slēgšanas, valstis pieturās pie t. s. „svētā egoisma“. Tā piem., SSSR līgumos ar Vakareiropas valstīm mēs varam novērot, ka pirmā līgumu slēgšanu grib izmantot, lai panāktu savu atzīšanu, pēdējās — lai Krieviju šini sajukuma laikmetā kaut kā izmantotu.

Līgums — vienošanās starp 2 vai vairākām valstīm, vienalga, vai to sauc par traité jeb convention. Vienīgi varbūt atzīmējamā starpība būtu tā, ka nosaukums, apzīmējums traité tiek lietots vairāk priekš politiska rakstura līgumiem. No līgumiem vārda tiešā nozīmē jāatšķir vienošanās starp divu vai vairāku valstu valdībām politiskā darbības laukā caur nošu apmaiņu (entente, entente cordiale). Tiesības līgumus slēgt, jus foederum ar tractatum,

kā starptautiski-tiesiskās darbības spēja sastāvdaļa¹⁾ izriet iz valsts suverēnitātes, tā tad pieder suverēnai valstij. Tomēr pa lielākai daļai arī valstīm ar ierobežotu suverēnitāti (krieviski t. s. полусуверенным государствам) pieder tiesība slēgt līgumus, izņemot politiska rakstura līgumus.

Līguma tehnika. Līguma slēgšanai par pamatu ir valstu intereses, vajadzība pēc tā. Līguma slēdzēji ir valsts varas pārstāvji — valsts galva, valdība, kas pilnvaro atsevišķas personas sarunu vešanai un līguma slēgšanai. Pilnvarotiem ir piedoti eksperti — tehnisks spēks. Pēc iepriekšējas materiālu sagatavošanas notiek projektu apmaiņu. Iepazīnušās ar projektiem, slēdzējas puses saskaņo principiēlos jautājumus. Ja principiēlos jautājumos panākta vienošanās, tad pāriet uz pantu apspriešanu un līguma rediģēšanu. Līgumi parasti dalās nodaļās, nodaļas pantos un panti paragrāfos; tie tiek slēgti valsts vārdā, caur ko atšķirās no privātiem līgumiem. Līgumu saturs īsumā sekošs. Katrs līgums sākās ar ievadu, kurā tiek atzīmētas līguma slēdzējas puses un līguma nolūks, nozīme. [Tagad ievads mēdz būt īss; tā piem., Latvijas-Igaunijas tirdzniecības līguma (1923. g.) ievadā attiecībā uz nozīmi ir vienīgi teikts: „Šis ir pirmais solis uz pilnīgu saimniecisku ūniju“]. Tad nāk aizrādīšana par pilnvarotību; tiek minēti: pilnvarotāji (valstu galvas vai valdības); pilnvarnieki, resp. to vārdi; pilnvaras, to kvalitāte, kārtība. Tālākais līguma saturs — atkarībā no līguma rakstura, t. i. pie kādas kategorijas līgumiem tas pieder (saimnieciskiem, satiksmes vai citiem). Parastā starptautisko līgumu valoda ir franču, kas savas precīzitātes dēļ šim nolūkam ir ļoti piemērota. Arī Latvija līgumus slēdzot to lieto; izņēmums līgumi ar Angliju un Z. A. S. V. Franču valodas lielo nozīmi priekš starptautiskiem līgumiem un aktiem it sevišķi uzsver amerikāņu prof. Brauns. Vēl attiecībā uz valodu atzīmējams, ka ieteicams līgumus slēgt **vienā valodā**, ne divās, jo absolūti identiska tulkojuma dot nav

---

¹⁾ Bez jus foederum ac tractatum, starptautiski-tiesiskā darbības spēja vēl izteicas iekš jus legationum un jus belli ac pacis.

iespējams. Ja slēgts līgums divās valodās, pie kam abi teksti tiek uzskatīti kā pamatteksti (t. i. līdzīgi), tad tekstu nesaskaņas gadījumā var celties sarežģījumi. Varētu jau gan vienu tekstu uzskatīt par pamattekstu, bet tad tūlīt paceļas jautājums par prestižu, kālab lietu šinī virzienā ir grūti nokārtot tā, ka lai neviena no abām pusēm netiktu aizskārta. Latvija 2 valodās ir slēgusi līgumus vienīgi ar Krieviju un Vāciju. Līguma sadalījums uz nodaļām ir atkarībā no līguma satura, tilpuma un vajadzības (tā tad mēdz būt dažādi). Pantus pie sarunām raksta uz atsevišķām lapām, lai kāda panta grozīšanas gadījumā nebūtu jāpārraksta viss līgums. Visbeidzami nāk atsevišķi panti par līguma interpretāciju, arbitražu un līguma spēkā stāšanos. Tad originala skaita atzīmējums (parasti 2) un paraksti, līdz ar parakstišanas vietas un laika apzīmējumu. Paraksti tiek apliecināti ar zīmogiem, teksts cauršņorēts. Senāk līgumi stājās spēkā ar viņu parakstišanu (t. i. no parakstišanas dienas), tagad:

a) pēc līguma **apstiprināšanas** no valdības puses (sal. Фр. Лист „Международное право“ I. p. 218);

b) pēc **ratifikācijas** no visām līguma slēdzēju valstīm, vai zināma skaita no tām, gadījumos, kad līguma slēgšanā piedalās vairākas valstis (tā piem., Versaļas miera līgumā teikts, ka tas stājas spēkā, tiklīdz to parakstījušas 3 no Sabiedrotām valstīm un Vācija).

c) pēc ratifikācijas **dokumentu apmaiņas**, ja līgums tiek slēgts starp 2 valstīm (šis spēkā stāšanās veids visbiežāki sastopams).

Kas zīmējas uz līguma laiku, tad kā jau minēju, vecu vecā formula „uz mūžīgiem laikiem„ (kas vēl sastopama piem., 1856. g. Parīzes miera līgumā) tagad atmeta. Parasti slēdz uz nenoteiktu vai īsu laiku ar iespēju to pagarināt; vai arī, no otras puses, ar iespēju iepriekš uzteikt zināmā laikā, piem. 6 mēnešos. Uzteikšanas termiņš nepieciešams, sevišķi saimnieciska rakstura līgumos: piem., muitas un tml., jo no tiem atkarājas attiecīgās valsts saimnieciskie apstākļi. Agrāk bieži sastopamā formula „rebus sic stantibus“ (zem tādiem apstākļiem, t. i.

kamēr apstākļi mainīsies) tagad arī sāk izzust, to tā iznīcina līguma pastāvības raksturu, dod iespēju bieži neliegtīgi līgumus atsaukt, grozīt, ko sākumā it sevišķi izmantoja SSSR.

Principi, uz kuņiem tiek konstruēti līgumi:

1) **Vislielākais labvēlības princips.**

a) **vispārējais** — tiek vienkārši solīts tikpat kā katrai 3. valstij;

b) **kondicionālais** — vislielākā labvēlība tiek dota uz vislielākās labvēlības repromissijas pamata.

2) **Kompromissuārais princips:** līguma pamatā tiek likta zināma vienošanās un atsaukšanās uz šķīrēj vai starptautisko tiesu domstarpību, strīdus gadījumā. (Šim principam paredzama nākotne).

IV Tautu Savienība (la Société des Nations) un Starptautiskais Darba Birojs.

Tautu S-ba ir pašreiz vissvarīgākais valstu satiksmes organs. Viņa sevi apvieno gandrīz visu kultūrālo pasauli, visas kultūrālās valsts. Tanī par locekļiem-biedriem skaitās 54 valstis. No lielākām valstīm T. S-bā neieiet vēl Z. A. S. V. un Krievija. Z. A. S. V. pati nevēlās to darīt, jo pirmkārt — tā negrib nopietni saistīties ar Eiropas likteņiem, nest tos garantiju pienākumus, ko uzliek saviem locekļiem T. S. pakts, otrkārt — tā negrib dalīties ar T. S. (un līdz ar to ar Eiropas valstīm) savā noteicošā iespaidā uz Amerikas kontinenta; tsumā izsakoties — iestāšanās T. S-bā priekš Z. A. S. V. nozīmē pārvilkt strīpu tradicionēlam amerikāņu politikas izejas punktam — Monro doktrīnai (sal. M. Циммерман „Очерки нового международного права“, l. p. 80, 174, 175 un 176). Krievijas ielēšana T. S-bā turpretim nav iespējama aiz tā iemesla, ka viņas valsts iekārta neatbilst T. S. uzņemšanas prasībām un no otras puses Krievijas tagadējā valdība nemaz negrib atzīt T. S. juridiskās esamības (pastāvēšanas) faktu (sal. Schücking un Wehberg „Die Satzung des Völkerbundes“, l. p. 113, 157 un 158).

Tā tad pēc sava plašuma nav līdzīga otra valsts satiksmes organa T. S. bai un šai ziņā pareizi franču valstsvīra Briana vārdi, ka pastāv trīs internacionāles: sarkanā, baltā (Romā) un visvarenā — Tautu Savienība. Bet arī pēc saviem mērķiem un kompetences T. S. ieņem izcilus stāvokli citu starptautisku organu starpā. No dažādām jau agrāk pastāvošām starptautiskām savienībām — ūnijām (Pasta, Telegrafa u. c.) T. S. atšķirās ar savu plašo darbības lauku. Pirmās ir radītas zināmam speciālam mērķim, turpretim T. S. bas kompetence aptver visas valstu starptautiski tiesiskās attiecības. T. S. pakta, kas ir Versaļas miera līguma sastāvdaļa, pamatos guļ valstu zolidaritātes un kopdarbības principi (kas še domāti visplašākā, arī intelektuālā nozīmē); tad tālāk — slepenās diplomātijas iznīcināšana, karu izbeigšana (kas domāts atvietot ar T. S. starpniecību, šķirējtiesu un Pastāvīgo Starptautisko tiesu 12.—15. p.p.). Vēl atzīmējams, ka T. S. 10. p., kas uzliek par pienākumu citām valstīm (biedriem) nākt palīgā tai, kurai uzbrūk, piedod T. S. zināmas paš aizsargāšanās organizācijas raksturu. Kā visu tautu kopdarbības organs T. S. atvērta katrai civilizētai tautai (valstij), kas grib viņā iestāties. Sacītais, kā viens no tiem pamatprincipiem, uz kuriem jākonstruē T. S. pakts, jau tika pieņemts 25. janvārī 1919. g. Versaļas miera konferences plenārsēdē. No visa sacītā mēs redzam, ka T. S. ir pašreiz vissvarīgākais internacionālo attiecību organs.

Starptautiskais Darba Birojs.

Ar Versaļas miera līgumu ir mēģināts darba aizsardzību nostādīt starptautiskā (var pat teikt — vispasaules mērogā. Šī līguma XIII daļa satur Starptautiskā Darba biroja statūtus. Šis organs tagad nodibināts. Viņš darbojas pilnīgi neatkarīgi no T. S. un ir ar pēdējo saistīts vienīgi budžeta ziņā. Lai gan starptautiskam darba birojam, kā

speciāla rakstura organam, nav tāju tā nozīme, kas T. S., tomēr arī viņam, kā apvienojošam sevī daudzas valstis un nācijas, starptautiskās satiksmes ziņā ir liela nozīme.

V Internacionālie pārvaldes organi.

Internacionālās pārvaldes tiesības ir internacionālo publisko tiesību nozare un samērā ar dažām citām šo tiesību nozarēm vēl maz izkoptas. Internacionāliem pārvaldes organiem, kā apvienojošiem sevī dažādas valstis, ir liela nozīme no internacionālas satiksmes (attiecību) viedokļa. Galveno vietu šē ieņem starptautiskās savienības — ūnijas, kuņu darbība izteicas:

- a) periodiskās konferencēs,
- b) pastāvīgos organos-birojos.

Apskatisim šē internacionālās pārvaldes organus tanī kārtībā, kādā tie vēsturiski ir izcēlušies.

A. Upju un kanaļu komisijas.

1) **Reinas komisija** — dibināta 1831. g. satiksmes rēgulēšanai starptautiskā mērogā pa Reinu ar sēdekli Manheimā; vēlāk komisijas (statūti grozīti 1868. g. No jauna to paredz Versaļas miera līguma 354. pants 18 locekļu sastāvā (no Francijas priekšsēdētājs un 4 locekļi, 4 locekļi no vācu piekrastu valstīm, 2 locekļi no Anglijas, 2 no Beļģijas, 2 no Holandes, 2 no Šveices un 2 no Itālijas) ar sēdekli Strasburgā. Bez tam ar Versaļas miera līgumu tiek grozīts līdzšinējais Reinas režīms, piešķirot Francijai Reinas ūdeņu un ūdens enerģijas ekspluatācijas tiesības (pēdējās ar noteikumu izmaksāt Vācijai $\frac{1}{2}$ no skaidras peļņas). Šīs tiesības izlietojamas tādējādi, lai netiktu traucēta kuģošana un grozīta Reinas gultne ar pastāvošo kanaļu sistēmu.

„Augstskola Mājā“ Nr. 74.

Tiesību zinātņu nodaļa.

Starptautiskās publiskās tiesības.

(Pēc lekcijām lasītām Latvijas Universitātē 4. māc. gadā.)

4. lekcija.

2) **Donavas komisija** — viņas sākums 1856. g. Parīzes kongresā, kad tika nodibināta t. s. Eiropas komisija uz 2 gadiem ar uzdevumu "izvest Donavas ietekas bagarēšanas, iztīrīšanas darbus kuģošanai. Līdztekus viņai tika nodibināta otra, t. s. piekrastes komisija, kuņas uzdevums bija izstrādāt kuģošanas reglamentu un, pēc darbu pabeigšanas no pirmās komisijas, stāties tās vietā. Tomēr izrādījās par vajadzīgu pagarināt pirmās komisijas pilnvaras, kālab otrā, izstrādājusi kuģošanas aktu, izbeidza savu darbību un viņas vietu vēlāk ieņēma pirmā, t. s. Eiropas komisija. Šīs komisijas neaprobežota tālāksistence tika nodrošināta ar 1871. g. Londonas un 1878. g. Berlīnes līgumiem. Ar Versalas miera līgumu 1919. g. un Trianones 1920. g. Donava tika izsludināta par starptautisku un kuģošana pa viņu brīva, sākot no ietekas līdz Ulmai. Attiecībā uz kuģošanas brīvību gan jāatzīmē,

ka, vārda pilnā nozīmē tā attiecas vienīgi uz sabiedrotām (uzvarētājām) valstīm, turpretim uzvarētām, kā Ungarijai³, ja tās kuģi grib uzturēt kārtējus reisos starp sabiedroto valstu ostām, ir vajadzīgs dabūt no šīm valstīm priekš tam atļauju. Tālāk, sakarā ar Trianones miera līgumu par Donavu tiek nodibinātas 2 starptautiskas upes komisijas: I Eiropas Donavas komisija priekš upes lejgala (no Brailovas līdz ietekai), kuŗa komplektējas no Anglijas, Francijas, Itālijas un Rumānijas priekštāvjiem; II Starptautiskā Donavas komisija, priekš upes vidienas (no Ulmas līdz Brailovai), sastāvēja no pirmās komisijas priekštāvjiem, papildinātiem ar 2 priekštāvjiem no vācu piekrastu valstīm un pa 1 priekštāvīm no citām piekrastu valstīm (Čehoslovāķijas, Ungārijas u. t. t.).

Bez augšminētiem Versaļas miera līgums vēl paredz sekošas upju komisijas:

3) **Elbas** — sastāvošu no 10 locekļiem (4 locekļi no vācu piekrastu valstīm, 2 no Čehoslovāķijas, 1 no Anglijas, 1 no Francijas, 1 no Itālijas, 1 no Beļģijas). Elba tiek atzīta par starptautisku upi sākot no tās vietas, kur viņā ietek Vlatava līdz pat jūrai. Kuģošanas brīvībai pa Elbu sevišķi liela nozīme priekš Čehoslovāķijas.

4) **Oderas** — sastāvoša no 7 locekļiem (3 no Prūsijas, 1 no Polijas, 1 no Čehoslovāķijas, 1 no Francijas un 1 no Anglijas). Odera tiek izsludināta par starptautisku sākot no Oppas ietekas līdz pat jūrai.

5) **Nemanas** — kuŗas konstruēšana tiek nodotk T. S. Nēmana tiek atzīta par starptautisku upi sākot no Grodņas līdz jūrai.

6) **Suecas kanāla** komisija dibināta 1888. gadā, lai uzskatītu, ka tiktu ievērots Suecas kanāla neitralizācijas līgums. No jauna tā atzīta ar Versaļas miera līguma 282. p.

7) **Bosfora-Dardaneļļu** jūras šaurumu uzraudzības komisija — pirmā dibināta 1830. g. Pēdējo reizi Bosfora-Dardaneļļu jūras šaurumu jautājums tika nokārtots ar 1923. g. Lozannas konvenciju pēc kuŗas tiek dibināta speciāla komisija no Anglijas, Francijas, Itālijas, Japānas,

Krievijas, Turcijas, Serbijas, Bulgārijas, Grieķijās un Rumānijas priekšstāvjiem, kas lai raudzītos, ka tiek ievēroti minētā konvencijā fiksētie noteikumi

B. Sanitārās komisijas-padomes.

Jau no seniem laikiem Eiropa ir tikusi apdraudēta no epidēmijām, kas tika ienestas no austrumzemēm. Ar Suecas kanāla atklāšanu, kas atviegloja satiksmi ar Meku un Medinu, magometāņu gadskārtējie svēceļnieku bari no Eiropas palielinājās un līdz ar to briesmas no dažādām epidēmijām priekš Eiropas valstīm. Sakarā ar to pagājušā gadusimteni tika noturētas vairākas konferences Parīzē, Konstantīnopolē, Vīnē, Vašingtonā, Romā un citur. Pirmie šo konferenču rezultāti bija dažu sanitāru komisiju-pārvalžu nodibināšana.

1) **Augstākā Sanitārā Padome** (Conseil supérieur de Santé) Konstantīnopolē — dibināta 1839. g. koleras un mēra apkāpošanai un ievazāšanas aizkavēšanai Eiropā. Šī Padome, 1903. g. pārveidota, pastāv vēl tagad.

Konstantīnopolē Padomei ir padota arī

Sanitārā Jūras un Karantīnu Padome (Conseil sanitaire maritime et quarantenaire) Aleksandrijā — dibināta 1881. g., kas pārziņ dažādas sanitārās stacijas Sarkanās jūras piekrastē un Persijas jūras līcī.

2) **Starptautiskā Sanitārā Padome** (Conseil international de Santé) Bukarestā — dibināta 1881. g., kuŗa novelk robežas, kas atdala epidēmiju apgabalus un, starp citu, pārziņ arī sanitāro darbību Sulinā.

3) **Sanitārā Padome** (Conseil sanitaire) Tanžerā — dibināta 1840. g. Sākot jau no 19. g. s. pirmās puses attiecīgiem valstu priekšstāvjiem Marokā pieder sanitārās policijas funkcijas; tomēr jāatzīmē, ka šai Padomei vairāk nozīme attiecībā uz satiksmi pa jūru, viņa no jauna tika apstiprināta ar 1903. g. Parīzes konvenciju.

Kā mēs redzam, visi minētie sanitārie organi ir vērsti pret Austrumiem, no kurienes Eiropai ir vienmēr draudējušas briesmas epidēmiju ziņā.

4) **Starptautiskais Sanitārais Birojs** (Office international d'hygiène publique) — dibināts 1907. g. uz 1903. g. Parīzes konvencijas pamata ar sēdekli Parīzē. Viņa uzdevums — materiālu savākšana un biļetena izdošana franču valodā. [Vēl šē būtu atzīmējams, ka 1912. g. Parīzē tika noslēgta Starptautiskā sanitārā konvencija, kurai ir pievienojušās daudzas valstis. Saskaņā ar viņu ir arī daudzas valstis noslēgušās atsevišķas konvencijas. Tā piem. Latvija tādas ir noslēgusi ar Poliju, Krieviju un Igauniju. 1912. g. Parīzes konvencija tiek pašreiz pārstrādāta, būtu vēlama starptautiska konference, lai visi T. S. locekļi šīnī jautājiēnā varētu apvienoties.]

C. **Finansu komisijas.**

Šē runāsim par starptautiskiem finansu kontroles organiē, kādus mēdz iecelt priēkš bankrotējošām valstīm, lai tie kontrolētu ienākumus un izdevumus un nodrošinātu valsts ārēju parādu procentu dēldēšanu. Šis komisijas tiek parasti uzturētas uz parādnieku rēķina. Tādas komisijas ir tikušas ieceltas:

1) 1876. g. priēkš Ēģiptes, kas sastāvēja no sešu Eiropas lielvalstu priēkštāvjiem un pārraudzija galvenā kārtā svarīgākos Ēģiptes valsts ienākumu avotus: dzelzceļus, telegrafu un Aleksāndrijas ostu.

2) 1878. g. priēkš Turcijas, sastāvošas no angļu kreditoru priēkštāvjiem, pa I priēkštāvim no Francijas, Vācijas, Austrijas un Itālijas.

3) 1898. g. priēkš Grieķijas, sastāvošas no sešu lielvalstu priēkštāvjiem. Šis komisijas locekļi tiesību ziņā bija pielidzināti sūtņiem.

Pēc pasaules kara finansu kontrole ir iecelta par Vāciju (1924. g.), Austriju (1922 g.) un Ungariju (1924. g.). Divas pēdējās komisijas ir organizētas no T. S. un uz citiem pamatiē, kā agrākās; viņu uzdevums bija savest kārtībā Austrijas un Ungārijas finanses (stabilizēt valūtu). Austrijas komisija uz viņu liktās cerības ir spidoši jau attaisnojusi.

Līdz šim mēs apskatījām tādus starptautiskas pārvaldes organus (t. i. dažādas upju sanitārās un finansu komisijas, pārvaldes), kuņi komplektējās, sastādās no zināmu, noteiktu valstu priekšstāvjiem; izņēmums — Starptautiskais sanitārais birojs Parīzē. Tagad pāriesim uz starptautisko savienību — ūniņu apskatīšanu. Viņu raksturīgā puse ir tā, ka viņiem principā var pievienoties katra valsts, kas atbilst zināmām prasībām. Tā tad starptautiskās ūnijas no iepriekš apskatītiem starptautiskiem satiksmes organiem atšķirās caur to, ka tās nav zināmas noslēgtas valstu grupas organi (skat. piem. upju komisiju sastāvus), bet atklātas, katram starptautisko tiesību subjektam pieejamas. Starptautisko savienību — ūniņu darbība izteicas:

a) periodiskās konferencēs (konferences jau tikām apskatījuši) un

b) pastāvīgos pārvaldes organos, birojos.

Pēdējo funkcijās ietilpst galvenā kārtā materiālu savākšana, ziņu izsniegšana un starpniecība satiksmē, sakaros starp biedriem.

D. Satiksmes, šī vārda īstā nozīmē, organi.

1) **Starptautiskais telegrafa birojs** (Bureau international des administrations télégraphique) Bernē. Dibināts 1868. g., kā starptautiskās telegrafa savienības pārvaldes organs. Sastādās no 4 ierēdņiem, kas darbojas zem Šveices uzraudzības. Techniska rakstura. Izdod franču valodā „Journal télégraphique“. (Pie Starptautiskā telegrafa biroja pastāv vēl, t. i. ar viņu ir savienots Starptautiskais radio-telegrafa birojs, dibināts 1908. g.; vēl nav galīgi izveidots).

2) **Vispasaules pastu savienības birojs** Bernē. Dibināts 1875. g., sastāv no direktora un 6 ierēdņiem, kuņi darbojas zem Šveices uzraudzības. Techniska rakstura. Izdod žurnālu angļu, franču un vācu valodās: „L'union postale“.

3) **Centrālais starptautiskais transporta birojs** (Office central des transports internationaux) Bernē. Dibināts 1875. g., sastāv no direktora un 6 ierēdņiem, kuņi darbojas zem Šveices uzraudzības. Techniska rakstura. Izdod žurnālu angļu, franču un vācu valodās: „L'union postale“.

nāts 1890. g. Viņam ir diezgan plašas funkcijas: attiecīgu materiālu savākšana un publicēšana: strīdus izšķiršana starp dzelzceļiem uz pēdējo vēlēšanās pamata; iesniegto projektu, pārgrozījumu caurskatīšana un vajadzības gadījumā konferences ierosināšana; finansiēlās satiksmes atvieglošana starp locekļiem u. c. (Pēc kara ir notikušas vairākas satiksmes konferences Parīzē, Barselonā un citur, daudz kas ir pavirzīts uz priekšu, starp citu mēģina panākt pilnīgu satiksmes kustības saskaņošanu. Tagad dzelzceļu lietas ir paņēmusi T. S. sayās rokās. Gaisa satiksmē ir pagaidam tikai vēl nepilnīga konvencija no 1919. g., kas būtu jāpārstrādā; ir notikušas vairākas konferences).

E. Daži citi starptautiskie biroji.

1) **Hagas starptautiskās šķirējtiesas birojs.** Dibināts 1900. g. (pamats 1899. g. konvencija par šķirējtiesu). Birojs ir tiesas un izmeklēšanas komisiju kanceļa, pārzin tiesas arhīvu.

2) **Starptautiskais tirdzniecības rūpniecības ipašuma aizstāvēšanas savienības birojs** Bernē, dibināts 1883. g.

3) **Literātūras un mākslas ražojumu (darbu) aizsardzības birojs** Bernē, dibināts 1886. g. (Tagad pie T. S. nodibināta komisija, kas apstrādā jaunu konvenciju par autoru tiesībām.

4) **Starptautiskais mēru un svaru birojs** Parīzē. Dibināts 1875. g.

5) **Starptautiskais muitu tarifu publicēšanas savienības birojs** Briselē, dibināts 1890. g.

Ieskaitot šie minētos, pašreiz pastāv pavisam 17 starptautiski biroji. T. S. pakta 24. p. paredz visu pastāvošo starptautisko administratīvo savienību — ūniju pievienošanu sev un T. S. kontroli par šo savienību pastāvīgiem orgāniem — birojiem, t. i. to darbību. Visas pastāvošās savienības gan vēl nav T. S. izdevies pievienot, jo ne visi šo savienību locekļi ir T. S. biedri. (Salīdz. A. Циммерман. „Очерки нового международного права“, лр. 224).

F. Beidzot atzīmēsim vēl 2 svarīgus no starptautiskās satiksmes viedokļa organus, un proti:

1) **Starptautiskais Lauksaimniecības Institūts** Romā, dibināts 1905. gadā. Organi: pastāvīga komiteja un vispārēja biedru sapulce (biedri ir atsevišķas valstis, kuŗas tad sūta savus delegātus uz vispārīgo sapulci). Pēta lauksaimnieciskus apstākļus dažādās zemēs; izdod statistiskus izdevumus. Arī Latvija ir šī Institūta biedrs.

2) **Panamerikāniskās Savienības Sekretāriāts** (Savienības pastāvīgais organs). Panamerikāniskās Savienības sākums meklējams 1889. g., kad visas Amerikas valstis sanāca Vašingtonā uz kongresu, kuŗam bija jālemj par turpmāko Amerikas valstu attiecību izveidošanu. Pēc tam vēl sanāca vairāki kongresi, līdz beidzot 1906. g. kongresā svinīgi tika proklamēta Panamerikāniskās Savienības pastāvēšana, kuŗas organi ir:

- a) periodiskās konferences un
- b) Sekretāriāts, kā pastāvīgs organs.

Šai Savienībai lieli nopelni internacionālo administratīvo un privāto tiesību kodificēšanā; mazāki politiskās apvienošanās darbā.

Starptautiskie konflikti un viņu nokārtošana miera ceļā.

Vispirms aizrādīsim, ka starptautiskais konflikts ir atšķirams no starptautiska delikta. Pirmā gadījumā ir strīdus principa dēļ, abas puses aizstāv savas tiesības bona fide, pārliecībā, ka katrai no viņām taisnība; otrā — mums ir darišana ar vienas valsts apzinīgu vai neapzinīgu pārkāpumu pret otru. Pie starptautiskiem deliktiem tuvāki apstāsīmiešiem vēlāk; še runāsim par starptautiskiem konfliktiem. Viņu nokārtošanai miera ceļā mūslaikos pastāv dažādi veidi. Ne tā tas bija agrāk. Senatnē konfliktus izšķīra karš; tā tad valdīja spēks. Tad cilvēce sāka meklēt citus ceļus. Senā Grieķija strīdus gadījumā starp pilsētām griezās pie dieviem. Vidus laikos konfliktus izšķīra pāvests — baznīcas galva. Tikai pēdējos gadu simteņos sāka

meklēt tiesiskus principus, tiesiskus pieturas punktus konfliktu nokārtošanā, kas ir vispareizākais un drošākais ceļš. Jāatzīmē gan, ka līdz šim ir tikai sniegti pagaidlīdzekļi, jo kara briesmas, iespējamību nav vēl izdevies novērst. Pie pēdējiem arī šie apstāsimies.

1) **Trešās valsts draudzīga iejaukšanās** (intervention amicale). Atšķiras no autoritatīvas iejaukšanās (intervencijas šī vārda pilnā nozīmē) un šķirējtiesas lēmuma caur to, ka strīdu puses galīgu konflikta izlemšanu, t. i. „pēdējo vārdu“ patura sev. Šie mēdza agrāk izšķirt:

a) **bon office** — labu pakalpojumu — vidutājību, ko piedāvā zināma valsts neoficiālā kārtā konfliktu izcelšanās gadījumā starp divām citām;

b) **meditation** — vidutājība svarīgos gadījumos uz oficiālas piedāvāšanās pamata; tai it kā šķirējtiesas raksturs, funkcijas. Jāatzīmē, ka grūti novilkt robežas starp 2 minētiem konfliktu nokārtošanas veidiem, kālab jau Hagas konference šādu šķirošanu atmeta.

2) **Intervencija** (intervention) — trešās valsts vai tieša valstu autoritatīva iejaukšanās. Var gadīties, ka divu valstu konfliktu gadījumā kāda trešā (vai pat vairākas citas) ir ieinteresētas konflikta nokārtošanā miera ceļā. Tad nu šī valsts iejaucas neaicināta konflikta nokārtošanā, nostādamās pati neitrāli vai aizstāvēdami zināmu pusi. Vairāku valstu kopīgu iejaukšanos mēdz apzīmēt par kolektīvu intervenciju. No intervencientu puses tiek izlietoti visi līdzekļi, lai konflikts tiktu izšķirts miera ceļā.

3) **Izmeklēšanas komisijas**. Viņas var tikt radītas uz konfliktā esošo valstu vienošanās pamata, vai tiek iecelta no trešās valsts intervencijas gadījumā. Tās var sastāvēt no tīri neitrālām personām (t. i. pie neitrālas valsts piederošām), vai komplektēties no konfliktā esošo valstu priekšstāvjiem līdzīgās daļās. Pēdējā gadījumā mums ir darīšana ar t. s. jauktām komisijām (commissions mixtes). Beidzot pēc savām kompetencēm tās var būt patstāvīga vai arī tikai tīri saimnieciska rakstura. Panāktā no komisijām vienošanās tomēr nav galīga, tā stājas

spēkā tikai tad, ja attiecīgo valstu valūbas to apstiprina.

Kā patstāvīgs institūts, izmeklēšanas komisijas nodibinātas ar 1899. g. Hagas konvenciju. Tās ir t. s. commissions internationales d'enquite; savu tālāko izveidošanos viņas ieguva ar Hagas 1907. g. I konvenciju. Tās sastādās līdzīgi Pastāvīgai Starptautiskai Šķirējtiesai uz konfliktā esošo valstu vienošanās pamata (p. 9) un atšķirībā no pēdējās konstatē tikai faktus, atstājot tālāko vienošanos (tālākos soļus) pašu valstu ziņā.

4) **Šķirējtiesas.** Pašas šķirējtiesas sastādās, kā arī viņu kompetences bāzējas uz šķirējtiesas līguma (compromissum) pamata, ko noslēdz atsevišķas valstis savā starpā, apņemdāmās varbūtējos konfliktus nodot šķirējtiesai. Šķirējtiesas līgumus starp atsevišķām valstīm mēs sastopam jau senāk, bet sevišķi daudz tos sāk slēgt valstis ap XIX g. s. pirmo pusi, no kāda laika līdz mūsu dienām viņu skaits arvien pieauga. (Kā vienu no svarīgākiem šādi konstruētiem šķirējtiesas spriedumiem varam atzīmēt spriedumu Alabamas strīdus jautājiēnā starp Angliju un Z. A. S. V., pēc kuŗa Anglijai nācās samaksāt Z. A. S. V. 15¹/₂ miljonus dolāru par to, ka bija pielaidusi dienvidus štātiem amerikāņu pilsoņu karā savās ostās apbruņot kuģus). Bez jau minēto speciālo šķirējtiesas līgumu noslēgšanas ļoti bieži tiek praktizēta no valstīm kompromisūāro noteikumu (t. i. noteikumus par konfliktu nodošānu šķirējtiesām) iepīšana dažādu katēgoriju līgumos, kā piem., saimnieciskos, satiksmes u. tml.

5) **Pastāvīgā Šķirējtiesas Palata** (la cows permanente d'arbitrage) Hagā. 1899. g. Hagas konferencē izdevās beidzot nodibināt jau senāk vairākkārtīgi proponēto pastāvīgo šķirējtiesu. Viņa sastādās sekoši: katra konvenciju parakstījusi valsts uzdod no sevis 4 personas uz 6 gadiem, kā šķirējtiesnešus, kas tiek ienesti sevišķā šķirējtiesnešu sarakstā (la liste général des membres de la Cows). Konfliktu gadījiēnā starp divām konvenciju parakstījušām valstīm, tās katra izvēlās no saraksta 2 personas, kuŗas savukārt kopīgi izvēl piekto, kā priekš-

sēdētāju. Bet ja izvēlētie par piekto, t. i. priekšsēdētāju nevienojas, tad tādu izvēl kāda trešā neitrāla valsts. Tiesas kancelejas funkcijas izpilda pastāvīgais birojs. Tiesas spriedums ir galīgs, un viņu var lūgt revidēt vienīgi gadījumos, ja tiek atklāti jauni apstākļi. Saprotams, viņa ļoti nepilnīga. Pats „pastāvības“ jēdziens ir ļoti divains, jo kā mēs varam runāt par pastāvīgu tiesu, kur tiesneši stājas pie savu pienākumu izpildīšanas tikai pateicoties individuēlās izveles gadījumam un izbeidz savu darbību ar procesa izbeigšanos (De Lapradella „La conference, de la Paix, Revue générale de droit international public“, lр. 809). Bez tam tās vājā puse ir viņa fakultatīvais raksturs, jo viņa ir saistoša tikai priekš tām valstīm, kuŗas parakstījušas savā starpā šķirējtiesas līgumu. [Jāatzīmē, ka 1907. g. Hagas konferencē projektētās: 1) Pastāvīgā (šī vārda istā nozīmē) Šķirējtiesas Palāta, kuŗa funkcionētu gadu no gada sesiju laikā zināmā pastāvīgā sastāvā un 2) Starptautiskā Prizu Tiesa (Palāta) nav dzīvē tikušas izvestas. Skat. tuvāk Фр. Лист „Международное право“, лр. 202. un sek.]

6) **Pastāvīgā Starptautiskā Tiesas Palāta.** Tautu Savienības pakta 14. p. uzliek par pienākumu savienības padomei izstrādāt augšminētās Palātas projektu un tad stādīt to sapulcei priekšā. Padomes sastādītā komisija no ievērojamiem zinātniekiem un politiķiem, izstrādājusi Palātas statūtus, nodeva tos padomei, kuŗa ienesusi dažus grozījumus, cēla to pilnai sapulcei priekšā viņas I sesijā 1920. gadā. 13 decembra minētā gada sēdē tie tad arī tika no sapulces pieņemti. Ar to ir radīta pastāvīga starptautiska tiesa ar pastāvīgu tiesnešu sastāvu. Viņas kompetencē ietilpst juridiskas dabas strīdu iztiesāšana (līguma interpretācija u. tml.). Tā ir obligātoriska tām valstīm, kas ir parakstījušas papildu protokolu par zināmu lietu katēgoriju strīdus obligātorisku nodošanu tai. Pārējām valstīm tā ir neobligātoriska.

7) **Tautu Savienība.**¹⁾ T. S. pakta 12. p. skan:

¹⁾ Lekcijās T. S. nav minēta starp konfliktu nokārtošanas līdzekļiem (miera ceļā).

„Visi T. S. locekļi apņemās strīdus (konfliktu) izcelšanās gadījumā starp viņiem, kas varētu izsaukt sakaru pārtraukšanu, nodot to Šķirējtiesai vai padomes caurskatīšanai“... Tālāk 15. p. regulē strīdus caurskatīšanas kārtību padomē, pie kam padomei ir tiesības lietu pārnest uz sapulci; tā pat arī uz vienas no strīdū esošās puses lūgumu, lieta caurskatāma sapulcē. Tā tad mēs redzam, ka T. S. ir arī viens no ceļiem konfliktu nokārtošanai miera ceļā.

8) **Samierināšanas konvencijas** (Conventions de consiliation) Jau senāk atsevišķas valstis savā starpā slēdza samierināšanas konvencijas. 1922. g. T. S. bas trešā sesijā tika no sapulces pieņemta rezolūcija, kas ieteic biedriem savā starpā noslēgt konvencijas par konfliktu nokārtošanu ar samierināšanas komisiju (Commission de consiliation) palīdzību. Tālāk konfliktu caurskatīšanas kārtībai tiek rekomandēta 1907. g. Haģas konvencijā noteiktā kārtība priekš anketu komisijām, ar to atšķirību, ka samierināšanas komisijai tiek piešķirtas tiesības izšķirt lietu pēc būtības (ne tikai aprobežoties ar faktu konstatēšanu).

Saprotams, atsevišķas valstis, noslēdzot savā starpā samierināšanas konvencijas, var izveidot viņas pēc sava ieskata. Latvija šādas konvencijas ir noslēgusi ar vairākām valstīm, piem., Somiju, Igauniju Poliju.

Bez jau aprādītiem juridiskiem paņēmieniem konfliktu nokārtošanas gadījumā valstis, lai panāktu savu, nereti ķerās pie pašpalīdzību patvarīgiem līdzekļiem. Še būtu mināmi:

9) **Retorzija** — viena valsts par nodarītu viņai netaisnību, lai pret viņu spertos netaisnīgos soļus novērstu, atbild ar tādu pašu netaisnību, pie kam netiek pārkāptas starptautiskās tiesību normas. Piem., muitas karš. Tagad pastāv starp Vāciju un Poliju; 1923. g. pastāvēja starp Franciju un Spaniju.

10) **Repressija** (represalija) — valsts, lai panāktu savas prasības jeb lai tās aizstāvētu, aizskar — pārkāpj otras valsts vai viņas pilsoņu tiesiskās intereses. Šis ir

paņēmiens, kas tiek lietots ārpus likuma ceļa. Piemēri: zināmas teritorijas (apgabala) okupācija, ķilnieku institūts, kuģu arestēšana t. s. embargo u. t. t.

Bez šiem 2 (retorizijas un represijas) netiešiem pašpalīdzības, piespiedu veidiem mēdz vēl atšķirt tiešu pašpalīdzības līdzekli:

11) **Varas pielietošanu** prasību realizēšanai, pie kam netiek aizskārstas trešās valsts intereses. Šis līdzeklis bieži tika pielietots no lielvalstīm pret Dienvidamerikas valstīm gadījumos, kur pēdējās atteicas pildīt finansiālās saistības, kuņas bija uzņēmušās pret lielvalstu pilsoņiem. Pret šādu līdzekli uzstājās Argentīnas ārlietu ministrs Drago 1902. g. Hagas konference lietu izšķīra II konvencijā tā, ka šo paņēmienu atstāja, ja valsts — parādnieks atsakās no šķīrējtiesas vai padara neiespējamu šķīrējtiesas līguma noslēgšanu vai arī nepilda tās lēmumu. Hagas konvencija neattiecas uz valsts publiskiem parādiem.

12) **Le blocus pacifique** — sākot ar XIX g. s. ir tikusi pielietota kā jūras tiesību represālija saistību nepildīšanas gadījumos pret vājākām valstīm. Parasti attiecas arī uz trešo valstu kuģiem. Aizturētos pie blokādes kuģus pēc tās izbeigšanas jāizdod. Piemērs — Norvēģijas un Zviedrijas blokāde no Anglijas 1814. g.

Starptautiski delikti un represijas.

Starptautisks delikts ir vienas valsts tieši vai netieši izdarīts pārkāpums pret otru valsti. Par tieši izdarītu deliktu mēdz apzīmēt pārkāpumu, ko izdara valsts organi, kas bauda jus representationes (starptautiskā nozīmē) savu kompetenču apjomā. Tā, piemēram, šinī gadījumā valsts tieši atbild par valsts galvas, ārlietu ministra, sūtņa u. t. t. darbību. Tāpat arī saskaņā ar Hagas IV konvencijas 3. p. valsts nes tiešu atbildību par visiem pārkāpumiem, ko izdarījušas valsts bruņoto spēku dienestpersonas. Par netieši nodarītiem deliktiem tiek, piem., uzskatīti pārkāpumi, ko izdara zināmas valsts tiesas vai administratīvi organi pret otras valsts pilsoņiem, jo šie organi

nerepresentē valsi starptautiskā nozīmē; tad tālāk — pārkāpumi, ko izdara viņas starptautiskie pārstāvības organi ārpus savu kompetenču apjoma. Saprotams, robežu novilkst starp tiešu un netiešu deliktu reizēm ir ne visai viegli. Starptautiskais delikta subjekts var būt tikai suverēna valsts, kas pilnos apmēros lieto savu suverēno varu, kurai ir armija. Grūti būtu iedomāties par delikta subjektu pāvestu, kas ir starptautisko tiesību subjekts sui generis; tāpat varbūt arī T. S. No otras puses starptautiskais delikts var būt vērts atkal tikai pret starptautisku tiesību subjektu — valsti; tā tad valsts ir arī starptautiska delikta objekts. Bet tā kā valsts (starptautisku tiesību subjekta nozīmē) sastādās no 3 elementiem: teritorijas, varas un tautas (pilsoņiem), tad mēdz izšķirt deliktus, kas vērsti pret:

1) **Valsts teritoriju** (ieskaitot teritoriālos ūdeņus); piemēram, kādas valsts kaņa spēks vai bruņotas bandas ielaužas otras valsts teritorijā; tāda patvaļīga ielaušanās bija Viļņas ieņemšana no Seligovska, neskatoties uz Suvalkos noslēgto starp Poliju un Lietuvu līgumu.

2) **Valsts varu**; piemēram, kad tiek organizēti traucēta otras valsts ierēdņu darbība; tāds gadījums bija 1919. g. ar vācu karapulkiem, kas zem Bermondta vadības sāka patstāvīgi rīkoties Kurzemē, apcietinot valdības ierēdņus u. t. t.

3) **Valsts pilsoņiem**; piemēram, valsts administratīvā organa nelikumīga rīcība pret otras valsts pilsoņiem; šē gan valsts vainojama deliktā vienīgi tad, ja tā nesper vajadzīgos soļus nelikumības novēršanai un vainīgo sodīšanai.

Starptautiskos deliktus vēl sīkāk klasificējot mēs varam atšķirt deliktus, kas vērsti pret:

4) **Valsts galvu**; piemēram, kādas valsts galvas goda aizkāršanas gadījumā būtu indirekts delikts pret šo valsti, jo valsts valva reprezentē valsti uz āru.

5) **Valsts satversmi**; piemēram, parlamenta darbības traucēšana no otras valsts karaspēka okupācijas gadījumā. Okupējošā vara var vienīgi parlamenta darbību

kontrolēt, lai tas viņu netraucē, ieceļot pie pēdējā savu komisāru.

6) **Valsts godu.** Valsts godu var aizkārt ļoti dažādi — ar karoga vai vāpēņa noraušanu u. tml. Valsts goda jēdziens ļoti plašs, tā kā še varam ietilpināt visus iepriekš uzskaitītos delikta veidus.

Par deliktu nevar uzskatīt:

1) **Pašpalīdzības gadījumus**, kā intervenciju, retoriziju, pat represseliju u. tml.

2) Gadījumus, kur **cietusē valsts dod savu piekrišanu**, ko tā var darīt, pamatojoties uz savu suverēnitāti. (Še gan nedrīkst tikt aizkārtas trešās valsts intereses).

3) **Galējo nepieciešamību**, t. t. gadījumus, kur briesmām draudot valsts kardinālākām interesēm pēdējā tās aizstāv pārkāpjot kādas trešās valsts mazāk svarīgas intereses. Pats par sevi saprotams, ka šini gadījumā trešai valstij jāatlīdzina nodarītie zaudējumi.

4) **Relāche forcée gadījumus** (svešas valsts kaļa vai tirdzniecības kuģiem briesmu gadījumos uz jūras ir tiesība paglābties ostās, kuļās citādi ieeja tiem aizliegta), kas arī pamatojas uz galējo nepieciešamību.

[Attiecībā uz galējo nepieciešamību gan jāaizrāda, ka nav viegli novilkt viņas robežas un tamdē] zem tās lozunga bieži tiek izdarītas kailas patvarības (sevišķi kaļa laikā). Tā, piem., kad Napoleons izsludināja kontinentālo sistēmu, Anglija pret Dāniju izdarīja veselu rindu deliktu — apķilāja kuģus u. c., motivējot savu rīcību ar nepieciešamību. Anglijas solis palika pilnīgi nesodīts. Otrs piemērs — pasaules kaļā Vācija ielauzās Beļģijā, kuļai Vācija pati bija garantējusi neitrālītāti, pie kam Vācijas valsts kanclers šo soli aizbildināja ar izteicienu: „Not kennt kein gebot“. Vispār jāsaaka, ka vācu rēglamentā par kaļa vešanu uz sauszemes viscaur spīd doma — viss, kas sekmē kaļu, ir atļauts. Saprotams, šis rēglaments nebūt nesaskan ar Hagas konvencijām.]

Reagēšana uz otras valsts deliktu var būt dažāda; piem., valsts var griezties pie starptautiskas tiesas; apzinīgas nolaidības gadījumā var atbildēt ar līdzīgu ieroci;

ķerties pie pašpalīdzības līdzekļiem: retorzijas un citi. Ja šiem līdzekļiem valsts nevar panākt vēlamo gandarījumu, atliek vienīgi ultima ratio — karš.

Starptautiska delikta **juridiskas sekas** mēdz būt sekošas:

1) Vainīgai valstij pēc iespējas jāatjauno lietu agrākais stāvoklis un jāmaksā atlīdzība — gandarījums naudā.

2) Jānod morālisks gandarījums: jāizsaka līdzjūtība, jāsalutē cietušās valsts karogam.

3) Gadījumos, kad jābaidās no delikta atkārtotā, jānod zināma garantija. Par tādu var būt zināmas teritorijas okupācija.

Karš kā delikts un starptautisko tiesību jēdziens.

Karš ir délit suprême. Senāku laiku darbos gan nomanāma tendence karu neuzskatīt par deliktu. Pat 1899. g. un 1907. g. Hāgas miera konferencēs neviens no oficiāliem valstu pārstāvjiem nedomāja karu dēfinēt, apzīmējot par deliktu. Lielais pasaules karš un viņa šausmīgās sekas grozīja uzskatus, un Versaļas kongresā dominēja domas, ka karš ir internacionāls delikts. Par tādu tad arī karu apzīmē T. S. garantiju līgums.

Kara tiesību avoti. Mūslaikos, kā sauszemes tā arī jūras karš tiek rēgulēts no starptautisko tiesību normām, kas nosaka kā karojošo savstarpīgās attiecības, tā arī viņu tiesības un pienākumus pret neitrālām valstīm. Še būtu mināmi sekoši kara tiesību avoti:

I **Konvencijas**, kas satur noteikumus par kara vešanu:

1) **Parīzes 1856 g.** ar deklarāciju par jūras tiesībām kodifikācijas veidā. Tagad šai deklarācijai ir tikai vēsturiska nozīme.

2) **Ženevas 1864. g.** par Sarkano Krustu, kas uzlabo gūstekņu kā arī slimo un ievainoto likteni. Pārstrādāta 1906. g.

3) **Pēterburgas 1868. g.** par sprāgstošo ložu ne-
lietošanu.

4) **Hagas 1899. un 1907. g. g.**, kas ir pamats taga-
dējiem kara vešanas likumiem. [1899. g. tika noslēgtas
2 konvencijas attiecībā uz karu:

a) konvencija par sauszemes kara likumiem un
ierašām,

b) konvencija par Žeņevas konvencijas piemērošanu
jūras karā.

1907. g. tika noslēgtas 3 konvencijas, kas rēgulē
sauszemes kara jautājumus:

a) konvencija (3-šā) par kara darbības atklāšanu,

b) konvencija (4 tā) par sauszemes kara likumiem
un ierašām,

c) konvencija (5 tā) par valstu tiesībām un pienāku-
miem sauszemes kara gadījumā un vesela rinda konven-
ciju (kādas 8), kas attiecas uz jūras karu].

5) **Londonas 1909. g. deklarācija** par jūras karu,
kas dibinās uz Hagā sprautiem pamatiem. [Tā kā līdz
pasaules karām tā nebija vēl ratificēta, tad radās šaubas,
vai karojošās puses to ievēros. Anglija pie tās nepieturē-
jās. Sākās nesaudzīgais zemūdens karš, no kura ārkārtīgi
cieta visas pasaules tirdznieciskā flote.]

6) **Vašingtonas 1922. g.**, kas no jauna rēgulēja jūras
karu

Visas augšminētās konvencijas ir nepilnīgas un pa-
visam trūkst konvencijas attiecībā uz gaisa karu (ir tikai
nepilnīga konvencija par gaisa transportu), kālab nepie-
ciešama jauna vispārīga kodifikācija. Domājams, ka T. S.
to izvedīs.

„Augstskola Mājā“ Nr. 75.
Tiesību zinātņu nodaļa.

Starptautiskās publiskās tiesības.

(Pēc lekcijām lasītām Latvijas Universitātē 4. māc. gadā.)

5 lekcija.

II **Valstu iekšējie reglamenti** par kara vešanu, kas attiecas uz ienaidniekiem un mierīgiem iedzīvotājiem un ir izdoti likumdošanas ceļā. Tādi reglamenti jau priekš kara bija Anglijai, Francijai, Vācijai, Amerikai un citām valstīm. Atzīmēsim šē divus pēdējos, kā zināmus pretstatus.

Vācu reglaments saucas „**Kriegsgebräuche im Landeskriege**“. Šis reglaments stāv krasā pretrunā ar minētām Hagas konvencijām; viscaur dominē princips — „**Not kennt kein Gebot**“. Tā tad šī reglamenta devīze: viss ir attaisnojams, kas veicina uzvaru.

Stipri humānāks par vācu un ar to atrodas daudzējādi pretrunā **amerikāņu reglaments** par armijas tiesībām un pienākumiem.

Hagas konvenciju nolūks starp citu bija arī pretruņu nolīdzināšana kara reglamentācijā. Cik tas tika panākts, redzam no jau minētā vācu reglamenta.

III **Doktrina — juristu darbi.** Kara tiesības ir viena no visvecākām internacionālo publisko tiesību nozarēm. Par tām jau daudz rakstījuši 16 un 17. g. rakstnieki. Viens no visievērojamākiem vidus laiku rakstniekiem ir Hugo Grotius, kas arī uzskatāms par pamatlicēju kara tiesībām.

Vēl spilgtākā pretrunā, kā atsevišķu valstu reglamenti, pastāv zinātnieku darbi. Še pastāv 2 virzieni. Viena virziena pamatos guļ spēka, otrā — taisnības princips. Tā piem. Grotius'a, Bernardi domas iet pavisam citā virzienā kā humānistu, līdzīgu Kantam. Abi šie virzieni nemaz nemēģina tuvoties, kālab saprotama Hagas konvenciju neveiksme šo virzienu samierināšanā. Starptautisko Tiesību Institūts pat sastādīja savā laikā rokas grāmatu priekš kara vešanas (*Manuel des lois de la guerre sur terre* 1880. g.), kurā savienoti reglamentu dati, tomēr arī tas maz ko līdzējis. Tāpat arī mēs rēdzam dažādību franču un vācu militārzinātniekos. Pirmie aizstāv un pamatojas uz intelektu, gara iedvesmi (*Maršans*), otrie — uz spēku koncentrāciju, apzīmējot kareivjus par *Menschenmaterial* (*Slifens*). No jaunākiem zinātniekiem, kas daudz rakstījuši par kara tiesībām ir ievēribas cienīgi hōlandiets Klen's un Belģietis Rolin's.

Karš kā fakts un tiesisks stāvoklis. Karš, kā jau minējām, ir starptautisks delikts. Bet starptautiska delikta subjekts šī vārda juridiskā nozīmē, kā jau noskaidrojām, var būt vienīgi **suverēna valsts**. Vēl vairāk — jus belli ac pacis ir viena no valsts suverēnitātu pazīmēm. [Bet kā tad ir ar t. s. **pussuverēnām valstīm**, t. i. tām valstīm, kuru suverēnitāte ir zināmā mērā no kādas citas ierobešota. Šīm valstīm pieder tiesība vest karu uz līgumā ar valsti sizerenu un ieraduma tiesību pamata. (*Sal. Фр. Лист „Международное право“* 1р. 382).

Kas attiecas uz **dumpiniekiem**, tad pēdējie var tikt atzīti par karojošu pusi (*partic belligerante*), ja tik faktiski ir ieņēmuši daļu no valsts teritorijas, pārvalda to zināmā kārtībā un ir spējīgi uzturēt rēgulāru satiksmi ar pārējām valstīm

Tā saucamām **neitrālām valstīm**, kāda tagad ir vienīgi Šveice, izņemot galējos nepieciešamības gadījumus (t. i. kad kāda cita valsts viņām uzbrūk), nav tiesības karot. Ja nu tomēr kāda neitrālā valsts iesāktu karu, t. i. pati uzbruktu, tad šāds viņas solis izsauktu visas tās tiesiskās sekas, kas saistītas ar kara vešanu. Starpība būtu vienīgi tā, ka visas citas valstis, kas viņai garantējušas neitrālītāti, no šīs saistības atsvabinātas.]

Apstājoties tuvāk pie kara būtības apskatīšanas, meklējam vispirms pēc kara cēloņiem. Pēdējos varam sadalīt:

- a) saimnieciskos — piem. cenšanās pēc tirgiem, un
- b) politiskos — piem. tieksme pēc varas palielināšanas u. t. t.

Tagad mēdz šķirot:

- a) uzbrukumu un
- b) aizstāvēšanās karos.

Tikai pirmie ir starptautiski delikti. Otrā gadījumā mums ir darišana ar valsts neatkarības aizsargāšanu un šē nevaram runāt par starptautisku deliktu, Grūtības tik pastāv tānī apstākli, ka vienmēr ir bijis grūti noteikt isto uzbrucēju, t. i. isto „vainīgo“. Šim nolūkam pēdējā laikā ir uzstādīta sekoša kritērija: vainīgais ir tas, kas izvairās no šķirētiesas un bez tās lēmuma uzsāk karu. Būtu labi, ja varētu atšķirt bellum justum (kad tiek pielietots taisnīgs spēks — vis justa) no bellum injustum, kā to agrāk mēdza darīt. Tomēr jāaizrāda, ka vēsture mums nedod pietiekošu materiālu šo 2 kara veidu izšķiršanai. Mēs varētu atšķirt pareizu, saskanošu ar kara tiesību normām karu no nesaskanoša ar tām. Cerams, ka šinī ziņā spers nākotnē zināmus soļus T. S., lemjot atsevišķos gadījumos par kara taisnīgumu. Grūtības gan nav zudušas arī tādā gadījumā, jo netaisni uzsākts karš var tikt vests ar taisnīgiem līdzekļiem, kamēr taisnā, piem. aizstāvēšanās karā var tikt lietoti netaisni līdzekļi. Senāk vēl mēdza atšķirt pium bellum — svēto karu, kad karaļa ticības un Dieva vārdā; piem. krusta kari ap XII g. s. Tāds karš vēl mūsdienās pazīstams tur, kur valsts varai piemīt sakrāls rak-

sturs. Tā, piem. musulmaņi kaŗu pret kristīgiem apzīmē ar vārdu „dzichat“. Nesen atpakaļ kurdi sacēlās pret turkiem; savu sacelšanos tie veda zem svētā kaŗa izkārtnes, tamdēļ ka turki bija atteikušies no kalifata, garīgas valdības (kalifs — Muhameda pēcnācējs, vietnieks, par kādu bija agrāk turku zultans).

Kaŗa sākums ir kaŗa pieteikšana — belli iudictio. Agrāk kaŗa pieteikšanu izdarīja caur heroldiem, sūtņiem (kuŗu uzdevums nebija apskauzams, jo pretinieks nereti tos mocīja) ar rakstu, kā arī priekšā liekot noteikumus, kuŗu nepildīšanas gadījumā piedraudēja ar kaŗu.

Tagadējie kaŗa pieteikšanas veidi:

1) **Formāls kaŗa pieteikums** ar noteiktu termiņu; piem. 1914. g. kaŗš starp Vāciju un Krieviju sākās ar formālu kaŗa pieteikšanu.

2) **Kondicionāls kaŗa pieteikums — ultimātums**, kad pieprasa līdz noteiktam datumam izpildīt zināmu noteikumu, pretējā gadījumā — kaŗš; piemērs — Austrijas ultimātums Serbijai — 1914. g. ar ļoti stingrām prasībām.

3) **Vienkārša kaŗa darbības atklāšana** bez jebkādas pieteikšanas; tā piem. sākās krievu-japaņu kaŗš, kad nakti no 8. uz 9. februāri japaņi uzbruka krievu flotei pie Port-Arturas.

4) **Diplomātisku sakaru pārtraukšana**; šis pēdējais kaŗa pieteikšanas veids doktrinā ir strīdīgs.

Kas attiecas uz vienkāršu kaŗa darbības uzsākšanu bez iepriekšējas kaŗa pieteikšanas, tad tāda tagad tiek uzskatīta par starptautisku tiesību pārkāpumu, jo Hagas 1907. g. konvencija atzīst no jau minētām vienīgi pirmo un otro kaŗa pieteikšanas veidus. Lielā pasaules kaŗā kaŗš starp atsevišķām valstīm sākās 47 gadījumos ar formālu pieteikšanu un 3 ar diplomātisku sakaru pārtraukšanu.

Juridiskās attiecības kaŗotāju starpā. Vienalga, kā arī nebūtu kaŗš iesācies, vienotāj tas ienes spējas pārmaiņas juridiskās attiecībās starp kaŗojošām valstīm. No kaŗa juridiskām sekām būtu mināmas:

1) **Diplomātisko sakaru pārtraukšana**, ar ko valstis

izbeidz visus oficiālos sakarus. Izteicas tā vispirms diplomātisko pārstāvju aizsaukšanā. Pēdējie tiek izvadīti ar lielām ērtībām, apsargāti, kas dibinas uz courtoisic internationale. Vislielākā laipnība šādos gadījumos tiek parādīta austrumu zemēs, kā Japanā, Turcijā. Pēdējās lielvezirs sabiedroto sūtņiem atstājot lielā pasaules karā Konstantinopoli izteicies, ka laikam būšot noticis kāds pārpratumš. Pēc pārstāvju aizbraukšanas paliek tomēr sūtniecībā 1 vai vairāki ierēdņi, kā arķiva un ēkas glabātāji. Viņiem piešķir immunitātes tiesības, bet tie ir nostādīti zem stingras kontroles. Oficiālā interešu aizstāvēšana, kā arī palikušo pavalstnieku aizstāvēšana tiek uzticēta kādai neitrālai valstij.

2) **Ksenelasija** — pilsoņu izsūtšana. Pretinieka pavalstniekiem vai nu tiek aizliegts atstāt valsts robežas (t. i. izbraukt), pie kam tie tiek nostādīti zem stingras kontroles¹⁾, jeb arī tos izsūta — izraida (ksenelasija). Sprotamš, ne visus izsūta: mobilizācijai derīgus patura kā civilgūstekņus, tāpat arī spējigos un noderīgus kara operācijām — kara inženierus, tehniķus u. t. t. Tā, piem. ksenelasija tika pielietota 1870. g. vācu-franču karā no franču puses, kad no Francijas, kā rēķina, ir tikuši izsūtīti ap 100.000 vāciešu. Lai gan tiesība izsūtīt ir paredzēta arī Hagas konvencijās, tomēr no ētiskā viedokļa tā vav atzistama.

3) **Īpašuma aizturēšana**. Pretinieces — valsts īpašumus konfiscē, privātos sekvestrē, nodibinot par tiem zināmu uzraudzības pārvaldi. Lielā pasaules karā, kā arī tam sekojošā Versaļas miera līgumā, kā mēs redzēsim, valstis gan nepieturējās pie agrākiem XIX g. s. precedentiem. Kara laikā valstis sāka likvidēt pretinieku pavalstnieku (t. i. privātos) īpašumus. Vēlāk Versaļas miera līgums (resp. 297. p.) noteica, ka sabiedrotiem paliek tiesības likvidēt vācu privātos īpašumus un uzņēmumus, ne

¹⁾ Kontroles stingrums atsevišķās valstis dažāds: sākot no pilnīgas brīvības ierobežošanas un beidzot ar periodiskām pieteikšanām.

tikai savā zemē, bet arī jauniegūtos uz miera līguma pamata apgabalos; turpretim Vācijai jāaptura visi kara laikā spertie ārkārtīgie soļi pret sabiedroto pilsoņu īpašumiem, un privātpašniekiem jāatjauno viņu tiesības. Gadījumos, kur pēdējais nav vairs iespējams, cietušiem sabiedroto pilsoņiem tiek paredzēta atlīdzība no summām, ko sabiedrotie ieņems turpinot augšminēto vācu pavalstnieku īpašumu likvidāciju.

4) **Līgumu anulācija un suspensācija.** Ar kara stāvokļa iestāšanos līgumi starp karojošām valstīm pārtrauc funkcionēt, pie kam:

a) līgumi ar politisku un oikonomisku raksturu tiek anulēti (anulācija);

b) dažādas konvencijas par juridisku palīdzību, patentēm u. t. t. tiek apturētas (suspensācija) līdz kara beigām. Atjaunošana šajos gadījumos notiek ar sevišķu aktu; attiecīgu noteikumu par atjaunošanu satur arī Versaļas miera līgums.

Okupācija. Territorijas vai zemes okupācija nozīmē tās ieņemšanu. Se mēdz atšķirt:

a) *occupatio bellica* — okupācija ar varu, kara darbību un

b) *occupatio pacifica* — okupācija ar labu.

Occupatio pacifica it kā savieno divus nesavienojamus jēdzienus. Viņa, piem. var notikt kā kara sekas, kad tā uzskatāma par ķīlu. Par *occupatio pacifice* varētu uzskatīt arī notikušo Rūras okupāciju, lai gan daži ir pretējās domās. Starpība starp kara un miera okupācijām ir tā, ka pēdējās gadījumā okupēto apgabalu iedzīvotāji patur pilnos apmēros savas civilās un arī politiskās tiesības, kas tā nav (it sevišķi attiecībā uz politiskām tiesībām) kara okupācijas gadījumā. Mūs še, saprotams, galvenām kārtām, interesē *occupatio bellica*, kura tiek zināmā mērā rēgulēta no starptautisko publisko tiesību normām. Okupanta (t. i. okupācijas) varas tiesībās ietilpst:

a) tiesība atcelt augstākās pārvaldes ierēdņus,

b) ņemt pārvaldi savās rokās, vai arī

c) pārvaldes ierēdņu priekšgalā iecelt savu dienestpersonu.

Vispār okupācijai ir zināms diktatorisks režīms. Okupētā apgabalā ievēd aplenkšanas vai kara stāvokli. Tiesu darbība tiek kontrolēta; blakus jau pastāvošām tiesām nobibina

a) kara un

b) lauku kara tiesas.

Jāpiezīmē gan, ka okupācijas vara nereti izdara patvarības. Tā piem., ievēd ieņemtā apgabalā jaunu tiesu sistēmu, vai arī likumus, kā to izdarīja vāci, ievēdot no jauna Kurzemē un Vidzemē 1903. g. S. L., kas bija, saprotams, lietderīgi, bet formāli nepareizi. Tājāk — okupācijas vara daudzreiz nelikumīgi mobilizē un izlieto ieņemtā apgabala iedzīvotājus pie tranšeju rakšanas un citiem darbiem, t. i. netieši izlieto sava kara spēka pabalstīšanai, kas runā krasi pretim starptautisko tiesību normām, it sevišķi daudz patvarības tiek izdarītas attiecībā uz konfiskāciju, kur okupācijas varai ir likumīgas tiesības tikai attiecībā uz valsts mantām un par tik, par cik tas ir vajadzīgs. Privāts īpašums neaizskarams. Tājāk — okupācijas varai ir tiesības ņemt nodokļus un nodevas saskaņā ar okupētā teritorijā pastāvošiem likumiem, pie tam tie jāizlieto teritorijas pārvaldes vajadzībām. Sevišķi svarīgas ir okupantiem piederošās

a) rekvizīcijas un

b) kontribūcijas tiesības.

Rekvizīcija ir piespiedu atsavināšana, ko parasti okupanti izvēd sava kara spēka vajadzībām (attiecās uz zirgiem, lopiem u. t. t.). Rekvizīcija ir likumīga, ja tā izvēsta tiesām vajadzībām un pret taisnu atlīdzību, samaksu. Pretējā gadījumā tums ir darīšana ar nelikumīgu konfiskāciju.

Kontribūcija — maksājums, kuŗu uzliek okupants, ienaidnieka kara spēks ieņemtā apgabala iedzīvotājiem vai pilsētai kā sodu (par šaušanu uz kara spēku u. t. t.), vai arī bez iemesla (kāds gadījums uzskatams par nelikumīgu).

Jēdzieni, kuŗi saistīti ar kara vešanu.

Partizāņi — brīvie strēlnieki — franc tireurs. Tie ir neorganizēti pulki, kas uzbrūk armijai no muguras. Ja tādi pulki sastādās no iedzīvotājiem, tad attiecībā uz viņiem ir atļauti bargi sodi, pat nošaušana bez kara tiesas. Tomēr pastāv arī šie ierobežojumi. Saskaņā ar 1907. g. Haġas konvenciju brīvprātīgie pulki, kam ir zināma karēvīska organizācija (a) kam ir savs vadonis, kas atbild par brīvprātīgo rīcību, b) kuŗu locekļi nēsā attiecīgu pagabalu atšķiramu nozīmi un c) atklāti ieročus, d) kas ievēro kara vešanas likumus) tiek uzskatīti, ka karējošā puse un bauda pēdējās tiesības pilnos apmēros. Pats par sevi saprotams, ka arī partizāņi — regulārā karaspēka sastāvdaļa — bauda pēdējās tiesības.

Spiegi, kas slepeni mēģina izzināt otras armijas noslēpumus. Strādā parasti par naudu. Starpība ar partizāņiem morāliskā ziņā. Skaitās par noziedzniekiem. Parasti tiek pakārti bez, vai uz lauka karātiesas sprieduma pamata.

Izlūki — armijas sastāvpersonāls, ko sūta pretinieka armijas aizmugurē vajadzīgu ziņu ievākšanai (par pretinieka kustībām u. c.). Ar izlūkiem jāapietas, kā ar gūstekņiem, bez tiesas nošaut nevar.

Nodevēji — kas par atlīdzību pats piedāvā savas zemes, armijas noslēpumus. Tiek sodīts ar smagāko sodu.

Parlamentieri — sarunu vedēji ar pretinieku; saskaņā ar pastāvošām konvencijām, nav aizskarami.

Sanitārais personāls — kam uzdots gādāt par sliem un ievainotiem, arī gūstekņiem. Šis ir t. s. Croix Rouge personāls, kas saskaņā ar Ženevas 1864. g. un 1906. g. konvencijām nav aizskarams; neaizskaramība attiecās tāpat uz sanitāro iestāžu mantām (proti: tās nav piesavināmas). Sarkanā Krusta atšķirības zīme — balta flaga ar sarkanu krustu. Viņa pamatdoma, lozings: inter arma cavitas. — Neaizskaramību bauda arī karaspēka garīdznieks.

Gūstekņi — kaujās saņemti pretinieka kareivji (tā tad tiem jāpieder pie vienas no karojošām pusēm). Agrāk gūstekņus tagadējā nozīmē neatzina, tos iznīcināja vai lietoja kā vergus. Franču revolūcijas laikā gūstekņu tiesības tika deklarētas par neatņemamām. Mūsdienās gūstniecība tiek uzskatīta par zināma veida arestu ar gūstekņa dzīvības, veselības un pat mantas pasargāšanu (sal. Фр. Лист „Международное право“, лр. 401. un sek.). Haģas 1899. un 1906. g.g. konvencijas un 1909. g. Londonas deklarācija runā par gūstekņu stāvokli un apiešanos ar tiem. Gūstekņus tur koncentrācijas nometnēs; tiem ir dodams pienākošs uzturs, kā saviem kareivjiem; tos nevar spiest lauzt savu zvērustu; tos var vienīgi izlietot pie attiecīgiem darbiem, izņemot virsniekus, un par darbu jāatlīdzina. Jāpiezīmē, kā lielā pasaules karā ar gūstekņiem gan apgājās ļoti slikti. Krievijā Troickas gūstekņu nometnē vienā ziemā no 30,000 gūstekņiem palika dzīvi tikai daži simti. Civilgūstniecība, kā sarptautisko tiesību institūts; nav attaisnojams; kā sarptautisko tiesību iestāde, kad saņem no otras valsts iedzīvotājiem zināmas personas kā ķīlu, lai spiestu izbildīt kara pavēlniecības prasības.

Jūras karš. Jūras kara tiesību avoti. Kara beigas: pamiers un miera noslēgšana.

Jūras karš. Jūras karš pēc savas būtības atšķirās no sauszemes kara. Sauszemes kara gadījumā iet cīņa dēļ uzvaras, neiznīcinot pretinieku. Divām armijām satiekoties, attīstās dažādas operācijas, paņēmieni uzvaras gūšanai (apiešanas kustības u. t. t.). Armijas var arī ilgu laiku stāvēt ierakumos. Ne tā tas jūras karā. Eskadrām, kuģiem satiekoties atliek tikai divi ceļi: uzbrukt vai bēgt. Te iet cīņa dēļ uzvaras ar ienaidnieka iznīcināšanu. Tā tad jūras karš atšķirās no sauszemes kara ar savu **nežēlību**. Tājākā atšķirība — neitrālo valstu **interesu neatzišana**.

Jūras kaŗa tiesību avoti. Agrāk pastāvēja jūras laupīšana; kuŗi sastopoties uzskatīja viens otru par naidīgiem. Tamdēļ sapratīsim, ka tā laika jūras tiesību sakopojumi, kas domāti jūras tirdzniecības rēgulēšanai, satur pirmos jūras kaŗa ierobeŗojumus un ir zināmā mērā par pamatu pie jūras kaŗa tiesību (likumu) izpildīšanas. Še apskatīsim jūra kaŗa tiesību avotus vēsturiskā kārtībā.

I **Consolato del mor** (1370. g.) — jūras ieradumu tiesību krājums. Šis ir uzskatams kā pirmais patvarīgā jūras kaŗa ierobeŗojums; šķiro kuŗus un lādiņus draudzīgos un nedraudzīgos, pie kam tiek uzstādīti sekoši principi:

a) ienaidnieka lādiņš, manta pat tad apķīlājama, ja tā atrodas uz draudzīgas (neitrālas) valsts kuŗa; tā tad neitrālā flaga nesedz ienaidnieka lādiņus;

b) draudzīgas valsts manta turpretim atsvabināma, lai vai tā atrastos uz ienaidnieka kuŗa. Faktiski šie nosacījumi pastāvēja tikai teorijā.

II **Ordonance de la marine** (1681. g.) — franču jūras tiesību krājums pieturējās turpretim pie principa, ka konfiscējams kuŗis līdz ar lādiņu, ja ienaidniekam pieder vai nu kuŗis un lādiņš, jeb tikai kuŗis vien, vai lādiņi vien.

III Pie citādiem principiem, kā franči, pieturējās **portugāļieši un holandieši** (sevišķi stingri pēdējie):

a) ja kuŗis, piederošs draudzīgai valstij, neitrāls, tad manta ir brīva, kaut arī tā piederētu ienaidniekam; t. i. frei Schiff — frei Gut, unfrei Schiff — unfrei Gut;

b) ja ienaidnieka kuŗis, tad arī visa manta naidīga — konfiscējama.

Še, kā mēs redzam, neitrālā flaga sedz ienaidnieka mantu. Holandiešu un portugāļiešu principi mums kļūst saprotami, ja mēs atceramies, ka tajos laikos minētās tautas bija vienas no visspēcīgākām kuŗniecībā un tamdēļ tiem, kā preču pārvadātājiem, bija no svara vairāk kuŗa, nekā lādiņa, liktenis. Ar bruņotās neitrālītātes (1780. g.) deklarēšanu šie principi uz ilgāku laiku palika

par dominējošiem. Augšminētam tagad ir vairs tikai vēsturiska nozīme.

IV Parīzes 1856. g. deklarācija. Tikai pēc Krimas kara sāka nopietni ķerties pie jūras kara tiesību rēgulēšanas. Jauns periods tad arī iesākas ar 1856. g. Parīzes deklarāciju. Jauninājumi, ko šī deklarācija ienesa, ir sekoši:

1) Tiek atcelta līdz tam legalizētā kaperēšana (par kaperiem — corsaires jeb armafeurs — tiek apzīmēti privāti kuģi, kas uz sevišķas pilnvaras pamata no karojošām valstīm ņem kara laika

- a) pretinieka tirdznieciskos kuģus un
- b) neitrālo valstu kuģus, kas ved kara kontrabandu).

2) Attiecībā uz kuģiem un lādiņiem, ienaidnieka un neitrāliem, tiek uzstādīti sekoši principi:

a) neitrāla flaga sedz ienaidnieka mantu (saprotams, ne kara kontrabandu, t. i. mantas, kas kara sākumā tiek deklarētas par tādu, piem. ieroči u. t. t.;

b) draudzīgas, neitrālas valsts mantas uz ienaidnieka kuģa arī nav konfiscējamas.

3) Atzīst vienīgi efektīvo blokādi, t. i. blokādi, kas tiek faktiski izvesta, pilnīgi sedzot ar pietiekošiem spēkiem satiksmi ar krastu. Par blokādi jūras kara mēdz apzīmēt ienaidnieka ostas, ietekas, jūras šauruma vai krasta aizsargāšanu ar attiecīgiem jūras spēkiem satiksmes pārtraukšanai. Tā formāli iesākas ar attiecīgu paziņojumu. Agrāk, Napoleona kara laikā, bieži mēdza izsludināt attiecīgu krastu par bloķētu, lai gan faktiski blokādi nemaz neizveda. Šādu t. s. deklaratīvo vai „papīra“ blokādi (blocus sur papier) bieži izlietoja kaperēšanai. Lai minētais tiktu novērsts, kā arī neitrālo valstu tirdzniecisko interešu labā, Parīzes 1856. g. deklarācija atzīst vienīgi efektīvo blokādi.

V Londonas 1909. g. deklarācija. Londonas konference, kurā piedalījās toreizējās lielvalstis līdz ar Spāniju un Holandi, ir uzskatāma kā Hagas konferenšu turpinājums. Viņas nolūks — kodificēt jūras kara tiesības.

Konferencē valdija stipras nesaskaņas un tikai pēc ilgām debatēm tika panākta vienošanās. Viņas nozīme pastāv iekš tam, ka tā

a) noteikti formulēja jau Parīzē 1856. g. sprastos principus, un

b) Ģagas konvenciju principus attiecībā uz Sarkano Krustu pārnesa arī uz jūras karu.

Jāatzīmē, ka Anglija to neratificēja, caur ko arī pasaules karā cārjošās puses to faktiski neievēroja.

VI Vašingtonas 1922. g. deklarācija par ieroču un paņēmienu lietošanu jūras karā. Tā kā pasaules karā Londonas deklarācija netika ievērota un daudz kas bija grozījies pa šo laiku un no jauna klāt nācis (zemūdens karš u. t. t.), tad darbs bija jāsāk no paša gala. Jautājieni, ko regulē Vašingtonas konference, ir sekoši:

1) Kara lauks jāizsludina kara sākumā, kam liela nozīme pie mīnu likšanas.

2) Tirdzniecības kuģus var pārvērst par kara kuģiem vienīgi uzvelkot kara flagu un paziņojot par to pretējai pusei.

3) Tirdzniecības kuģus var arī apbruņot aizsargāšanās nolūkam, bet uzbrukt tie nedrīkst.

4) Kaperēšana galīgi aizliegta.

5) Valstij ir tiesība aizsargāt savas jūras ar minām; tāpat ar tām atļauts bloķēt svešas ostas. Peldošas minas ir noliegtas.

6) Bombardēšana, ko Londonas konferencē pavisam noliedza, tiek atļauta, bet tikai attiecībā uz apbruņotām vietām. Mierīgas ostas nevar bombardēt. Šis noteikums gan dod iespējamību visādām varbūtībām, jo apcietinājumu jēdziens ir ļoti plašs.

7) Nokārtoti kabeļu (telegrafu) aizsardzības jautājienu. Kabeļu tagad ir ļoti daudz. Visi kontinenti ir ar tiem savienoti. Kara laikā tie spēlē lielu lomu, jo piem., sazinoties pa telegrafu, var apiet blokadi u. t. t. Kara laikā tendence tos iznīcināt. Aizsardzību pēc Vašingtonas deklarācijas bauda:

- a) pašu,
- b) pašu — draudzīgie,
- c) pašu — neitrālie un
- d) dažādi neitrālie.

Turpretim neaizsargāti ir:

- a) hostilic,
- b) hostilic — neitrālie un
- c) hostilic — amikalie.

8) Rēgulē arī kara viltības pielietošanu. Tiek atšķirtas atļautas un neatļautas viltības. Par pēdējo tiek uzskatīta, piem., Croix Rouge flagas izlietošana maskēšanas nolūkos. Kas attiecas turpretim uz neitrālas flagas lietošanu šim nolūkam, tad tas ir atļauts; bet ja kuģi viltībā pienāk — to var iznīcināt vai konfiscēt.

9) Lazaretēs kuģi atrodas zem Croix Rouge aizsardzības; tie ir absolūti neaizsargāti, tāpat arī ievainoto manta.

10) Tiek ierobežots zemūdens karš. Kara kuģiem zemūdens laiva var uzbrukt bez jebkāda brīdinājuma. Turpretim privātos tirdznieciskos kuģus nav brīv gremdēt, ko nemaz neievēroja vāci lielā pasaules karā.

11) Kara sākumā izsludināms ar sevišķu sarakstu, kas jāsaprot, jāuzskata par kara kontrabandu.

Prizes. Ienaidnieka privāts īpašums (частная собственность), kā privātie kuģi, tā arī lādiņš (izņemot tāda, ko sedz neitrāla flaga) var tikt jūras karā aizturēts — saņemts no kara kuģiem, kā laupījums — prize. Pēc šādas aizturēšanas tiek iznests prizu tiesas spriedums, ar kuģu kuģis un lādiņš pāriet saņēmējas valsts īpašumā. Katrā valstī pastāv prizu tiesas, kas darbojas uz likuma pamata (radīta uz kara lauku tiesas principiem). Šīs tiesas nereti darbojas vēl ilgi pēc kara, izspriežot karā uzkrājušās lietas. Latvijā prizu tiesa tika nodibināta 1920. g. Hāgas 1907. g. konvencija paredzēja prizu virstiesu (palātu) kara gan dzīvē netika izvesta un tā tad pieder vēsturei. Tāds organs gan būtu bijis vēlams, jo citādi nav prizu tiesas spriedums galīgs, par kuģu tainīgumu vien-otru reizi var arī šaubīties. Kā prizes var tikt aizu-

vēti ne tikai ienaidnieka kuģi kara laukā (saprotams, ne neitrālos ūdeņos) un pašu ostās (ja netiek dots tiem zināms termiņš viņu aizbraukšanai, ko parasti mēdz darīt un arī kā vēlāmu atzīst Hagas konvencija), bet arī neitrālos valsts kuģus, kas lauž blokādi. Likumīgi apķīlātu kuģi sauc „une bonne prize“. Pēc pamiera nedz kuģa, nedz mantas apķīlāšana nedrīkst tikt turpināta.

Saimnieciskais karš nozīmē cīņu pret pretinieku ar saimnieciskiem līdzekļiem, lai satriektu viņa saimniecisko stāvokli. Saimnieciskais karš ir jauns jēdziens, kas sāka izveidoties lielā pasaules karā. Tas tiek vērsti pret:

- a) valsti — pretinieku,
- b) tās pilsoņiem un
- c) juridiskām personām.

Līdzekļi, ko šē mēdz lietot:

- 1) svešas valsts un tās pilsoņu īpašumu apķīlāšana;
- 2) tiesību atņemšana pēdējiem, ko paredz tirdznieciskie līgumi;
- 3) patentu tiesību anulēšana;
- 4) melnās listes (uz kuģām atzīmēja firmas vai personas, ko turēja aizdomās par sakariem ar pretinieku un palīdzības sniegšanu tām;
- 5) tirdzniecības aizliegums ar pretinieku un tā sabiedrotiem;
- 6) blokāde;
- 7) bombardēšana;
- 8) zemūdens laivu iznīcinošā darbība attiecībā uz tirdzniecības kuģiem.

Daudzi no minētiem līdzekļiem, kā piem., bombardēšana, zemūdens karš, absolūti nepielaižami, bet tā kā saimnieciskais karš sāka izveidoties tikai lielā pasaules karā, tad tas vēl nav starptautiski-tiesiski rēgulēts. Tas ir ļoti svarīgs jautājums, jo aizskāra arī neitrālās valstis saimnieciski-tirdznieciskā ziņā.

Kara beigas. Karš var izbeigties:

- 1) Caur kara darbības pārtraukšanu, bez jebkādas miera noslēgšanas, caur juridisku aktu — de facto; tā,

piem., izbeidzās 1920. g. kaŗš starp Lietuvu un Poliju (resp. Seligovska armiju); teorētiski ņe gan būtu domājams kaŗa stāvoklis.

2) Caur separātu mieru, kad viens no koalīcijas locekļiem noslēdz atsevišķi mieru ar pretinieku. Morāliski tas nozīmē: nodot sabiedrotos. Lai to novērstu, slēdz līgumus pret tādu varbūtību, ko arī darija 1914. g. Anglija, Francija, Itālija un Krievija.

3) Caur miera līgumu (parastā nozīmē) — juridisku aktu.

Miera priekšteči:

1) **Parlamentāri un Waffenruhe.** Ja kāda no kaŗojošām pusēm sāk domāt par mieru, tad tā nosūta pie pretinieka parlamentārus, sarunu vešanai, kas bauda neaizskaramību: tad notiek kaŗa darbības pārtraukšana uz īsu laiku zināmā frontes sektorā, ko vācieši mēdz apzīmēt par Waffenruhe.

2) **Pamiers.** Ja kaŗojošās puses vienojas, notiek pamiers: uz sevišķa līguma pamata kaŗojošās puses aptura uz noteiktu laiku kaŗa darbību uz visas frontes. Nolūks — lai varētu sekmīgi vest sarunas par mieru. Nav izdevīgi slēgt pamieru uz ilgu laiku, jo tas ierobežo kaŗotāju rīcības spējas. 1918. g. pamiera līgums starp sabiedrotiem un Vāciju tika noslēgts uz 36 dienām ar ļoti smagiem noteikumiem priekš pēdējās.

3) **Preliminārais miērs.** Ja redzams, ka miera sarunas stipri ieilgs, kaŗojošās puses var noslēgt pagaidmēru (t. i. prelimināro mieru). Preliminārā miera līgumā tiek nosprausti miera līguma pamati un viņa nozīme pastāv iekš tam, ka pēc viņa noslēgšanas uzvarētājs nevar uzstādīt jaunas pamatprasības un uzvarētais nevar atteikties no dotiem solījumiem. Tanī parasti ietilpst jautājieni par

- a) robežām,
- b) amnestiju,
- c) zaudējumiem un
- d) garantijām.

Miera līguma gaita. (Bieži vien miera sarunas iesākot tiek noslēgts slepens pamiera līgums. Delegācijas brauc zem citas izkārtnes, piem., Croix Rouge). Uz galīgu miera slēgšanu kaŗotāju delegācijas parasti sapulcējas vienas kaŗotāju valsts galvas pilsētā vai neitrālā zemē, lai vienotos par miera līguma noteikumiem. Šādas delegācijas ir ļoti plašas, tās pavada eksperti-speciālisti juridiskos, oikonomiskos, finansu un tml. jautājienu. Delegācijas apspriež sekošus jautājienu:

1) **Militāros** — atbruņošanās, militārās garantijas u. t. t. jautājienu.

2) **Robežu** — robežu novilkšanas jautājienš, kas parasti ir visgrūtākais darbs, jo te jāievēro militārie, saimnieciskie, etnografiskie un citi principi, un kaŗotāju starpā parasti pastāv lielas domstarpības. Slikti novilkta robeža var būt par iemeslu jauniem kaŗiem.

3) **Amnestijas** — attiecībā uz civilgūstekņiem, nenotiesātiem spiegiem.

4) **Zaudējumu atlīdzības** — ko parasti piešķir valstij uzvarētājam, pie kam pēdējā kā garantijas par atlīdzības saņemšanu patur:

a) zināmu terriŗoriju kā ķīlu un

b) tiesības kontrolēt uzvarētās valsts finanses.

5) **Līguma interpretācijas** jautājienš, kuŗā tagad pastāv 2 vēlamie ceļi:

a) nodošana dēļ interpretācijas šķirējtiesai vai

b) Pastāvīgai Starptaūtiskai Tiesai Hagā.

Pie miera līguma parakstišanas no delegācijām parlaments un valsts galva to apstiprina, un pēc ratifikācijas dokumentu apmaiņas tas formāli stājās spēkā. Ar to kaŗš ir izbeigts.

„Augstskola Mājā“ Nr. 76.

Tiesību zinātņu nodaļa.

Starptautiskās publiskās tiesības.

(Pēc lekcijām lasītām Latvijas Universitātē 4. māc. gadā.)

6. lekcija.

Neitrālītāte: jēdziens un veidi.

Kašs ienes pārmaiņas ne tikai tiesiskās attiecībās starp karojošām valstīm, bet arī pēdējo attiecībās pret valstīm, kuŗas kaŗā dalību neņem, pie kam šādas pārveidojušās tiesiskās attiecības (jeb pareizāki sakot — attiecību kompleksu) mēdz apzīmēt ar vārdu „neitrālītāte“. Šo vārdu lieto pirmo reizi 1620. g. Neymayers von Ramseau, atvasinādams to no vārda „neuter“, bet neitrālītātes jēdziens faktiski noskaidrojās tikai XVIII g. s. Vēsturiskā gaitā ir izveidojušies dažādi neitrālītātes veidi; tie būtu:

I **Permamentā jeb pastāvīgā neitrālītāte** — tas ir pastāvīgs status, valsts tiek izsludināta par neitrālu uz visiem laikiem. Tāda ir Šveice, sākot no Vīnes kongresa 1815. g. (Šveices neitrālītāti no jauna ir apstiprinājusi T. S. Padome ar savu 18. februāra 1920. g. lēmumu, kas

uzliek par pienākumu visiem T. S. locekļiem, saskaņā ar 1815. g. Vīnes aktu, respektēt Šveices teritorijas neaizskaramību. Tāpat Šveice var arī neņemt dalību T. S. kara eksekūcijās, kādas paredz 16. p., un vēl vairāk — tā var uzturēt diplomātiskus sakarus ar valsti, pret kuru šādas eksekūcijas tiek izvestas. Priekš kara permamenti neitrālas valstis bija vēl Beļģija (sākot no 1831. g.) un Luksemburga (sākot no 1867. g.), bet šo valstu neitrālitate gāja bojā lielā pasaules karā. Jāatzīmē vēl, ka pēc T. S. nodibināšanās, mazām valstīm, kas vēlas savu patstāvību nodrošināt, nav vairs vajadzība tiekties pēc permamentas neitrālitates, jo katru Savienības locekli sargā 10. p.

II **Brīvprātīgā neitrālitate** — tiek no attiecīgas valsts deklarēta kara sākumā; deklarāciju publicē likuma veidā. Šādu neitrālitate, ko mēdz deklarēt pat visattālākās valstis, garantē Hagas konvencijas: 5-tā attiecībā uz sauszemi un 13-tā attiecībā uz jūru.

III **Labvēlīgā neitrālitate** — kad kara sākumā tiek izsludināta neitrālitate, bet līdz ar to paziņojums, ka pret zināmu karojošo pusi izturēsies labvēlīgi. Tomēr šī labvēlība nedrīkst pārsniegt tīri diplomātisku palīdzību, pretējā gadījumā otra karojošā puse to var uzskatīt par ienaidnieku.

IV **Bruņotā neitrālitate** — kad attiecīga valsts nepiedalās karā, bet bruņojas aizsardzības nolūkos (kā to parasti apgalvo): mobilizē kara spēku to koncentrējot uz robežām u. t. t. Šādu neitrālitate lielā pasaules karā ieturēja Holande un Šveice.

Neitrālās valsts tiesības un pienākumi tiek rēgulēti no 1907. g. Hagas 5. un 13. konvencijām. Pirmā galvenā kārtā attiecas uz sauszemi. Neitrālās valsts teritorija ir neaizskarama (5. konv. 1. p.). Karojošām pusēm tiek aizliegts:

a) sūtīt caur neitrālās valsts teritoriju kara spēku vai tā transportus (5. konv. 2. p.);

b) ierīkot uz neitrālās valsts teritorijas bezdrāts telegrafu vai citas tamlīdzīgas ierīces sazināšanās nolūkam ar sauszemes vai jūras kara spēku (5. konv. 3. p.);

c) formēt uz neitrālās valsts teritorijas kaŗaspēka daļas un ierīkot vervēšanas kantorus (5. konv. 4. p.).

Neitrālā valsts savukārt nedrīks pielaist uz savas teritorijas vienu no a, b, un c punktos minētām kaŗojošo darbībām (5. konv. 5. p.), kādam nolūkam tai, saprotams, jāmobilizē pietiekoši spēki, armija. Ja gadītos tomēr, ka kādas kaŗojošas valsts kaŗapulki pārietu neitrālās valsts robežas, tad tie uz pēdām jāatbrūņo un jāinternē. Tā piem. 1871. g. uz Šveices teritorijas tika internēta robežu pārgājusē franču austrumarmija 85.000 vīru lielumā. Vispār neitrālai pusei jāizturās pret abām kaŗojošām pusēm līdzīgi. No vienas puses tai jāatturās no ikkatras naidīgas darbības pret vienu no kaŗotājiem; jāraugās, lai viņas pilsoņu akti neietu pretim neitrālītai; no otras puses tā nedrīkst sniegt palīdzību kādai no kaŗojošām valstīm caur ieroču piegādāšanu u. t. t.

Par neitrālo valstu tiesībām un pienākumiem jūras kaŗā runā 13. konvencijā; saprotams, arī viss augšminētais, cik tas pēc būtības iespējams, attiecinams uz jūras kaŗu. Galvenie noteikumi, kas šē būtu atzīmējami ir sekošie:

1) Kaŗojošās valstis nedrīkst neitrālos ūdeņos izvest kaŗa operācijas (13. konv. 1.—5. p. p.), aizturēt kuģus apskatei, apķīlāt u. t. t.).

2) Kaŗojošās puses nedrīkst arī ierīkot neitrālos ūdeņos vai ostās jūras bāzes kaŗa operāciju izvešanai, starp citu arī radio-telegrafa stacijas un citas ierīces sazināšanās nolūkam ar saviem sauszemes un jūras spēkiem (13. konv. 5. p.).

3) Neitrālā valsts nedrīkst pieļaut savos ūdeņos un ostās kuģu apbrūņošanu, ar nolūku piedalīties kaŗadarbībā.

4) Kaŗojošo valstu kuģi var uzturēties neitrālās ostās ne ilgāk, kā 24 stundas, izņēmums — briesmas uz jūras un avarijas gadījienā.

5) Vienā un tanī pašā laikā neitrālas valsts attiecīgā ostā var uzturēties ne vairāk ka 3 kaŗojošās valsts kuģi uzreiz (13. konv. 15. p.).

6) Ja ostā atrodās abu pretinieku kuģi, tad viņus var neitrālā valsts izlaist tikai pēc 24 stundu starplaika.

7) Kuģi avarijas sekas var izlabot, cik tas vajadzīgs viņu kustībām reisiem; nekādā ziņā tie nedrīkst pastiprināt savu bruņoto spēku (13. konv. 17. p.; bez tam tie var papildināt savus pārtikas un ogļu krājumus, tikai līdz normai, kāda tiem pastāv miera laikā (13. konv. 19. p.). Šis noteikums gan lielā pasaules kaņā tika vismazāk ievērots; tā piem. vācu kuģiem lielā pasaules kaņā pie Dienvid-Amerikas krastiem tika piegādāts viss, ko tie vēlējās.

8) Ja kaņojošās valsts kaņā kuģis labprātīgi neatstāj neitrālas valsts ostu (pēc likumīga laika), tad tas jāinternē.

9) Neitrālās valstis nedrīkst kaņojošām pusēm piegādāt kaņā kontrabandu, kas tādā gadījumā konfiscējama. Pēdējo mēdz dalīt:

a) absolūtā — res belli usui destinatae: kaņā materiāli, ieroči, lādiņš u. t. t.;

b) relatīvā — res ancipites usus, piem. produkti ienaidnieka armijai (ne privātpersonām).

Attiecībā uz relatīvo kaņā kontrabandu kaņojošām valstīm jāizsludina kaņā sākumā, ko viņas par tādu uzskata, jo šis jēdziens ir ļoti nenoteikts. Kaņā kontrabanda konfiscējama un arī pats kuģis, ja kontrabanda iztaisa vairāk kā pusi no lādiņa.

10) Spiedošām kaņā vajadzībām kaņojošām pusēm ir tiesība aizturēt privātus kuģus un izlietot tos savām vajadzībām (jus angariae). Šīs tiesības plaši tika pielietotas lielā pasaules kaņā; sabiedrotās valstis pat rekrutēja kuģus viena otrai.

Beidzot jāatzīmē, ka Hagas konvencijas, kas rēgulē neitrālo valstu tiesības un pienākumus, ir stipri novecojušās, kālab vēlams šo tiesību pārstrādāšana, ko, cerams, izdarīs T. S. Tomēr arī pašreiz pastāvošās tiesības šinī jautājumā, cik nepilnīgas tās arī nebūtu, lielā pasaules kaņā netika ievērotas.

Atbrūņošanās un mūžīgā miera ideja.

Mūžīgā miera ideja nav radusies jaunos laikos, bet tā ir jau ļoti veca. Tikai dažādos vēsturiskos laikmetos ir izvirzītas dažādas metodes šī miera sasniegšanai; tāpat arī atkarībā no laikmetiem cenšanās pēc tā ir brīžiem uzpeldējusi noteikti, apzinīgi, brīžiem — neapzinīgi.

Apstāsimies šē pie tiem principiem, kas dažādos laikos ir dominējuši miera uzturēšanas nolūkam valstu savstarpējās attiecībās, kā arī pie zinātnieku doktrinām.

Hēgemonijas princips ir virsvaldības princips, cenšanās mūžīgo mieru sasniegt ar vienas valsts virskundzību par citām. Šis princips izpaužas jau senatnē Āsīrijā, Ēģiptē, kad šīs valstis mēģināja dabūt zem savas varas pārējās toreizējās kultūrtautas. Bet visspilgtāki tas izteicās visapvienojošā Romas imperijā, kāda tā bija savos ziedu laikos. Teorētiski t. s. „pax Romana“ pamatoja un sludināja Florus un Cicerons. Pēdējais izsakās, ka Romas valdīšana, virskundzība par visu pasauli ir taisna tamdēļ, ka tā atnes svētību Romai padotām tautām, kas ietu bojā, ja būtu bijušas patstāvīgas. Romas vara ir arī likumīga, jo vis caur pasaulē pastāv „sliktāka“ padotības princips „labākam“.

Tomēr idejas nav mūžīgas. Radās **kristiānisms** ar pamatprincipu: tuvāko mīlestību, t. i. mīlēt savu tuvāko, kā sevi pašu, caur ko kristiānisms gribēja panākt mūžīgo mieru. Šī ideja, kas nav sveša arī budīstiem un konfucīstiem, pārdzīvoja Romas valsts bojā iešanu, jo neprata iegūt virsvaru par valsti, turpretim pati meklēja valsts varas paspārni, lai nostiprinātos un pastāvētu. Tā tad šī tīri ētiskā formula nekā nerasniedza mūžīgā miera nodibināšanas labā.

Turpretim kristiānisms no Romas mantoja daudz tiesību un valsts principus, kuŗi spilgti sāka izpausties viņa piekritēju mācībās, kad baznīca izvērtās par spēcīgu organu civilizētās pasaules masštābā. Baznīca palika zināmā mērā par militāru organizāciju, rīkoja „krusta karus“ u. t. t. Kristīgās mācības ideāls caur to itkā tika no-

bīdīts pie malas; no jauna sāka atdzimt romiešu mācība par pasaules valsti. Kanonisti sludināja visu tautu apvienošanas zem katoļu baznīcas, resp. pāvesta varas. [Tā, piem., **Akvinijas Toms** (Фома Аквинский) savā darbā „De Regimine principum“ (1274. g.) raksta, ka pēdējā un līdz ar to vispasaules monarķija būšot Roma, kur valdot Kristus vara caur pāvestu.] No otras puses juristi-glosatori recipēdami senās romas visvaras apologetu mācības, ka imperators ir netikai kristīgās, bet arī visas galva — dominus mundi. Mūžīgu mieru un labklājību var atnest vienīgi vispasaules monarķija, jo daudzām līdztiesīgām valstīm pastāvot būs nesaskaņas, cīņa un karš. Šīs domas it sevišķi spilgti ir izteicis **Dante** savā darbā „Do Monarchia“ (1320. g.), aizrādīdams, ka vissvētīgākais priekš dažām tautām laikmets ir bijis Romas imperatora Augusta valdīšanas laiks, kad visas toreizējas civilizētās tautas bija apvienotas zem viņa varas. Vēlāk, ap 15. g. s. Eiropā sākās kustība, kas izteicās mēģinājumos nodibināt stipras nacionālas valstis, kas nostājās diametrāli pretim mācībām par Romas svētās imperijas un pāvesta virskundzību. No šī laika, kad arī Čekija bija tikko pārdzīvojuši nacionālu un reliģisku revolūciju, izcīnīdama un aizstāvēdama nacionālu čehu baznīcu un politisku neatkarību, ir ievērojams Čekijas karaļa **Georga Podebrada** tautu konfederācijas projekts, ko tas iesniedza franču karalim Ludvigam XI (1642. g.). Šis projekts atšķirās no iepriekšējiem caur to, ka šē pirmo reizi tiek atmesta ideja par mūžīgā miera nodibināšanu caur baznīcas vai imperijas virskundzību, pie kam to vietā tiek lietota konfederālisma ideja. Šē tiek propogandēta tautu kopdarbības ideja, tautu konfederācija, kur valstis var iestāties brīvi, atkarībā no saviem ieskatiem; kuŗas augstākais orgāns ir savienības biedru, resp. to priekšstāvju sapulce, kur katrai nacionālai vienībai ir sava 1 balss, kur strīdi atsevišķu savienības locekļu starpā izšķirami caur to u. t. t. Šinī konfederācijas projektā, kā jau pa daļai mēs šē redzam, ir daudz tādu principu, kas guļ tagadējās T. S. pamatos. Uz nacionālo valstu brīvas apvienošanās principa ir uz-

būvēti vēl divi vēlāki projekti valstu kopdarbības un mūzīgā miera sasniegšanai, un proti: franču karaļa Indriķa IV ministra **hercoga v. Sully** un **abata Saint-Pion'a**. Pēdējais savu projektu iesniedza Utrechtes miera konferencei 1713. g. un vēlāk to pārstrādāja, sarakstīdams lielu darbu par mūžīgo mieru. Ja to lasam, tad atrodam, ka daudzas tur izteiktās domas un idejas ir iegājušas T. S. pakta pamatos. Saprotams, Saint-Pion'a projekts netika toreiz realizēts un izšaudīja asus uzbrukumus no kritikas puses. 18. g. s. starptautiskās attiecības nebija priekš tā vēl nobriedušas. Tā paša gadusimtenā beigās, lielās franču revolūcijas laikā slavenais vācu **filozofs Kants** publicēja savu darbu „Zum ewigen Frieden“. Šajā darbā Kants nosauc nākotnes valsti par tautu valsti — civitas gentium. Viņa galvenais nopelns pāstāv iekš tam, ka tas pirmais ir analizējis tos tiesiskos iepriekšnoteikumus, kuŗi vajadzīgi, lai valstis varētu apvienoties apvienībās, kas stāvētu augstāki par atsevišķām valstīm. Še viņš ir pirmais, kas pareizi aizrāda, ka bruņotais miers pats par sevi var novest līdz kaņam, bez jebkādiem nozīmīgiem ārējiem iemesliem, kā tas, piem., arī notika lielā pasaules kaņā, kad valstis neapzinīgi iestiepuloja kaņa ugunīs. Tā tad bruņošanās pēc Kanta jāizbeidz, caur ko vajadzētu regulārās armijās samazināt līdz minimumam. Tālāk Kants uzsver, ka valstīm jāatzīst savstarpīgi tiesības uz pastāvēšanu, neiejaukšanos otras valsts iekšējās lietās; attiecībā uz līgumiem jāietur princips pacta sunt servanda u. t. t. Analizējis iepriekšnoteikumus un apskatījis veselu rindu faktoru, kuŗj traucē mūžīgā miera nodibināšanu caur tautu — valstu apvienošanas kopdarbībā, tas izstrādā pamattezes tautu savienībai, ko pats apzīmē par foedus pacificum. Šinis tezēs tad arī ir formulētas (tikai sliktāki) domas; kas guļ tagadējās T. S. pamatos. Tādējādi starp Vilsonu, Buržuā un Sesilu — T. S. dibinātājiem — varam ierindot arī Kantu. Toreiz Kanta idejas neatrada atskaņas politiskā dzīvē. Miera uzturēšanai 19. g. s. radās un pastāvēja citas metodes, galvenā kārtā **līdzsvara princips**. Šis princips noveda pie pastiprinātas bruņošanās. Radās t. s. apbru-

Pierre

ņotais miers un līdz pat 19. g. s. dibinājās valstu militārās, politiskās savienības. Daudzās valstīs nodibinātas pacifiskās biedrības. Miera propagandēšanai neko šīnī lietā nerasniedza. Uz Krievijas cara ierosinājumu sasauktās 1899. g. un 1907. g. Hahas konferences, kur sanāca visas ievērojamākās valstis, pavisam skaitā 26, ir šī perioda beidzamais fazis. Šī ideja par konfliktu izšķiršanu miera ceļā guva savu izveidojumu Starptautiskā Hahas Šķirētiasā (palatā). Bet griezties vai negriezties pie minētās tiesas atkarājās no pašām valstīm, caur ko tad arī miera labā nebija nekas panākts. Valstu intereses bija dažādas, kālab atsaucoties uz savu prestižu tās vienkārši negāja pa šo ceļu konfliktu gādijienā. Arī atbrūnošanas labā Hahas konvencija nekā nerasniedza; tā turpinājās, līdz beidzot valstis nonāca līdz lielam pasaules kaņam. Pēdējais ar savām šausmām radīja auglīgu zemi **T. S. idejas** augšanai un izplatīšanai. Nodibinājās biedrības šīs idejas propagandai. Kā sevišķi iespaidīgas šē jāmin Anglijā nodibinātās „League of Nations Society” un „League of the Nations Association”. Tad nu arī saprotams, ka pašā miera konferences sākumā tika jau iesniegti vairāki T. S. projekti: Vilsona, Fillimora un ģenerāļa Smitsa no Anglijas, kā arī Francijā un Itālijā izstrādāti. Konferences 1919. g. 21. februāra plenārsēdē tika pieņemta komisija, kuņā vēlāk papildināta, izstrādāja T. S. projektu, kas, pieaicinot 13 neitrālo valstu priekštāvjus, ar maz grozībām tika pieņemts konferences 28. aprīļa plenārsēdē. 28. jūnijā 1919. g. tika parakstīts Versaļas miera līgums, kuņā sastāvdaja uz Vilsona un Klemanso vēlēšanos ir T. S. pakts; pēdējais stājās likumīgā spēkā ar 1920. g. 10. janvāra mialīguma ratifikācijas dokumentu apmaiņu. Ar T. S. paktu mūžīgai miera idejai ir dots noteikts juridisks formulējums un valstis no varas principa ir pārgājušas uz tiesisko. Apstāsīmies šē isumā pie miera faktoriem viņu kronoloģiskā kārtībā.

I **1899. g. un 1907. g. Hahas konvencijas** — viņu nolūks izbeigt valstu konfliktus ar Hahas Starptautiskās Šķirētiasas palīdzību, kas gan bija neobligātoriski.

II **Tautu Savienība** — valstu biedrība, kopdarbības orgāns. Viņas galvenais nolūks nodibināt vispārīgu, pastāvīgu mieru, kas panākams ar savstarpēju biedru palīdzību tai valstij, kurai netaisnīgi uzbrūk, un caur atbruņošanu, kādam nolūkam pie tās radīta speciāla komisija.

III **Pastāvīgā Starptautiskā Tiesa** — ar uzdevumu izspriest starptautiskus juridiskus strīdus, saskaņā ar starptautiskām tiesībām. Tiesnešus ievēl T. S., pieturoties pie principa, ka būtu reprezentēti visi civilizācijas virzieni, visas juridiskās sistēmas. Tiesa nav obligātoriska; lēmumi — obligātoriski.

IV **Zēņevas protokols** no 2. oktobra 1924. g., kas tika ratificēts vienīgi no Francijas un Čekoslovākijas. Viņā apvienoti jautājumi par konfliktu nokārtošanu miera ceļā, par valstu savstarpējas neaizskaramības garantiju, par atbruņošanu; tā nosaka, ka šķīrējtiesai jābūt obligātoriskai; kas atsakās no tās, ir uzskatāms par vainīgu.

Beidzot jāatzīmē, ka mūžīgā miera nodibināšanas labā vissvarīgākais ir atbruņošanās jautājums, par ko ir notikušas jau daudz konferences. Tomēr iedomāties atbruņošanu bez garantijām, kā to dažas valstis vēlās, būtu naivi.

Versaļas miera līgums.

11. novembrī 1918. g. uzvarētā Vācija noslēdza pamieru ar Sabiedrotiem uz 36 dienām, kas tika 3 reizes atjaunots. Pamiera noteikumi bija smagi. Pie pamiera noslēgšanas sākās miera konferences sagatavošanās darbi un 13. janvārī 1919. g. tika svinīgi atklāta Parīzē šīs konferences pirmā sēde. Viņā piedalījās 5 lielvalstis (Z. A. S. V., Anglijas līdz ar koloniju valstīm un Gedžasu — jauno arābu valsti Francijas, Itālijas un Japānas) un 21 citu valstu pārstāvji. Vācija uz franču ministru prezidenta Klemanso pieprasījumu netika pielaista. Šāds aparāts darbu veikšanai izrādījās pārāk smags, kālab tika nodibināta 10 vīru padome, sastāvoša no Z. A. S. V., Angli-

jas, Francijas, Itālijas, Beļģijas, Grieķijas, Rumanijas, Čekoslovākijas, Serbijas un Horvātijas-Slovonijas priekšstāvjiem. Patiesībā visus svarīgākos problēmus izlēma „Četrviru padome“, kurā iegāja Orlando, Loid-Džordžs, Klemanso un Vilsons. 7. maijā Versaļas miera noteikumi tika pasludināti Vācijas delegācijai, kuŗas priekšgalā stāvēja Brokdorfs-Rancaus. Pēdējā atrada miera noteikumus par smagiem un 16. jūnijā, kad viņas kontr-projekts tika noraidīts, atstāja Versāļu. Sabiedrotie iesniedza Vācijai ultimatumu. Vācu ministru kabinets (Šeidemaņa) atkāpās. Kad visi vācu protesti nekā nelīdzēja, Reichstag's 23. jūnija sēdē beidzot pieņēma miera noteikumus. Pēc tam, kad Vācija 8. jūlijā bija ratificējusi Versaļas miera līgumu, 10. janvārī 1920. g. vēl tikai notika ratifikācijas dokumentu apmaiņa. Z. A. S. V. to neratificēja, bet tā kā tas satura klauzulu par spēkā stāšanos, ja vismaz no 3 lielvalstīm un Vācijas tiek ratificēts un ratifikācijas dokumenti tiek deponēti Parīzē, tad 1920. janvāris ir moments, no kuŗa Versaļas miera līgums juridiski stājas spēkā. Versaļas miera līgums sastādīts franču, angļu un vācu valodās un sastāv no 440 p.p., kas sadalīti 15 nodaļās. Viņā kā sastāvdaļa ieiet arī T. S. pakts un Starptautiskā Darba biroja statūti.

I Svarīgākie politiskie, tiesiskie un teritoriālie noteikumi.

1) Beļģija — Vācija.

a) Bagātais ar rūdas krājumiem apgabals Moresnet, kas atrodas starp Beļģiju un Vāciju, un bija līdz šim abu šo valstu condominium's, paliek uz priekšu par Beļģijas sastāvdaļu.

b) Divi agrākās Vācijas apriņķi Eupen un Malmedi iedzīvotāju piekrišanas gadījumā uz attiecīgu T. S. lēmumu tiek pievienoti Beļģijai, kas arī 1920. g. notika.

c) 1839. g. akti, kas noteic Beļģijas neitrālītāti, tiek atcelti; tā tad Beļģija uz priekšu vairs neskaitas par permanenti neitrālu valsti.

2) Luksemburga — Vācija.

Līdz lielam pasaules kaņam Luksemburga bija permanenti neitrāla valsts, bet ietilpa Vācijas muitas robežā, kā arī Luksemburgas dzelzceļa tīkls piederēja Vācijai. Pēc Versaļas miera līguma Vācija atsakās no visām savām tiesībām, izrietošām iz iepriekšējiem līgumiem pret Luksemburgu, un pēdējā uz priekšu vairs neskaitas par permanenti neitrālu valsti.

3) Francija — Vācija.

a) **Elzasa un Lotaringija** tiek pievienotas Francijai, caur ko nāk spēkā atkal 1870. g. robeža. Pievienošana notiek bez Vācijas valsts parādu daļas, kas proporcionāli kristu uz šiem apgabaliem. Pretēji līdzšinējiem precedentiem, pēc kuņiem pievienojamo apgabalu iedzīvotājiem ir brīva izvēle pavalstniecības ziņā, pavalstniecības iegūšanai Elzass-Lotaringijā tiek ieviesta komplicēta sistēma ar nolūku atsavināties no nevēlamiem vācu elementiem, kas šajos apgabalos ieplūduši pēc 1871. g. (kā ierēdniecība un t. t.).

b) **Kel osta**, kas guļ pretim Strasburgai, tiek ar pēdējo uz 7 gadiem labākas ekspluatācijas dēļ apvienota, pie kam par šīm abām Reinās ostām tiek iecelts no Starptautiskās Reinās kuģošanas komisijas 1 franču tautības direktors.

c) **Saaras upes baseina akmeņogļu raktuves** tiek nodotas uz 15 gadiem ekspluatācijai Francijas valdīšanā, bet augstākā vara par visu apgabalu pāriet uz augšminēto laiku T. S., kas uz fide komisārija tiesību pamata to pārvaldīs caur 5 vīru kolēģiju. Pēc 15 gadiem jānotiek tautas nobalsošanai, kam minētais apgabals grib pievienoties Francijai, Vācijai vai palikt līdzšinējā stāvoklī.

4) Austrija — Vācija.

a) Starp Austriju un Vāciju paliek **vecā robeža**, pie kam uz 60 p. pamata pēdējai jāapņemas respektēt Austrijas neatkarību un neatsavinamību. Minētais noteikums ir vērst pret Vācijas Austrijas apvienošanās varbūtību.

5) Čehoslovaķija — Vācija.

Vācija atzīst pilnīgu Čehoslovaķijas patstāvību un

pēdējai tiek pievienota neliela Silezijas daļa, kuŗas vācu tautības iedzīvotājiem 2 gadu laikā pieder optācijas tiesības.

6) Dānija — Vācija.

1864. g. Prūsija un Austrija kaŗā ar Dāniju atņēma pēdējai Šlezvigu un Holsteinu. Uz Parizes 1866. g. miera pamata minētās provinces palika vienīgi Prūsijai, pie kam pēdējai bija jāizved no dāņiem bieži apdzīvotā Šlezvigā tautas nobalsošana. Beidzot 1878. g. Prūsija panāca Austrijas atteikšanos no savām pretenzijām attiecībā uz minēto nobalsošanu un tādējādi tā netika dzīvē izvesta. Versaļas miera līgums no jauna paredz **Šlezvigā plebescitu**, kāds arī 1920. g. notika, kad minētā apgabala ziemeļdaļa atgāja pie Dānijas.

7) Polija — Vācija.

a) Polija tiek restaurēta uz vakariem viņas 1772. g. robežas. Polijai tiek atdota Poznaņas province līdz ar pilsētu Poznaņu.

b) **Silezijā jāizved tautas nobalsošana**, kas arī 1921. g. notika un pēc kuŗas uz sūtņu konferences lēmuma Silezijas dienvidus-austrumu daļa tika pievienota Polijai.

c) starp Vāciju un Poliju tiek nodibināti **savstarpīgi teritoriāli servitūti**, kas Vācijai nodrošina dzelzceļa, telegrafa un telefona satiksmi ar Rīt-Prūsiju; Polijai ar Dancigu (Dancigas koridors).

8) Danciga.

Danciga ar apkārtni tiek pārvērsta par brīvvalsti zem T. S. aizsardzības, kas delegē no sevis komisāru pilsētas pārvaldīšanai. Muitas robežas ziņā tā ietilpst Polijas teritorijā, kuŗai tiek arī piešķirtas:

a) lietošanas tiesības attiecībā uz ostas iericēm, dzelzceļiem;

b) kuģošanas kontrole uz Vislas un

c) tiesības reprezentēt Dancigu starptautiskās attiecībās, satiksmē.

9) Mēmele.

Pēc Versaļas miera līguma 39. p. teritoriju pie Ņe-

manas ietekas Vācija nodod Sabiedrotiem, t. i. pēdējā tiek nostādīta zem starptautiskā protektorāta. 1923. g. ar sūtņu konferences lēmumu Klaipēda līdz ar apkārtni (t. s. Klaipēdas apgabals) tika pievienota Lietuvai uz autonomiem pamatiem.

10) Vācijas kolonijas.

Vācija zaudē visas savas kolonijas, attiecībā uz kuņģu tiek izvesta t. s. mandātu sistēma un proti: tās kā mandāti tiek sadalītas starp sabiedroto valstīm, pie kam virsvara par viņām — augstākā kontrole pārvaldīšanas ziņā piekrīt T. S.

11) Reina, Elba, Odera, Ņemana un Donava tiek neitrālizētas.

12) Visi vācu tirdznieciskie un rūpniecības uzņēmumi Azijā un Afrikā — 30 milj. zelta marku vērtībā — pāriet sabiedrotiem. Tāpat Vācija atsakās no visām tiesībām un privilēģijām, kas izriet no priekškaņa līgumiem ar Siamu, Liberiju, Maroku, Ēģipti un Turciju, un atzīst Francijas protektorātu par Maroku.

13) Vācijas līgumi.

a) Visi Vācijas slēgtie līgumi sākot no 1. augusta 1914. g. ar Austro-Ungāriju, Turciju, Bulgāriju un Rumānijas un Krievijas sastāvdaļām, kā arī līgumi ar pēdējām divām valstīm līdz 1. augustam 1914. g. skaitās par neesošiem.

b) Visi līgumi ar sabiedroto valstīm no jauna stājas spēkā uz abpusīgas vienošanās pamata.

c) Visas starptautiskās konvencijas, attiecošās uz starptautiskās pārvaldes tiesībām u. t. t. stājas no jauna spēkā.

II Galvenie militārie noteikumi.

1) Vācijai līdz 1921. g. 1. martam jāsamazina savs kaņaspēks līdz 100.000 kareivjiem un 4.000 virsniekiem. Jāatceļ vispārīga kaņaklausība. Kaņaspēks komplektējams uz līguma pamata no brīvprātīgiem, kuņu dienesta laiks

nedrīkst būt isāks par 12 gadem. Tiek aizliegtas kareiviskās sporta biedrības.

2) **Ģenerālštabs**, kā patstāvīgs, autonomš orgāns, tiek likvidēts.

3) Vācijas armijai tiek atstātas 84.000 šautenes, 18.000 karabini (kavalērijai), 2.000 ložmetēju, 204 lauka un 84 smāgie lielgabali. Ieroču izgatavošana tiek atļauta vienīgi dažās zināmās fabrikās ar sabiedroto atļauju un zem to kontroles.

4) Tiek **aizliegta zemūdenslaivu būve**. Vācijas flote nedrīkst būt lielāka par 6 bruņu kuģiem, 6 viegliem kreiseriem, 12 iznīcinātājiem un 12 minukuģiem. Gaisa kara flote tiek pilnīgi likvidēta un pusgada laikā no līguma spēkā stāšanās Vācija nedrīkst pate būvēt gaiskuģus, nedz tos ievest no citurienes.

5) Joslā 50 kilometrus uz austrumiem no Reinas jānorok — jāiznīcina visi apcietinājumi, kā arī no jauna tādi tur nedrīkst tikt celti. Tāpat šini joslā noliegta kara spēka koncentrācija un manevru noturēšana.

6) Lai kontrolētu miera līguma militāro noteikumu izpildīšanu no Vācijas puses, tiek iecelta **Starptautiska militāra kontrolkomisija** ar ļoti plašām pilnvarām, kuŗai visām vācu valdības iestādēm jānodod vajadzīgās ziņas un visur jānāk pretīm. Komisijas sēdeklis — Berlīne; izdevumi komisijas uzturēšanai krīt uz Vāciju.

7) Lai nodrošinātu miera līguma izpildīšanu, Sabiedroto spēki okupē teritoriju uz vakariem no Reinas līdz ar apcietinājumiem: Maincu, Ņelni, Koblencu un Kēlu.

III Galvenie saimnieciskie noteikumi

1) Vācijai jāatlīdzina visi kara zaudējumi, kā Sabiedroto valstīm, tā arī viņu pavalstniekiem, kas tiek dots kā blanko solījums. [1920. g. zaudējumu atlīdzība tika noteikta uz 132 miljardi zelta marku. Vācija atrada šo summu par lielu. Sākās katastrofiska vācu markas krišana. 1924. g. beidzot Sabiedrotie grozīja savus uzskatus un piekāpās. Amerikāņa Dewsa komisija vēl samazināja maksājumu

un atviegloja maksāšanas noteikumus, noliekot moratoriju. Sekas no tā bija markas stabilizācija.]

2) Vācijas, kā arī viņas pilsētu un pavalstnieku īpašumi un tirdznieciskie uzņēmumi Sabiedroto zemēs un jauniegūtās teritorijās uz miera līguma pamata tiek konfiscēti.

3) Pēc miera līguma Vācijai jānodod par nogremdētiem tirdznieciskiem kuģiem ekvivalents — tonna par tonnu. No vācu tirdznieciskās flotes tūlīn jāizdod:

a) visi kuģi, kas lielāki par 1.600 tonnām,

b) puse no kuģiem, lielumā no 1.000—1.600 tonnām,

c) $\frac{1}{4}$ no visiem pārējiem.

[Pavisam Vācijai bija tūlīn jāizdod ap 4.000 kuģu ar 5.000 tonnažu kopsummā.]

4) Vācijai apņemas uz Sabiedrotām valstīm attiecināt **vislielākās labvēlības principu** kā ieveduma, tā arī izveduma muitas likmju ziņā. Luksemburgā un Elzass-Lotaringija bauda tiesības 5 gadu laikā ievest preces (1911.—1913. g. g. apmēros) bez izvedmuitas, no Vācijas; tās pašas tiesības tiek piešķirtas Polijai, bet tikai uz 3 gadiem.

5) Vācijai 10 gadu laikā katru gadu jānodod Beļģijai, Luksemburgai, Francijai un Itālijai pienākošas nodevas, kopā rēķinot 45.000.000 tonnas ogles. (1920. g. šīs nodevas tika samazinātas līdz 24.000.000 tonnām pa gadu).

6) Vācijai jānodod 3 gadu laikā no miera līguma spēkā stāšanās 233,500 galvas lopu Francijai un 137,400 galvas Beļģijai; bez tam Vācijai jāpilda vēl citi smagi naturālatiecības noteikumi, kā atlīdzība mašīnās, inventūrā, būvmateriāli u. t. t.

7) Miera līguma 116. un 117. p. p. paredz, ka Vācijas atlīdzību Krievijai izlems sevišķa komisija. (Ar Rafallo līgumu 1922. g. Vācija un SSSR vienojās kaŗa zaudējumu atlīdzību savstarpīgi dzēst).

8) Organs, kas seko miera līguma izpildīšanas gaitai, ir Reparācijas komisija ar sēdekli Parīzē. Sastādās tā no Anglijas, Francijas, Amerikas, Itālijas, Japānas, Beļģijas un Serbijas priekštāvjiem. Viņai ir diezgan plašas piln-

varas summu fiksācijas ziņā, kas attiecās uz Vācijas atlīdzības maksājumiem naudā un graudā, kā arī procentu maksāšanas kārtības noteikšana un vēl citos jautājumos.

Šie būtu galvenie Versaļas miera līguma noteikumi. Kā redzams, tie iziet uz Vācijas politiskās, militārās un saimnieciskās varas iznīcināšanu. Ar koloniju un tirdznieciskās flotes zaudēšanu Vācijas ārejai tirdzniecībai ir dots nāvīgs trieciens un viņa pārtrauc būt koloniju valsts. Saimnieciskā ziņā to vājina tādu apgabalu, kā Eupen-Malmedi, kas bagāta ar minerāļiem, Elzass-Lotaringijas, kas bagāta ar dzelzrūdu, un Austrum-Silezijas, kas bagāta ar akmeņoglēm, zaudēšanu. Pavisam tā zaudē 12,3% no savas bijušās teritorijas ar 5 miljoniem iedzīvotāju.

Kas attiecās uz militāriem noteikumiem, tad tie, kā redzams, iziet uz Vācijas galīgu atbrūošanu, kas ir darīts, lai novērstu uz priekšdienām jauna kara varbūtību. Saprotais, mūslaiku rūpniecības valsti, kā Vāciju, gandrīz nav iespējams atbrūot, jo tā ātri vien var tehniski un ķīmiski sagatavoties jaunam karā (Morgans).

Visbeidzot pieminēsim, ka Baltijas valstu jautājumā Versaļas miera līgums runā ļoti maz. Kā svarīgu 433. p., kas nosaka, ka Vācijas valdība apņemas respektēt jaundibinātās Baltijas valstis un valdības. Tas uzskatams par netiešu Baltijas valstu de jure atzīšanu.

„Augstskola Mājā“ Nr. 77. Tiesību zinātņu nodaļa.

Starptautiskās publiskās tiesības.

(Pēc lekcijām lasītām Latvijas Universitātē 4. māc. gadā.)

(Beigas).

7. lekcija.

Tautu Savienība. Starptautiskais Darba Birojs.

Tautu Savienība.

10. janvārī 1920. g. notika Versaļas miera līguma ratifikācijas dokumentu apmaiņa un no šī momenta Tautu Savienības pakts, kā minētā līguma sastāvdaļa, stājās spēkā. Par viņa „garīgiem tēviem“ ir uzskatāmi Vilsons, Buržua un Sesils. Tas ievests Versaļas miera līgumā ar nolūku, lai caur to panāktu pēdējā nostiprināšanos.

T. S. pašreiz ir uzskatāma, kā tautu kopdarbības, satiksmes organs. Ar laiku tā var izveidoties par tiesību subjektu sui generis.

T. S. locekļi biedri ir vienīgi **valstis**; dažādās biedrības, partijas u. t. t. par tādiem nevar būt. Katram biedrim pieder viena balss. Viena balss pieder arī t. s. „savienotām valstīm“ (союзные государства), no kādām pašreiz T. S.-bā ietilpst piem., Brazīlija, Argentīna un Šveice. Turpretim **valstu savienības** gadījumā (t. i. kad

T. S.-bā ielietu valstu savienība — союз государств), katram šādas savienības loceklim piederētu atsevišķa balss. Bez suverēnām valstīm pašreiz T. S.-bā kā biedri ieliet arī **Anglijas koloniju valstis**. Tas izskaidrojams galvenā kārtā ar anglijas politiku, jo pēdējai tādā veidā sanāk kopā 7 balsis; bet pa daļai arī ar to tiesiskā stāvokļa maiņu, kāda notikusi attiecībā uz Anglijas koloniju valstīm lielā pasaules kara laikā un pašreiz vēl turpinās, proti: bijušās autonomās kolonijas arvien vairāk pieņem patstāvīgāku raksturu¹⁾ un liekās, ka Anglija no unitarās valsts sāk pārveidoties par konfederāciju. Anglijas koloniju ieliešana T. S.-bā ir arī tas iemesls, kālab pakta 1. p. satur noteikumu, ka par T. S. locekļiem var tikt uzņemtas ne tikai valstis, bet arī **zemes (dominions) un kolonijas**, kas tiek brīvi.²⁾ pārvaldītas un nav minētas pakta pielikumā. Ja nu balsskaita ziņā visi biedri — valstis un koloniālvalstis — ir līdzīgi, tad tomēr iespaida ziņā tas tā nav un kādas lielvalsts balss faktiski nozīmē daudz vairāk, kā kādas Kolumbijas, Salvadoras, Albanijas vai citas tamlīdzīgas valstiņas balss.

Beidzot mums būtu vēl jāatzīmē starpība starp biedriem-dibinātājiem un uzņemtiem biedriem. Pie pirmiem pieder:

a) valstis, kas parakstīja Versaļas miera līgumu, kā lielā pasaules kara dalībnieces un

b) neitrālas valstis, kas tika pieaicinātas pie T. S. pakta pieņemšanas.

Valstu dibinātāju priekšrocības būtu sekošas:

a) viņām pieder jaunu biedru — ar $\frac{2}{3}$ balsu vairākumu — pieņemšanas tiesības;

b) jaunuzņemtaim loceklim jāpieņem T. S. izstrādātie noteikumi attiecībā uz viņa bruņotiem spēkiem, kamēr valstis-dibinātājas no tādiem pienākumiem, līdz kamēr nav pieņemti šādi noteikumi vispārēja rakstura, ir atsvabinātas.

¹⁾ Tā Kanadai un Australijai ir Jau Vašingtonā patstāvīgi diplomātiski priekšstāvji.

²⁾ Še domāta demokrātisko iekārta, skat tālāk.

Kas attiecas uz jaunu biedru uzņemšanu, tad no pēdējiem tiek prasīts:

a) demokrātiska iekārta (zem kādas saprot kā republikānisku, tā arī konstitucionēli-monarķistisku);

b) lai tie pildītu starptautiskas saistības, pienākumus;

c) lai tie pieņemtu, kā jau augšā minēts, T. S. izstrādātos noteikumus attiecībā uz bruņotiem spēkiem, to ierobežošanu.

Pats par sevi saprotams, ka uzņemšana notiek uz attiecīgas valsts vēlēšanos caur formālu iesniegumu.

T. S. galvenie organi ir:

1 **Pilna sapulce** (assambleja) Katrai valstij-biedrim ir tiesības delegēt uz sapulci ne vairāk kā 3 pārstāvjus. Katrai valstij, kā jau aizrādīts, ir 1 balss. Valstu delegāti darbojas un balso sapulcē uz viņiem no valdības doto instrukciju pamata, kālab katra valsts ir saistīta ar savu delegātu rīcību. Pēdējie bauda visas diplomātiskās privilēģijas.

Pilna sapulce tiek sasaukta katru gadu no padomes priekšsēdētāja, septembra mēneša pirmā pirmdienā Ženevā. Šis ir kārtējās sesijas. Bez tam sapulce var tikt sasaukta uz viena biedra vai biedru grupas, vai arī padomes iniciatīves pamata ārkārtējos gadījumos. Sapulces dienas kārtību sastāda ģenerālsekretārs pēc padomes priekšsēdētāja norādījumiem. Katra valsts līdz sesijas atklāšanai paziņo savu priekšstāvju vārdus, kuŗi pēc savas ierašanās nodod savas pilnvaras sekretariātā. Sapulci atklāj padomes priekšsēdētājs, pēc kam notiek prezidija vēlēšana un pilnvaru pārbaudīšana. Tad sapulce stājās pie dienas jautājumiem. Sekretāriāts gādā par runu tulkošanu no angļu uz franču valodu un otrādi. Arī citas valodas var tikt tulkotas, bet tad par tulkojumu uz franču vai angļu valodu ir jāgadā pašai delegācijai. Sapulces sēdes atklātas, bet sapulce speciālos gadījumos var nolemt sēdi noturēt slēgti. Tomēr lēmumi jāautājienos, kas bijuši uz dienas kārtības, ir pasludinami publiski.

Sapulces kompetencē ietilpst:

- A. Organizācijas jautājumos:
- 1) jaunu biedru uzņemšana,
  - 2) padomes 6 nepastāvīgo locekļu ievēlēšana.
- B. Tekošos jautājumos:
- 1) padomes darbības pārskata apspriešana,
  - 2) savienības budžeta apstiprināšana.
- C. Pārvaldes jautājumos:
- 1) mandātu sadalīšana un
  - 2) vaistu-aizbildņu pilnvaras robežu noteikšanu. (Mandātu sadalīšana gan faktiski notika ārpus T. S. uz sabiedroto vienošanās pamata).
- D. Bez tam vēl sekošas speciālas funkcijas:
- 1) biedru ziņojumu pieņemšana par radušajiem konfliktiem, kas var apdraudēt pastāvīgo mieru;
  - 2) konfliktu nokārtošana starp strīdū esošām valstīm ar starpniecības palīdzību (lēmumi tiek pieņemti ar balsu vairākumu un ir obligātoriski),
  - 3) priekšlikuma tiesības revidēt no jauna novecojušos līgumus.
- E. Jautājumos, kuŗi prasa kopdarbību ar padomi:
- 1) T. S. pakta revidēšana;
  - 2) dažādu lēmumu pieņemšana attiecībā uz organizāciju (abos zugsminētos 1) un 2) gadījumos tiek prasīta lēmumu pieņemšana un ratifikācija sapulcē ar vienkāršu balsu vairākumu un padomes vienbalsīgu sankciju);
  - 3) pastāvīgās starpt. tiesas palatas tiesnešu un to vietnieku ievēlēšana;
  - 4) past. starpt. ties. palatas kolēģijas (tiesnešu skaita) — uz padomes priekšlikuma pamata — palielināšana;
  - 5) Past. starpt. tiesu palatas budžeta noteikšana.

Tādi būtu galvenos vilcienos jautājieni, kas ietilpst sapulces kompetencē, saskaņā ar T. S. paktu un pastāvošiem precedentiem. Bez tam vēl jāatzīmē, ka sapulce ir jāatzīst visplašākos apmēros kompetenta starptautisko tiesību radīšanas un izveidošanas laukā. Viens no sapul-

ces svarīgākiem lēmumiem ir 19. decembra 1920. g., ar kuŗu tā pieņēma past. starpt. tiesas palātas statūtus.

II **Padome.** Padome nav, kā tam vajadzētu būt, sapulces izpildu orgāns. Līdztekus sapulcei padome ir pilnīgi patstāvīgs orgāns. Šādā stāvoklī padomi nostāda T. S. pakts:

1) tā 2. pants nosaka, ka T. S. darbība tiek reālizēta caur sapulci un padomi, kuŗām tiek padots pastāvīgais sekretāriāts;

2) ne minētā 2. pantā, nedz tālāk nav norobežotas sapulces un padomes kompetences. Vēl vairāk saskaņā ar 7. decembra 1920. g. rezolūciju sapulcei nav tiesības caurskatīt lietas, kuŗas pašreiz izspriež padome, bez pēdējās atļaujas. Sāds padomes stāvoklis izskaidrojams ar lielvalstu politiku, no kuŗām padomē ieiet 4 pastāvīgie locekļi, caur ko tad pēdējā arī galvenā kārtā izteic lielvalstu intereses.

Padomes sastāvs. Padome sastādās no 4 pastāvīgiem lielvalstu priekšstāvjiem (Anglijas, Francijas Itālijas un Japānas) un 6 pārvēlamiem, kas nāk no citām valstīm; pēdējie tiek ievēlēti tādējādi, ka no Amerikas un Eiropas nāk 3 locekļi, kamēr no Afrikas, Āzijas un Austrālijas pa vienam. Ievēlēšana notiek uz 4 gadiem ar atjaunošanos pa daļām: ik pa 2 gadiem tiek pārvēlēta $\frac{1}{3}$ (t. i. 2 locekļi).

Padomei pēc statūtiem jāsanāk ne mazāk, kā 1 reiz gadā, bet faktiski viņa sanāk daudz biežāk; līdz šim ap 7 reizes gadā. Sasaukta tā tiek no priekšsēdētāja, bet sasaukšanas iniciatīve pieder arī trijiem T. S. locekļiem, kuŗu priekšstāvji padomē neieiet. Padomes priekšsēdētāju un viņa biedri ievēl pati padome uz 1 gadu. Padomes sēžu dienās kārtība tiek sastādīta no ģenerālsekretāra. Padomes sēdes aizklātas, bet lēmumi un protokoļi tiek publicēti. Principā lēmumi tiek pieņemti vienbalsīgi, bet veselā rindā jautājumos padome praksē ir bijusi spiesta pāriet uz vairākumu; piem., biedru izslēgšanas, starpniecības, komisiju vēlēšanas un citos gadījumos.

Padomes kompetencē ietilpst:

1) Uzraudzība (pārzināšana) par sekretāriātu; tā personāla nozīmēšana; sapulces sasaukšana un tās dienas kārtības saskaņošana.

2) Budžeta sastādīšana. Savienības sēdekļa pārcelšanas tiesības no Žeņevas uz citurieni.

3) Padome ir augstākais un apvienojošais orgāns priekš visām T. S. tehniskām organizācijām, komisijām; finansu, oikonomiskos, sanitāros, satiksmes — transporta u. c. jautājumos.

4) Padome lemj par soļiem, kas sperami:

a) šķīrējtiesas lēmuma nodrošināšanai un

b) kara briesmu novēršanai; nosaka līdzekļus priekš atsevišķa biedra (kam uzbrūk) teritoriālās neaizskaramības un politiskās patstāvības pasargāšanai.

5) Bez tam padomei pieder vesela rinda citu funkciju; starp citu jautājumos, kas stāv sakarā ar mierlīgumiem, to izpildīšanu; tā piem., dažādu strīdus izšķiršana satiksmes, muitas tarifu, mazākumu tautības un citos jautājumos.

III Sekretāriāts. T. S. sekretāriātu varam apzīmēt par pasaules miera ministriju. Tas ir plašs tehnisks izpildu orgāns, kas padots padomei un sapulcei. Sekretāriāts darbojas T. S. sēdekļi Žeņevā. Sastāv tas no ģenerālsekretāra, tam padotiem citiem vajadzīgiem sekretāriem un tehniskā personāla. Ģenerālsekretāru ieceļ padome ar sapulces vairākuma piekrišanu, bet sekretāri un tehniskais personāls tiek iecelti no ģenerālsekretāra ar padomes piekrišanu. (Pašreizējais ģenerālsekretārs ir anglis sers Henri Drummonds (atteicies), viņa vietnieks francuzis Monné, palīgi: itālietis Ancilotti un japanis Nitobe; viss sekretāriāta personāls sastāv no apmēram 300 personām.) Pārējie augstākie ierēdņi ir nodaļu vadītāji, kādas ir pavisam skaitā 11 (juridiskā, finansu, atbrūošanas u. t. t.) Sekretārs, viņa vietnieks, palīgi un nodaļu vadītāji bauda diplomātisko priekštāvju tiesības. Sekretāriāts, kā arī visi citi T. S. orgāni tiek uztūrēti no valstu-biedres iemak-

sām. lemaksu lielums Ir atkarībā no valstu sadalījuma pēc maksāšanas klasēm, kādas ir pavisam 7.

IV Pārējie organi. Tie būtu:

1) **Pārvaldes laukā:**

a) dažādas komisijas, piem. atbrūpošanās u. c. jautājumos;

b) tehniskas organizācijas, piem. darba aizsardzības, sanitārā u. t. t.

c) T. S. padotie starptautisko administrātīvo un savienību biroji;

d) Dancigas un Saaras apvidu komisari.

2) **Jurisdikcijas laukā** — Pastāvīgā starptautiskā tiesu palata.

3) **Likumdošanas laukā** — tiek projektēta speciālu starptautisku konferenču sasaukšana starptautisko tiesību kodifikācijas nolūkam.

Darbojas arī dažādas komisijas, kā piem. biedru maksas noteikumu pārstrādāšanai u. tml. No komisijām atzīmēsim šie 6 galvenās:

1) juridiskā,

2) finansu,

3) tehniskā (kas pārzin satiksmes līdzekļus, administrāciju u. t. t.),

4) politiskā,

5) intelektuālā un

6) atbrūpošanas.

Bez šīm ir nodibināta arī komisija priekš starptautisko tiesību kodifikācijas. Visas komisijas sadalās:

1) permanentās, kas darbojas cauru gadu vai pa konferenču laiku;

2) ārkārtējās — šie ietilpst dažādas speciālas, eksporta u. tml. komisijas.

T. S. darbojas jau 2 gadi. Viņas veiktais darbs ir ievērojams un viņas nozīme arvien palielinājas. Ja pirmos darbības gados vēl pastāvēja šaubas par tās pastāvēšanu, tad tagad puslīdz droši varam teikt, ka tā sabrukt vairs nevar. Viens no ievērojamākiem tās trūkumiem ir Z. A.

S. V. un Krievijas iztrūkšana, t. i. ka T. S. pagaidām vēl nav universāla.

Starptautiskais darba birojs.

Ideja par starptautisko darba biroju radās jau XIX g. s., kad Ouens rakstīja par internacionālo darba organizāciju. Pēdējais tad arī uzskatāms par S. D. B. garīgo tēvu līdz ar Albertu Thomas, tagadējo direktoru un biroja projektu izstrādātāju. S. D. B. statūti ir ievietoti Versaļas miera līguma XIII daļā, kas runā par starptautisko darba aizsardzības organizāciju. Pēdējā izteicas sekošos organos:

I **Pilna sapulce** — darba konference, uz kuŗu katra valsts sūta 4 delegātus: divus valdības pārstāvjus, kam kopā pieder 1 balss, vienu ražotāju un vienu strādnieku pārstāvi, kuŗiem katram ir pa 1 balsij. Konference kārtīgi sanāk ne retāk, kā reiz gadā (kā arī ārkārtējos vajadzības gadījumos) un tā nosprauž padomes vispārējās darbības līnijas.

II **Administratīvā Padome** ir konferences izpildu organs, kas sastāv no 24 personām: 12 valdību priekšstāvjjiem (no kuŗiem 8 ir no valstīm, kuŗās rūpniecība ieņem pirmo vietu), 6 ražotāju priekšstāvjjiem un 6 strādnieku priekšstāvjjiem, kuŗus arī ievēl konference.

III **Starptautiskais Darba Birojs**, kas padots Padomei. Tā priekšgalā stāv direktors — Albers Thomas. Direktoru un vicedirektoru ievēl Padome. Biroja personālu izrauga direktors. SDB ir pilnīgi no T. S. neatkarīga organizācija, saistīta ar pēdējo vienīgi budžeta ziņā. SDB funkcijas:

1) Ziņu ievākšana un izdalīšana par strādnieku stāvokli un darba nokārtošanu atsevišķās valstīs.

2) Jautājienu caurskatīšana apspriešana, kādi nodomāti celt priekšā konferencei:

a) lai noslēgtu konvenciju,

b) lai izvestu konferences iztaujas.

3) Sesijas dienas kārtības sagatavošana.

4) Periodisku bijetenu sastādīšana un publicēšana.

5) Uzlikto uzdevumu izpildīšana attiecībā uz starptautiskiem sarežģījumiem.

6) Arī visu no konferences uzlikto funkciju izpildīšana.

Biroja uzdevums visā visumā ir darba likuma saskaņošana pasaules mērogā. Attiecībā uz noslēgtām konvencijām jāizrāda, ka tās galvenā kārtā ir ratificētas no mazām valstīm. Kas attiecas uz Latviju, tad mūsu likumi ir reizēm radikālāki par šīm konvencijām.

Pastāvīgā Starptautiskā Tiesa.

1920. g. 13. decembra sēdē T. S. pilna sapulce pieņēma no Padomes ieceltās juristu komisijas izstrādātos Pastāvīgās Starptautiskās Tiesas Palātas statūtus. 1921. g. T. S. otrā sesijā tika izvēlēti viņas locekļi (tiesneši) un 1922. g. 15. februārī notika tās svinīga atklāšanas sēde Hāgas Miera pilī. Tā atšķirās no līdzšinējām starptautiskām, resp. šķīrējtiesām (še domāta Pastāvīgā Starptautiskā Šķīrējtiesas Palāta) —

- 1) ar savu pastāvīgo, šī vārda istā nozīmē, raksturu,
- 2) caur savu personīgo sastāvu, kurš pēc savas izcelšanās — ievēlēšanas kārtības, kā arī pašreiz darbojamās kvalificētām personām, tiesām garantē „taisnu tiesu“.

Ja mēs atskatāmies uz XIX un XX g. s. praksi, tad redzam, ka šķīrējtiesnešu lomu nereti ieņēma personas, kas no starptautisko tiesību viedokļa vairāk kā nepiemērotas šo funkciju izpildīšanai. Tā piem. vairākkārtīgi šķīrējtiesneša funkcijas ir izpildījuši karaļi, diplomāti, sūtņu kolleģijas u. t. t. Visos šajos gadījumos strīdus izšķiršana netika tik daudz pamatota uz starptautiskām tiesībām (normām, precedentiem, doktrīnām u. t. t.), kā uz kompromisu, lai apmierinātu abas strīdū esošās valstis. Daudz vairāk labuma šinī ziņā arī neienesā 1899. g. nodibinātā Hāgas Pastāvīgā Starpt. Šķīrējtiesas Palāta, kurās tiesnešu sarakstā varam sastapt veselu rindu personas, kas savas spējas pierādījuši administrācijā, diplomātijā un militārā

laukā, bet kuŗas starptautisko tiesību, tās zinātnes laukā ir „neaprakstītas lapas“. Tājāk, šī tiesa atkāŗtoja to pašu kļūdu, ko darija atsevišķiem gadījumiem radītās šķīŗēj-tiesas un proti: tā pārāk aizrāvās ar starpniecību, atstā-dama novāŗtā sprieduma normatīvo pusi.

No minētām kļūdām ir pasargāta Pastāvīgā Starp-tautiskā Tiesu Palāta, jo

1) viņā tiek ievēlēti nopietni zināŗņu viri — juristi,

2) savus spriedumus tā pamato vienīgi uz starptau-tiskām tiesībām un proti:

a) uz līgumiem un konvencijām, kādas atzinušas strīdū esošās puŗes;

b) uz starptautiskām ieraŗām, kas vispār atzītas praksē;

c) uz vispārīgiem tiesību principiem, ko atzīst civili-zētas tautas;

d) uz precedentiem un tiesību doktrīnu, kā palīg-līdzekli un

e) uz principa *ex oculo et bova*.

Tiesas organizācija. Tiesneŗu ievēlēšanas kārtība paredzēta Palātas statūtos un ir sekoŗa: 3 mēneŗus priekŗ vēlēšanās T. S. sekretāriāts uzaicina valstis, sadalītas pēc nacionālām grupām, uzstādīt kandidātus, pie kam katra nacionāla grupa var uzstādīt 4 kandidātus (tikai 2 paŗu nacionālītātes). Uzstādīt var personas, kas bauda autori-tāti morāliskā ziņā, ieŗem valstīs augstākā tiesneŗa vietas vai pieder pie juristiem-zināŗniekiem, kas vispār atzīti zi-nāŗnes laukā. Iekams šādus kandidātus uzstāda, jāizdara attiecīgi slēdzienu (jautāŗieni) pieprasījumi par viņu spējām no attiecīgās valsts augstākām tiesu iestādēm, augstskolām vai zināŗņu akadēmijām. Vēlēšanas notiek:

1) Sapulcē un

2) Padomē, t. i. divpakāŗpeniski.

Katra no viņām vispirms ievēl tiesneŗus un tad viet-niekus ar absolūtu balsu vairākumu. No katras nacionālī-tātes tiek ievēlēts tikai viens; ja ievēl divus, tad par ievē-lētu skaitās vecākais. Tiesneŗu skaits ir 11, viņu vietnieki ir 4. Vajadzības gadījienā T. S. sapulcei ir tiesības ties-

nešu skaitu papildināt līdz 15 un vietnieku — 6. Tiesneši bauda diplomātiskās tiesības un privilēģijas, un tiek ievēlēti uz 9 gadiem. Pēc minētā laika iztecēšanas tos var atkal no jauna ievēlēt. Tie nedrīkst ieņemt nekādas blakus vietas administratīvā vai politiskā darbības laukā (minētais neattiecas uz vietniekiem) un nedrīkst arī būt par aizstāvjiem vai padomdevējiem starptautisku konfliktu gadījumos. Lai nodrošinātu viņu eksistenci un materiālu neatkarību, tie saņem lielas algas. Pie amatā stāšanās tie dod svinīgu solījumu, ka izpildīs uzliktos pienākumus pēc savas sirdsapziņas un pilnīgi bezpartejiski. Tiesneši paši no sava vidus izvēl uz 3 gadiem priekšsēdētāju un viņa biedri. Tāpat arī Palāta pati ieceļ darbvedī. Patreizējais Palātas sastāvs ir šāds:

Priekšsēdētājs — Dr. Loders.

Tiesneši: 1) Senators Rafaels Altamira — Spānija, 2) prof. Dionizio Arreilotti — Itālija, 3) Pessera (bij. senatora Barbozas vietā) — Brazīlija, 4) prof. Antonio de Bustamente — Kuba, 5) Lords Finlay — Anglija, 6) prof. Hubers — Šveice, 7) Dr. B. Loders — Holande, 8) prof. John Moore — Sav. Valstis, 9) Nyholms — Dānija, 10) Joroza Oda — Japana, 11) prof. Veiss — Francija.

Tiesnešu vietnieki: 1) Nikolajs Beichmans — Norvēģija, 2) prof. Demetre Nigulesco — Rumanija, 3) Wang Chung Hai — Ķīna, 4) M. Jovanovitsch — Jugoslāvija.

Tiesas rakstvedis-darbvedis ir Ake Hammerskjöld.

Palātas darbībai plenārsēdē ir vajadzīgs kvorums, kurš līdzinās tiesnešu skaitam, t. i. 11. Lai dabūtu kvorumu Palāta savu sastāvu var papildināt ar tiesnešiem-vietniekiem. Kas attiecas uz strīdus lietām starpt. darba aizsardzības jautājumos un jautājumos par ostu, ūdens un sauszemes satiksmes ceļu lietošanu, tad šē Palāta izbīda no sava vidus divas sevišķas 5 vīru kolēģijas tādējādi, lai lai pēc iespējas tiktu reprezentētas dažādas juridiskas sistēmas.

Kas attiecas uz processuālo kārtību, tad Palātas statūti šini ziņā dod tikai vispārējus norādījumus, atstājot Palātai pašai tiesības to izstrādāt visos sīkumos. Īsumā

kārtība ir sekoša: process sākas ar kompromisa notifikāciju, pēc kuŗas strīdū esošās puses nolēmušas lietu nodot Palātas izšķiršanai, vai ar vienpusīgu sūdzības iesniegšanu gadījumos, kad puses jau iepriekš vienojušas par zināmu strīdus katēgoriju izšķiršanu caur Pastāvīgo Starpt. Tiesu. Pēdējā gadījumā Palātas kanceļa pretiniekam (kā arī caur ģenerālsekretāru pārējiem T. S. locekļiem) paziņo par iesniegto sūdzību, pēc kam sākās partu spēkošanās: tiek iesniegti paskaidrojumi, pretpaskaidrojumi, iebildumi un t. t. Palāta beidzot noliek lietu uz sēdi, kas parasti ir publiska, izņemot gadījumus, kad abas puses vēlās to aizklātu Tiesas sēdē prāvniekiem ir tiesība turēt aizstāvēšanās runas, pamatojoties uz faktiskiem un juridiskiem apstākļiem. Sēdi vada priekšsēdētājs vai viņa vietnieks, bet to iztrūkšanas gadījumos vecākais tiesnesis. Ja kāda no pusēm tiesas sēdē neierodas vai nepieved pierādījumus, pretinieks var lūgt, lai viņas pretenzijas tiktu apmierinātas, ko Palāta var arī darīt, pārliecinājusies par savu kompetenci minētā lietā, kā arī par to, vai pretendenta prasības ir pamatotas. Tiek vests sēdes protokols, kas atspoguļo sēdes gaitu; to paraksta priekšsēdētājs un sekretārs. Kad pretinieki savus viedokļus ir noskaidrojuši, kollēģija aiziet sevišķā istabā iznest spriedumu, kas, protams, notiek pie aizklātām durvim. Spriedumi tiek pieņemti ar vienkāršu balsu vairākumu; ja balsis dalās, tad noteicošā ir priekšsēdētājam. Spriedumu pasludinā publiski, tas ir galīgs — nav pārsūdzams un ir obligātorisks (izpildīšanas ziņā).

Tiesas kompetence. Pastāvīgā Starpt. Tiesu Palātas kompetencē ietilpst sekošas lietas:

I Lietas, par kuŗām atsevišķos gadījumos konfliktā esošās puses vienojas nodot tās Past. Starpt. T. Palātai dēļ izšķiršanas.

II Lietas jautājieni, kādi ir uzskaitīti papildu protokolā pie Palātas statūtiem (šo lietu obligātoriska nodošana Palātai attiecas vienīgi uz protokolu parakstījušām valstīm). Tās būtu:

- 1) līgumu tulkošana;
- 2) internacionāli-tiesiska rakstura jautājieni;

3) jautājieni par fakta esamību, no kuņiem izriet starptautisku saistību pārkāpšana:

4) jautājieni par atbildību, tās lielumu, starpt. pārkāpumu gadījumos.

III Lietas-jautājieni, kuņi piekrit Past. Starpt. Tiesu Palātai pēc dažādu līgumu (Versaļas u. c.) satura:

1) konflikti sakarā ar starpt. darba aizsardzību;

2) konflikti-strīdi satiksmes un transporta jautājumos;

3) strīdi par St. Žermenas līguma pielietošanu attiecībā uz telefonu un telegrafu (starp Austriju un Čehoslovākiju).

4) strīdi minoritāšu aizsardzības jautājumos sakarā ar veselu rindu līgumiem (starp Sabiedrotiem un Poliju, Sabiedrotiem un Čehoslovākiju u. t. t.);

5) konflikti sakarā ar 1919. g. gaisa satiksmes konvencijas iztulkošanu;

6) strīdi-konflikti, kas pēc attiecīga līguma satura piekrit T. S. izšķiršanai tiesas ceļā, jo pēdējās tiesas orgāns jau ir Past. Starpt. Tiesu Palāta.

Latvijas starptautiskais stāvoklis. Akti, kas šo stāvokli nodibinājuši. Līgumi.

Tagadējais Latvijas starptautiskais stāvoklis pamatojas uz

a) viņas specifisko svaru starptautiskā dzīvē,

b) uz starptautiskiem līgumiem.

Stāvoklis, kuņ kāda valsts ieņem, kuņā izteicas viņas nozīme, neatkarīgi no starpt. līgumiem un aktiem, ir valsts specifiskais svars. Tā, piem. Anglija, viena no t. s. „pasaules valstīm“ ieņem izcilus stāvokli, neatkarīgi no starpt. līgumiem un aktiem. Ja Anglijas starpt. līgumi tiktu iznīcināti, tad tomēr viņas stāvoklis vēl netiktu apdraudēts, vienīgais — tās specifiskais svars mazinātos. Arī Z. A. S. V. specifiskais svars Eiropā ir liels, neskatoties uz visu to, ka viņai nav plašas līguma attiecības ar Eiropas valstīm. Tāpat arī Dānijai, Holandai, Beļģijai, Luksemburgai un Šveicei, kuņ starptautiskās juridiskās attiecības

ir simtiem gadu vecas, ir zināms noteikts specifisks svars. No teiktā redzam, ka valsts specifiskam svaram piegriežama liela vērība. Bet kas tad ir tie faktori, kas nosaka šo specifisko svaru? Še krit svarā:

- a) civilizācija,
- b) kultūra,
- c) starptautiskās attiecības, tradīcijas,
- d) oikonomiskais stāvoklis,
- e) armijas un flotes spēks.

Saskaņā ar teikto par valsts specifisko svaru mums kļūs saprotams, ka valsts stāvokļa ieņemšanai starptautiskā dzīvē nav tik daudz no svara juridiska atzišana, kā morāliska. It sevišķi tas attiecināms uz Latviju (un citām jaunām Baltijas valstīm), kas nevarām uzstādīt lielu kara spēku savai aizsardzībai.

Akti, kas nodibinājuši Latvijas starptautisko stāvokli.

Jau 11. novembrī 1918. g. noslēgtais pamiera līgums starp Sabiedrotiem un Vāciju satura klausulu par jauno valstu respektēšanu pašnoteikšanās un neitrālītes ziņā. Bet vēlāk Versaļas miera līguma 433. p. noteikti nosaka, ka Vācija apņemas respektēt jaundibinātas Baltijas valstis un to valdības, kā arī neizlietot pret tām spaidu līdzekļus, izdarot rekvizīcijas, ņemot nodokļus u. t. t. (Pēdējais kļūst saprotams caur to, ka bija domāts atstāt Vācijas armiju Baltijā, kā aizsargvalni pret lielniecismu).

De facto Latvija tika atzīta jau 11. novembrī 1918. g., de jure vēl tikai 26. janvārī 1921. g. no sabiedroto sūtņu konferēnces Parīzē. Priekš tam mums jau gan bija līgumi ar lielvalstīm, kas nodrošināja mūsu neatkaramību. Tā piem., mums 5. augustā 1920. g. līgumā ar Vāciju pēdējā apņemas mūs atzīt de jure, tiklīdz to būs izdarījusi kāda no lielvalstīm. Vispēdējā mūs atzina Z. A. S. V. — 1922. g.

Līgumi. Tālāk mūsu stāvokli noteic starptautiskie līgumi. Daudzi no tiem gan nav spēkā nākuši, jo nav no vienas vai otras puses ratificēti. Atzīmēsim še svarīgākos no minētiem līgumiem.

A. Politiska rakstura līgumi.

- 1) Pagaidlīgums ar Vāciju, noslēgts 1920. g. 15. jūlijā.
- 2) Miera līgums ar Krieviju, noslēgts 1920. g. 11. augustā.
- 3) Miera līgums ar Ukraini, noslēgts 1921. g. 3. augustā.
- 4) Konkordāts ar Vatikanu, noslēgts 1922. g. 30. maijā.
- 5) Savienības līgums ar Igauniju, noslēgts 1925. g.
- 6) Savstarpīgs atzišanas, draudzības līgums ar Turciju.

B. Juridiska rakstura līgumi.

I Par savstarpēju juridisku palīdzību u. t. t. ir noslēgti ar sekošām valstīm: 1) Lietuvu, 2) Igauniju, 3) Somiju, 4) Lielbritāniju, 5) Z. A. S. V.

II Šķīrējtiesas līgumi ir noslēgti ar: 1) Poliju, 2) Igauniju, 3) Somiju un 4) Zviedriju.

C. Saimnieciska rakstura līgumi.

Še galvenā kārtā ietilpst tirdznieciskie līgumi. Vispār jāatzīmē, ka Latvija savā laikā nesteidzās ar līgumu slēgšanu, bet centās noskeidrot pamatprincipus, uz kādiem līgumi ir konstruējami. 1921. g. valdības aprindās gāja diskusijas par sekošiem 2 pamatprincipiem:

1) **individuālo**, t. i. slēgt līgumus ar katru valsti atsevišķi un individuāli;

2) **normāltipa**, t. i. izstrādājot, kā pamatu, pieturas punktu, zināmu normāltipu. Pieturējāmie pie pēdējā principa, liekot pamatos vislielāko labvēlības principu ar sekošiem izņēmumiem: a) Baltijas valstu klauzulu — ar ko tiek Baltijas valstīm piešķirtas sevišķas privilēģijas; b) Krievijas klauzulu — kas piešķir Krievijai atvieglojumus muitas tarifu ziņā.

Vislielākais labvēlības princips — наибольшее благоприятствие — Meistbegünstigung, izteicis vienādā noteikumu ievērošanā attiecībā uz visām valstīm: ja izdara

atvieglojumus vienai valstij, tie jāattiecina arī uz citiem. Pie individuālā principa pieturās Francija, kas vispār importpreces apliek ar augstu muitu, kā luksuspriekšmetus. Vislielāko labvēlības principu ir izteikusi arī T. S. saviem biedriem tirdzniecisko attiecību nokārtošanā. Šavos saimnieciskos līgumos ar citām valstīm mēs cenšamies ievērot arī arbitrāžas klauzulu, t. i. līguma interpretēšanai domstarpību gadījumos tiek iecelta no abu valstu locekļiem arbitrāžas komisija.

I Tirdznieciski līgumi noslēgti:

1) Ar Igauniju (uz vislielākās labvēlības principa līdz ar muitas ūnijas līgumu — 1923. g., ratificēts 1923. g.

2) Ar Somiju (uz vislabākās labvēlības principa) — 1924. g., ratificēts 1925. g.

Ar sekošām valstīm noslēgti tirdznieciskie līgumi, kuŗu pamatā vislielākās labvēlības princips, bet kuŗos ieviesta Baltijas valstu un Krievijas klauzulas:

3) Ar Čehoslovaķiju nosl. 1923. g., ratificēts 1923. g.

4) „ Ungariju „ 1923. g., „ 1925. g.

5) „ Norveģiju „ 1924. g., „ 1925. g.

6) „ Šveici „ 1924. g., „ 1925. g.

Tirdzniecības līgumi, kas nesaīetās ar normāltipu, noslēgti:

7) ar Angliju noslēgts 1923. g., ratific. 1923. g.

8) „ Franciju „ 1924. g., „ 1925. g.

9) „ Dāniju—Islandi „ 1924. g., „ 1925. g.

Pagaidtirdznieciski līgumi noslēgti:

10) ar Holandi noslēgts 1924. g., ratificēts 1925. g.

11) „ Zviedriju „ 1924. g., „ 1925. g.

II **Konzulārie līgumi** (kas nosaka savstarpējās konzulārās tiesības un pienākumus un rēgulē neaizskaramības un mantošanas, miršanas un jūrniecības jautājumus) ir noslēgti:

1) ar Igauniju 1921. g., 2) ar Lietuvu — 1921. g. un 3) ar Poliju — 1923. g. Visi tie ir arī ratificēti un spēkā nākuši.

III **Sanitārie līgumi** ir noslēgti ar: 1) Krieviju un Ukraini, 2) Igauniju un 3) Poliju.

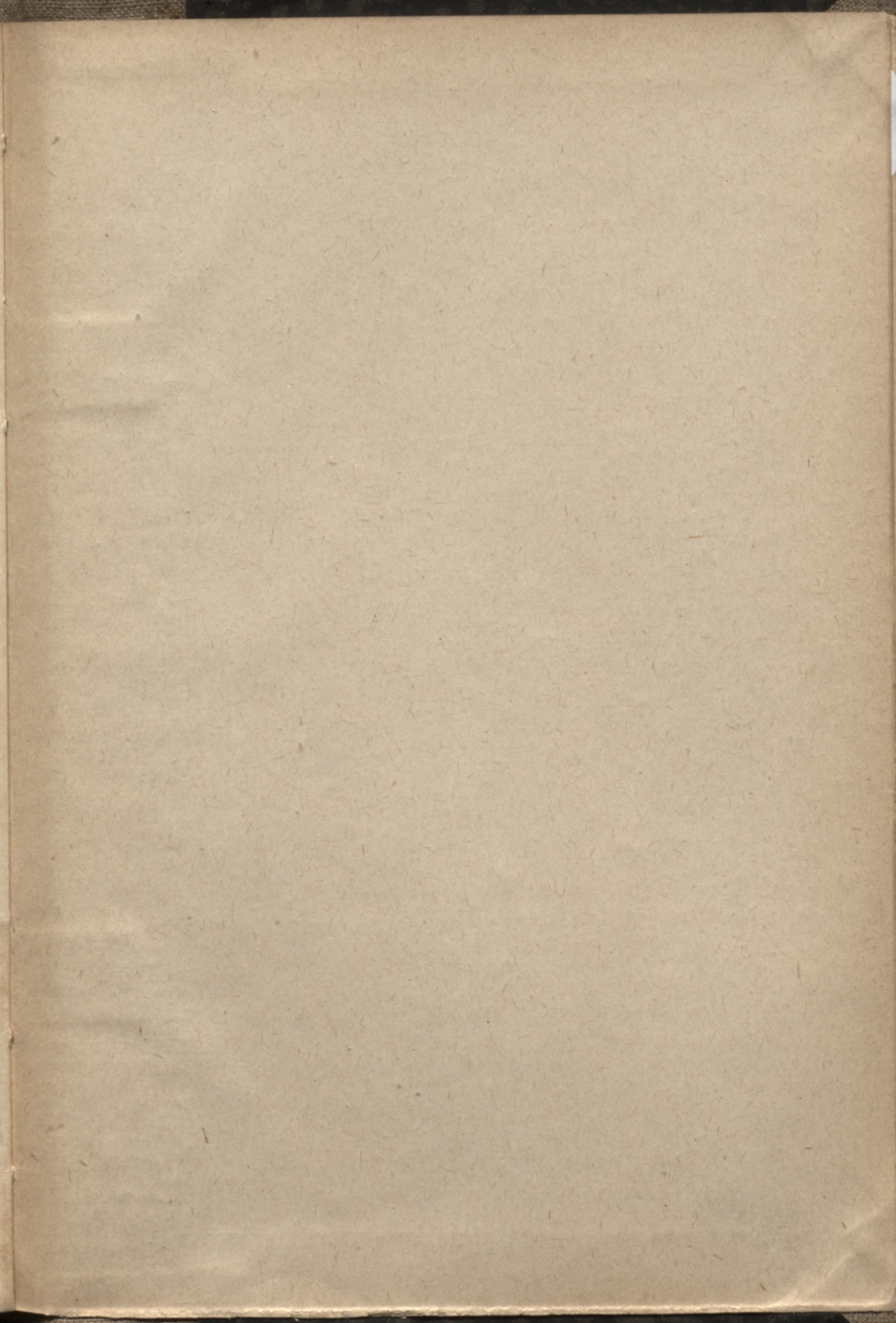
F i n i s.

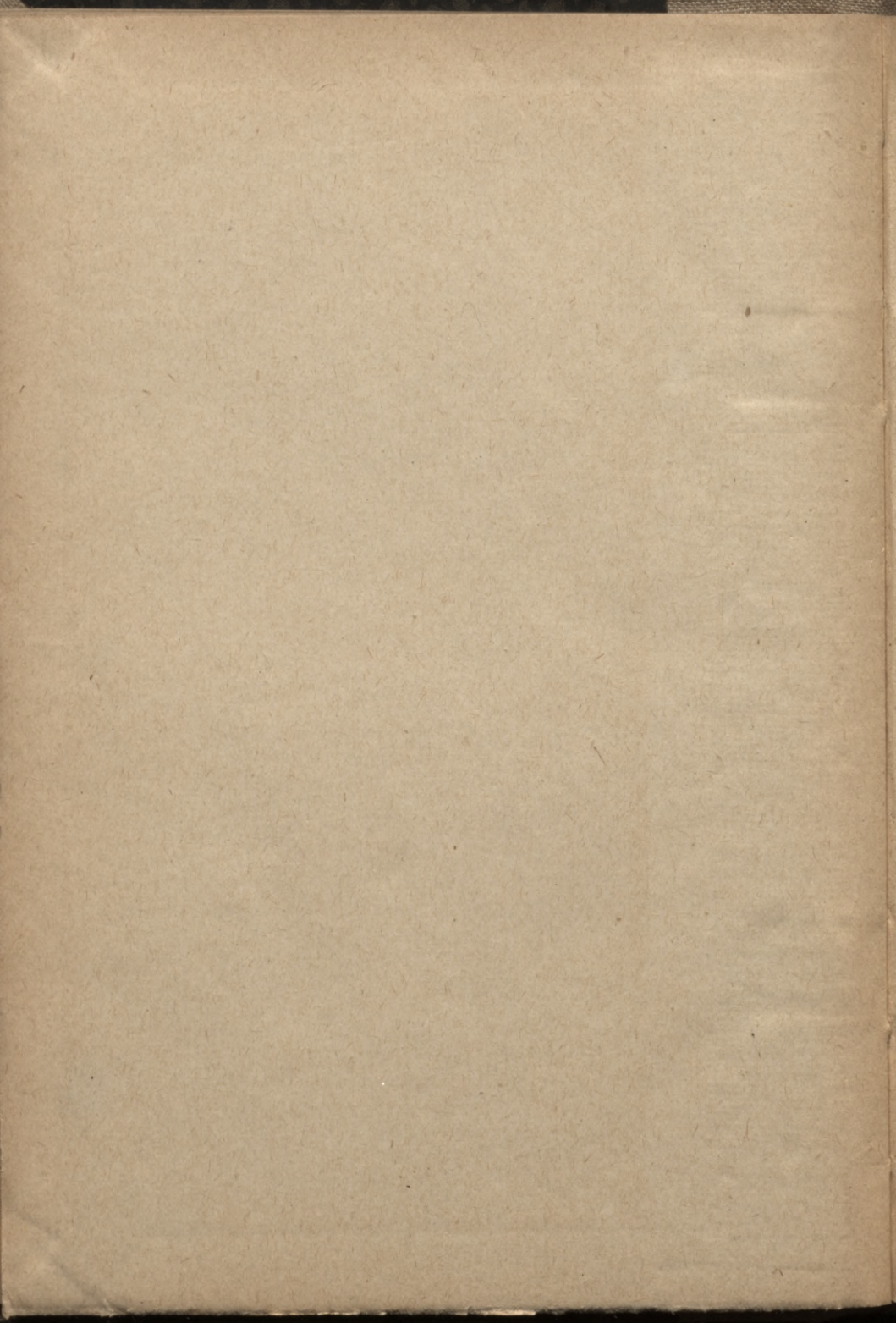
208899

208899

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309034230